

Talonvaltaus liikkeenä – miksi squat ei antaudu?

Leo Stranius
Mikko Salasuo
(toim.)

Talonvaltaus liikkeenä – miksi squat ei antaudu?

Leo Stranius
Mikko Salasuo
(toim.)

Kansi ja taitto: Tanja Nisula
© Nuorisotutkimusseura ja kirjoittajat
Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, verkkojulkaisuja 19
ISBN: 978-952-5464-41-2 (PDF)
Nuorisotutkimusverkosto
Asemapäällikönkatu 1
00520 Helsinki
puh. 020 755 2653
fax. 020 755 2627
sähköposti: verkosto@nuorisotutkimus.fi

SISÄLLYSLUETTELO

OSA I: TAUSTA	5
Johdanto: Talonvaltaajien uusi sukupolvi <i>Leo Stranius & Mikko Salasuo</i>	6
Talonvaltaukset ja nuorten harjoittaman kansalaisaktiivisuuden suhde julkiseen valtaan <i>Stefan Wallin</i>	9
Vapaa tila, vapaa Helsinki <i>Vapaa Helsinki -kollektiivi</i>	12
OSA II: HISTORIA	16
Kolme vuosikymmentä talonvaltauksia <i>Elina Mikola</i>	17
Tila haltuun 1980-luvulla – Freda 42 talonvaltausliikkeenä <i>Laura Tuominen</i>	20
When the World is not Enough... Megafonin Helsingin toimituksen poliittinen dokumentti talonvaltauksista ja kaupunkitilaa koskevista konflikteista <i>Megafoni Helsinki</i>	24
OSA III: TALONVALTAUS KANSALAISTOIMINTANA JA YHTEISKUNNALLISENA LIIKKEENÄ	29
Talonvaltaukset yhteiskunnallisena liikkeenä <i>Leo Stranius</i>	30
Jotain uutta, jotain lainattua, jotain suomalaista? Talonvaltaukset vertailevasta näkökulmasta <i>Eeva Luhtakallio</i>	39
Talojen valtaaminen ja kansalaisosallistumisen rajat <i>Riina Simonen</i>	43
Kadunvaltaus ekspressiivisenä kansalaistoimintana <i>Aura Yliselä</i>	47

OSA IV: TALONVALTAUS KÄYTÄNNÖN TOIMINTANA	52
“Haluis, että kaikilla olis sellaisia paikkoja” <i>Elina Mikola</i>	53
Talonvaltaajat ja yhteisöllisyyden kaipuu <i>Riina Simonen</i>	56
Muinaismuistojen tarpeellisuudesta: talonvaltauksien vertailua Suomessa ja Hollannissa <i>Oona Juutinen</i>	60
Talonvaltaukset – kaupungin pelastus <i>Sampo Villanen</i>	63
OSA V: VUOROPUHELU YHTEISKUNNAN KANSSA	69
Neuvottelua ilman yhteistä päämäärää <i>Mikko Salasuo</i>	70
Vallan valtaajat <i>Johanna Sumuvuori</i>	73
Talonvaltaukset kaupunkipoliittisina keskustelunherättäjinä <i>Paavo Arhinmäki</i>	76
Vallatun talon ikkunoista peilautuu omakuva <i>Mikael Kallavuo</i>	79
LIITE 1: Periaatteita projektimme perustaksi <i>Projekti sosiaalikeskus</i>	82
KIRJOITTAJAT	83

OSA I: TAUSTA

JOHDANTO: TALONVALTAAJIEN UUSI SUKUPOLVI

Leo Stranius & Mikko Salasuo

Talonvaltauksia Suomessa voidaan pitää nuorten ja nuorten aikuisten kansalaistoimintana. Ne ovat olleet viime vuosina myös näkyvästi esillä julkisuudessa. Toiminnan versot löytyvät jo kolmen vuosikymmenen takaa, mutta 2000-luvun jälkeen noussut nuori sukupolvi on puhaltanut liikehdintään uutta tuulta. Samalla myös kansalaisten yleinen suhtautuminen talonvaltauksiin on saanut positiivisen vireen.¹

Talonvaltaus ilmiönä on hyvin monimuotoinen. Sen voi nähdä heijastelevan sekä kaupunki- ja nuorisokulttuuria että nuorisopolitiikkaa, mutta yhtä lailla vuonna 2006 säädetyin nuorisolain² nuorisotoimelle ja hallinnolle asettamia operatiivisia vaatimuksia. Myös suuret ideologiset tulkintakehykset, kuten uusliberalismi, metropolitanismi ja globalisaatio, ympäristö- ja ihmisoikeuskysymykset sekä paternalismi ja autonomia linkittyvät talonvaltauksiin ja talonvaltaajiin.

Tämä julkaisu on sikermä erilaisia talonvaltausta käsitteleviä puheenvuoroja. Nuorisotutkimusverkoston aiempien³ hyvien kokemusten pohjalta halusimme tarjota mahdollisimman monelle asiaa koskettavalle taholle mahdollisuuden saada äänensä kuuluviin. Tämänkaltainen foorumi luo dialogia ja ymmärrystä eri osapuolten välille, auttaa hahmottamaan törmäviä tulkintoja ja vahvistamaan avoimen kansalaisyhteiskunnan periaatteita. Tästä syystä kirjoituksia on kustannustoimitettu mahdollisimman kevyesti, jotta jokainen puhetapa saa kukkia vapaasti. Julkaisun toimittajat voivatkin ilokseen todeta, että suomalaisessa yhteiskunnassa on laaja joukko talonvaltauksen ja nuorisoliikehdinnän pohdiskelijoita aina ministeri Wallinista talonvaltaajiin, kansanedustajiin ja tutkijoihin. Käsissäsi onkin ainutlaatuinen kokoelma, sillä talonvaltausta ei ole Suomessa aiemmin käsitelty näin laajasti.

Muutama kirjoittajaksi kutsuttu taho pisti päänsä pensaaseen, eikä ollut valmis kirjoittamaan julkaisuun. Toki tähän vaikutti tiukka aikataulummekin. Yritimme kyllä saada mukaan niin Helsingin kaupungin nuorisoasiainkeskusta, ministeriöiden virkamiehiä, poliisia kuin palolaitostakin. Turhaan. Syvä kumarrus ja iso kiitos kuitenkin jokaiselle kirjoitustalkoisiin osallistuneelle.

Kirjoitusten sisällöt käsittelevät moninaisia teemoja: talonvaltausten historiaa Suomessa, sen vertailua ulkomaiseen toimintaan, vuorovaikutusta ja dialogia hallinnon ja talonvaltaajien välillä sekä autonomiaa ja nuorten omaehtoista toimintaa. Välillä väännetään hyvinkin tiukalla sanan säilällä, toisinaan puhutaan kieli keskellä suuta. Tarjolla on vivahteikas paletti kirjoituksia, joista jokainen on omana puheenvuoronaan arvokas.

Talonvaltausten lyhyt oppimäärä

Aikaisemmin talonvaltausliikehdinnästä Suomessa ovat kirjoittaneet muun muassa Anne Eronen (1991), Seppo Eronen (1999) ja Miska Rantanen (2000; 2002). Lisäksi aiheesta on tehty muutamia artikkeleita (esimerkiksi Selin 1996; Castrén 2002; Korhonen 2002). Sen sijaan 2000-luvun uutta talonvaltausliikehdintää Suomessa on avattu hyvin vähän. Käsillä oleva julkaisu pyrkii täyttämään tätä tyhjiötä.

Suomalainen talonvaltausliikehdintä lähti käyntiin vuonna 1979 Lepakon valtauksella.⁴ Neuvotteluiden jälkeen kaupunki suostui vuokraamaan tilan Elävän Musiikin Yhdistys ELMU ry:lle. Lepakko ehti toimia kulttuurikeskuksena tapahtumille ja toiminnalle yhteensä 20 vuotta. Lepakon jälkeen talonvaltauksset nousivat pinnalle uudestaan vuonna 1986, kun joukko aktivisteja valtasi Fredrikinkatu 42:ssa sijainneen kiinteistön. Näin syntyi asuntopoliittinen valtausliike Freda 42. Vuosikymmenen lopussa perustettiin

Oranssi ry jatkamaan Freda 42 -liikkeen toimintaa. Yksittäisiä valtauksia nähtiin vielä myös 1990-luvun puolivälissä osana laajempaa radikaaliliikehdintää. Tuolloin vallattiin taloja esimerkiksi Kehä II:n rakentamista vastaan.

Vuosituhaten vaihteen uusi talonvaltausliikehdintä sai alkunsa vappuna 2001, kun tyhjiillään ollut Irakin suurlähetystö Helsingin Kulosaarella vallattiin hetkeksi autonomiseksi sosiaalikeskukseksi. Muutamaa kuukautta myöhemmin vallattiin Helsingin Lapinlahden sairaalan tuntumassa tyhjiillään ollut kerrostalo, Koivula. Valtaus kesti kaiken kaikkiaan kuusi viikkoa. Tämän jälkeen tiloja on vallattu säännöllisesti. Toistaiseksi kaikkein pitkäaikaisin valtaus oli Helsingin Herttoniemessä sijainnut Siperia, joka vallattiin syksyllä 2002. Tila toimi autonomisena sosiaalikeskuksena noin kolmen ja puolen vuoden ajan ennen tuhoutumistaan tulipalossa kesällä 2006.

Siperian palon jälkeen talonvaltauksset ovat Helsingissä kiihtyneet. Juuri näihin viime aikojen valtauksiin myös käsillä oleva julkaisu kaikkein voimakkaimmin kiinnittyy. Toukokuussa 2007 vallattiin talo Katajanokalla (Vyökatu 3) ja kesäkuussa Helsingin Tokoinrannassa sijainnut Cafe Piritta kaksikin kertaa. Heinäkuussa vallattiin puolestaan kiinteistöt Helsingin Punavuorella (Telakkakatu 6) sekä Helsingin Kalasatamassa (Kaasutehtaankatu 1). Kaikki nämä valtauksset jäivät kuitenkin päivien tai muutamien viikkojen mittaisiksi.

Sen sijaan elokuun alussa 2007 vallattu Helsingin Vallilassa sijainnut kiinteistö (Elimäenkatu 15) toimi autonomisena sosiaalikeskuksena noin viiden kuukauden ajan. Valtaajat kuitenkin häädettiin lopulta tästäkin kiinteistöstä sen huonon kunnan takia joulukuun 2007 loppupuolella. Kampailu tyhjiillään olevista tiloista ja autonomisesta sosiaalikeskuksesta jatkuu.

Käsillä olevan teoksen sisällöstä

Käsillä oleva julkaisu rakentuu viidestä osasta. Ensimmäisessä osassa luodaan lähtö- ja taustaolettamuksia kahden kirjoituksen voimin. Ministeri Wallinin mukaan talonvaltaajien tavoitteet ovat sinänsä oikeutettuja, vaikka valtauksset itsessään ovatkin laitonta toimintaa. Ministerin mukaan Helsingin kaupunki ja nuorisosiainkeskus ovatkin suhtautuneet ymmärtävästi ja rakentavasti aktivistien vaatimuksiin. Sen sijaan Vapaa Helsinki -kollektiivi on syvästi pettynyt kaupungin ja nuorisosiainkeskuksen toimintaan. Heidän mukaansa kaupunkitilan kaupallistuminen ja kontrolli sekä viranomaisten pompottelu ovat omiaan kiihdyttämään konfliktia. Tähän haastavalta näyttävään lähtökohtaan palataan erityisesti teoksen viimeisessä osassa syvemmin.

Toisessa osassa taustoitetaan suomalaisen talonvaltauksen historiaa. Elina Mikola esittelee tiivistetysti suomalaisen talonvaltauksen kolme vuosikymmentä Lepakon valtauksseta aina 1990-luvun puolivälin radikaaliliikehdintään asti. Laura Tuominen tarkastelee omassa artikkelissaan Freda 42 -liikkeen merkitystä osana suomalaista aktivismia 1980-luvulla, ja *Megafonin* artikkeli kiteyttää vuosituhaten vaihteen jälkeisen talonvaltaustoiminnan retoriikkaa ja näkemyksiä osana kaupunkitilasta käytäviä kamppailuja.

Kolmannessa osassa talonvaltausta tarkastellaan yhteiskunnallisena liikkeenä. Leo Stranius tarkastelee omassa artikkelissaan valtauksseta poliittisten mahdollisuusrakenteiden, mobilisaation ja erilaisten tulkintakehysten kautta. Kyse on yhteiskunnallisen liikehdinnän kannalta uudesta tilanteesta Suomessa. Eeva Luhtakallio tarkastelee valtauksseta vertailevasta näkökulmasta, erityisesti suomalaista ja ranskalaista talonvaltauskulttuuria. Riina Simosen artikkelissa pohditaan talonvaltausta perinteisen ja uuden kansalaisosallistumisen näkökulmasta. Aura Yliselä puolestaan ruotii talonvaltaukssetille läheistä sukua olevien kadunvaltausten roolia kulttuuristen arvojen kyseenalaistamisena ja symbolisen tason toimintana pikemminkin kuin poliittisten päämäärien ajamisena.

Teoksen neljännessä osassa tarkastellaan talonvaltausta käytännön toimintana, erityisesti yhteisöllisyyden näkökulmasta. Elina Mikola samaistaa oman empiirisen aineistonsa valossa talonvaltauslii-

kehduinnän kesämökkeilyä vastaavaan, arjesta tapahtuvaan irtiottoon. Riina Simonen vertaa toisessa artikkelissaan talonvaltausta yhteisölliseen asumiseen ja paikallisuuteen. Oona Juutinen taas tuo esille sukupolvien välisen jatkumon hollantilaisessa talonvaltauserinteessä, joka Suomesta toistaiseksi puuttuu. Sampo Villasen mukaan valtauksissa on kyse kaupunkitilan käytöstä ja poliittisista valinnoista. Mikäli tiloja suunnitellaan kaupallisuuden ja kulutuksen ehdoilla, tulee kaupungista tylsä paikka olla ja asua. Autonominen sosiaalikeskus on tällaisessa tilanteessa kulttuurillinen henkireikä.

Viimeisessä ja viidennessä osassa palataan lähtöpisteeseen, ratkaisemattomalta näyttävään konfliktiin. Mikko Salasuon mukaan kunnallishallinnon ja talonvaltaajien vaatimukset eivät kohtaa, vaan kyse on pikemminkin mentaliteettien ja kulttuurien kamppailusta, johon ei ainakaan retoriikan tasolla halutakaan löytää ratkaisua. Johanna Sumuvuoren mukaan nuorisosiainkeskus pyrkii toimimaan aktiivisesti välittäjän roolissa kaupungin ja valtaajien välillä, jotta tiloja nuorille löytyisi. Paavo Arhinmäki pitää hyvänä, että valtaajat ovat osoittaneet kaupungin tila- ja asuntopolitiikan epäonnistuneen sekä herätelevät näin julkista keskustelua samalla laajemmistakin kysymyksistä. Teoksen viimeisessä artikkelissa Mikael Kallavuo pohtii demokratiaa, nuorten pahoinvointia ja yhteiskunnan suhtautumista talonvaltauksiin. Aivan loppuksi johdattelemme liitteenä olevan, projekti sosiaalikeskuksen kollektiivin tekemän kirjoituksen myötä lukijan tutustumaan autonomisen sosiaalikeskuksen periaatteisiin.

Viitteet

- 1 HS kaupunki 5.8.2007: Lähes puolet pääkaupunkiseudun asukkaista hyväksyy talonvaltauksset.
- 2 Nuorisolaki 2006. <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2006/20060072>. (Viitattu 31.1.2008.)
- 3 Esimerkiksi *Kuokkavieraat ja radikaali kansalaistoiminta* (2004); *Prekaariruoska? Portfolio, perustulo ja kansalaistoiminta* (2006); *Smash Asem – Kansalaistarkkailu metodina ja pohdiskelun pontimena* (2006); *Jokela-ilmio – Sikermä nuorisotutkijoiden näkökulmia* (2007).
- 4 Suomalaisen talonvaltausliikehduinnän esiaetetta edustaa Vanhan ylioppilastalon valtaus vuonna 1968. Vanhan valtauista ei voida kuitenkaan pitää varsinaisena talonvaltauksena, sillä tempauksen vaatimukset eivät kohdistuneet itse rakennukseen vaan pikemminkin yliopistoon ja ylioppilaskuntaan.

Lähteet

- Castrén, Sampo (2002) Talon- ja kadunvaltausta. Teoksessa Ella Korhonen & Sarianne Tikkanen (toim.) *Tanssiva katusulku. Kestävän kehityksen tositariinoita Helsingin seudulta*. Helsinki: Kustantajat Sarmala / Rakennusalan kustantajat RAK, 137–146.
- Eronen Anne (1991) *Talonvaltaus uutena kollektiivisen toiminnan muotona – tutkimus Suomen talonvaltauksista 1979–1990*. Pro gradu -tutkielma, Sosiologian laitos, Jyväskylän yliopisto 1991.
- Eronen, Seppo (1999) ”Tämä talo on vallattu”. *Tutkimus Oranssi ry:stä Helsingissä*. Sosiologian pro gradu -tutkielma. Helsingin yliopisto.
- Rantanen, Miska (2000) *Lepakkoluola. Lepakon ja liekkihotellin tapahtumia ja ihmisiä 1940–1999*. Helsinki: WSOY.
- Rantanen, Miska (2002) Skenen joukoissa seisot – Lepakkoluolan kaksi vuosikymmentä. Teoksessa Ella Korhonen & Sarianne Tikkanen (toim.) *Tanssiva katusulku. Kestävän kehityksen tositariinoita Helsingin seudulta*. Helsinki: Kustantajat Sarmala / Rakennusalan kustantajat RAK, 351–364.
- Selin Tove (1996) Värikästä valtailua. Teoksessa Tuula Heima-Tirkkonen & Tarja Kallio-Tamminen & Tove Selin (toim.) *Ruohonjuurista elämänpuuksi. Suomalainen vaihtoehtoliikehduintä*. Vihreä Siivestysliitto ry & Kosmos-sarja. (nro 3).

TALONVALTAUKSET JA NUORTEN HARJOITTAMAN KANSALAISAKTIVISMIN SUHDE JULKISEEN VALTAAN

Stefan Wallin

Suomessa talonvaltaukset ovat tulleet nuorison toimintakeinoiksi 1970-luvulla. Useimmiten muistetaan Lepakkoluolan valtaus vuonna 1979, jolloin Elävän Musiikin Yhdistys ELMU ry valtasi Helsingin Ruoholahdessa sijainneen, tyhjäksi jääneen varastotilan. Eräänlainen talonvaltauksen esiaste oli Helsingin yliopiston opiskelijoiden oman talonsa haltuunotto vuonna 1968 eli klassinen ”Vanhan valtaus”. Vanhan valtaus on ollut eräänlainen eurooppalaisen nuorisoradikalismien suomalainen kulttitapahtuma.

Talonvaltaus on laitonta toimintaa Suomessakin, koska silloin tunkeudutaan toisten omistamalle alueelle luvatta. Talonvaltaajat perustelevat laitonta toimintaansa hyväksyttävillä tavoitteillaan: hankitaan tilaa nuorille ja nuorten harrastuksille, asuntoja asunnottomille. Taustalla on usein tarve saada tilaa, jota valtaajat eivät ole muuten pystyneet saamaan. Usein jokin nuorisotila on suljettu tai käsillä on ollut muuten vastaava tilanne.

Suomalaiselle talonvaltaamiselle ominaista on se, että tavoitteena on useimmiten rakennuksen säilyttäminen tai tilojen saaminen vuokralle. Täällä ei ole juuri saanut jalansijaa keskieuropalainen aatteellinen anarkismi, tilojen käyttäminen maksutta omaan tarkoitukseen. Syksyllä 2007 Elimäenkadulla talon vallanneet nuoret luonnehtivat valtaustaan, Projekti Sosiaalikeskusta, nettisivuillaan: ”Autonomiset sosiaalikeskukset ovat ympäri Eurooppaa vakiintunut osa kaupunkikulttuuria. Haluamme, että Elimäenkadun sosiaalikeskus on tila myös lähialueen asukkaille. Talo ei ole erityisesti nuorten juttu, vaan kaikenikäisille avoin toimintakeskus”; tätäkin hanketta siis vietiin eteenpäin yhdessä kaupungin nuorisotoimen kanssa, vaikka osa valtaajista on korostanut riippumattomuutta ulkoisista tahoista.

Talonvaltaukset ovat Suomessa olleet varsin rauhallisia, toisin kuin esimerkiksi Kööpenhaminassa, jossa aikoinaan vallatun nuoriso-kulttuuritalon myyminen pois tästä käytöstä muuttui mellakoinniksi. Viranomaiset ovat tyhjentäneet rakennuksia ja rangaistuksiakin on jaettu. Toisaalta usein valtaajien päämäärä on saavutettu, ja rakennus on otettu haluttuun käyttöön. Esimerkkeinä löytyy Harjun nuorisotalo Helsingistä tai Oranssin aikoinaan valtaamat asuintalot. Olennaista Suomessa on ollut se, että viranomaiset, etupäässä nuorisotoimesta vastaavat, ovat olleet mukana ratkaisemassa ja sovittelemassa näitä tilanteita niin, että on saavutettu kaikkia osapuolia tyydyttävä tilanne.

Yhteiskunnan ja julkisen vallan kannalta talonvaltaukset ovat häiriöitä ja laittomuuksia. Toisaalta valtaukset herättävät julkisen huomion, keskustelun ja aina jonkinlaisia toimenpiteitä. Valtaukset syntyvät useimmiten viranomaisten ja aktiivisten nuorten konfliktista: nuoret kokevat, ettei heitä kuunnella eikä heidän tarpeitaan oteta huomioon. Suoran toiminnan kannattajat ottavat aloitteen käsiinsä ja ajattelevat saavansa neuvotteluvaltin valtauksella. Toimintatapa on tuttu myös radikaalissa ympäristöliikkeessä. Periaatteellinen kysymys on se, miten tällaiseen kansalaistottelemattomuuteen suhtaudutaan järjestyneessä ja laillisuutta kunnioittavassa demokratiassa: onko kysymys selkeästi tuomittavasta laittomuudesta ja epäjärjestyksestä vai vakavasti otettavasta epäkohtien esiintuonnista tai nuorten omaehtoiseen toimintaan kasvamisesta?

Talonvaltausten käytännön esimerkkinä voidaan ottaa Helsingin kaupunki ja sen nuorisotoimi. Helsingissä on suhtauduttu ymmärtäväisesti nuorten omaehtoiseen aktivismiin, pyritty kuulemaan

nuorten mielipiteitä ja tarpeita. Lähtökohtana on kuitenkin ollut säntillinen ja vastuullinen toiminta: nuorisotoimi on tukenut nuorten yhdistysten toimia ja auttanut niiden perustamisessa. Samalla on huolehdittu siitä, että kaupunki tukee kunnollisten ja käyttökelpoisten tilojen haltuunottoa ja vuokrausta, lakien ja säädösten mukaista käyttöä. Nuorten aktivismi on kanavoitunut positiiviseen toimintaan ja organisoitunut muiden muassa yhdistyksiksi. Tällaisesta on esimerkkinä Oranssi ry, joka toimii hyvässä yhteisymmärryksessä niin kaupungin kuin valtionkin kanssa. Näin on vältetty aktivismin luisumista järjestyneen yhteiskunnan ulkopuoliseksi, laittomaksi, väkivaltaiseksi ja ennakoimattomaksi toiminnaksi. Helsingissä on näin vältetty sellainen mellakointi, joka syntyi Kööpenhaminassa syksyllä 2007 mielenosoittajien vaatiessa uutta nuorisotaloa puretun tilalle – mielenosoitus muuttui väkivaltaiseksi, jolloin poliisi käytti kyynelkaasua mielenosoituksen hajottamiseksi ja otti kiinni yhteensä 436 mielenosoittajaa.

Valtiovalta suhtautuu nuorten aktiivisuuteen ja omatoimisuuteen myönteisesti. Vuonna 2006 voimaan tulleen nuorisolain ensimmäisessä pykälässä sanotaan: ”Tämän lain tarkoituksena on tukea nuorten kasvua ja itsenäistymistä, edistää nuorten aktiivista kansalaisuutta ja nuorten sosiaalista vahvistamista sekä parantaa nuorten kasvu- ja elinoloja.” Käytännössä tarkoitusta toteutetaan tukemalla, muun muassa rahoittamalla nuorten järjestöjen toimintaa ja luomalla muita edellytyksiä aktiiviseen kansalaisuuteen. Erityisen velvoittava on kahdeksas pykälä: ”Nuorille tulee järjestää mahdollisuus osallistua paikallista ja alueellista nuorisotyötä ja -politiikkaa koskevien asioiden käsittelyyn. Lisäksi nuoria on kuultava heitä koskevissa asioissa.” Tämä koskee myös tilanteita, jotka johtavat talonvaltaukseseen; voi perustellusti kysyä, ovatko viranomaiset kuulleet nuoria ja onko heidän kuulemisensa ja osallistumisensa otettu vakavasti.

Nuorisolain käytännön toimintalinjaukset on luotu valtioneuvoston joulukuussa 2007 antamassa Lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämisohjelmassa vuosiksi 2007–2011. Ohjelman perusteluissa ohjeistetaan yleisesti:

Lapsilla ja nuorilla on oikeus osallisuuteen yhteiskunnan yhteisistä voimavaroista sekä osallistumiseen yhteiskunnan kehittämiseen liittyvään päätöksentekoon. Yhteiskunnan hallintoon on rakennettava väylät lasten ja nuorten mielipiteiden huomioon ottamiseen entistä laajemmin. Samalla on huolehdittava, että kaikille lapsille ja nuorille riippumatta sukupuolesta, mahdollisesta vammaisuudesta, kulttuurisesta tai etnisestä taustasta tai seksuaalisesta suuntautumisesta muodostuu yhtäläiset ja tasa-arvoiset mahdollisuudet osallisuuteen yhteiskunnan toiminnoista ja resursseista.

Konkreettisesti näitä tavoitteita toteutetaan lasten ja nuorten vaikuttamis- ja kuulemisjärjestelmiä kehittämällä. Istuvan hallituksen Lasten, nuorten ja perheiden hyvinvoinnin politiikkaohjelma seuraa ja tukee kehittämisohjelman toteutumista vaalikauden aikana:

Lasten ja nuorten osallistumisen ja vaikuttamisen mahdollisuuksien lisäämiseksi tarvitaan heidän mielipiteidensä parempaa huomioimista erilaisten palveluiden kehittämisessä ja arjen käytännöissä. Lisäksi tarvitaan osallistumisen rakenteiden vahvistamista esimerkiksi kouluissa ja kuntatasolla. Myös valtionhallinnossa on kehitettävä lasten ja nuorten mielipiteiden kuulemistia.

Lakien kunnioittaminen ja niiden noudattaminen on suomalaisen yhteiskunnan perinteinen ominaispiirre, jonka suurin osa nuoristakin hyväksyy suuntaviivakseen. Toisaalta tietynlainen kansalaistottelemattomuus on ollut tärkeä osa Suomen historiaa; esimerkiksi niin sanottujen sortokausien aikana 1800–1900-lukujen vaihteessa kansalaiset puolustivat oikeuksiaan silloista esivaltaa ja sen määräyksiä vastaan, tosin laillisuuden puolustamiseksi. Eräänlaista kansalaistottelemattomuutta oli 1940-luvulla laittomien nurkkatanssien järjestäminen. Suomen valtiovalta oli katsonut ainoana maana maailmassa, että tanssiminen loukkaa rintamalla sotivia. Laittomat nurkkatanssit vastaavat tietyllä tavalla nykyisiä talonvaltauksia ja niihin liittyviä taustoja, kun ajatellaan asiaa nuorten kannalta. Kokemus on

osoittanut, niin kuin esimerkiksi Helsingissä, että joustava ja myönteinen suhtautuminen nuorten kansalaisaktivismiin luo uusia toimintamahdollisuuksia ja -muotoja. Lähtökohtana luonnollisesti on se, että nuoria kuullaan ja järjestetään toimintatiloja, jotta talonvaltauksille tai vastaavalle toiminnalle ei olisi tarvetta. Tämä velvoittaa julkista valtaa, päätöksentekijöitä ja virkamiehiä kaikilla tasoilla siihen mitä edellä siteeratut lait, asetukset ja ohjelmat velvoittavat. Samalla nuorille on annettava mahdollisuudet vaikuttaa ympäristöönsä ja saada toimintatilaa, mahdollisuuksia harrastuksille ja aikuiseksi kasvamiseen.

Nuori sukupolvi luo aina oman kulttuurinsa; he ovat oman toimintansa subjekteja. Tavoitteenamme on oltava yhteiskunta, joka hyvässä vuorovaikutuksessa nuorison kanssa luo edellytykset elävälle nuorisokulttuurille. Tähän kokonaisuuteen kuuluu keskeisesti omat tilat nuorille. Julkisen sektorin, kunnat valtiovallan tukemana, on taattava tarkoituksenmukaiset tilat nuorille, jotka vastaavat heidän odotuksiaan. Jos tässä epäonnistutaan, tulemme varmasti näkemään talonvaltauksia myös tulevaisuudessa.

VAPAA TILA, VAPAA HELSINKI

Vapaa Helsinki -kollektiivi

Useimpien 2000-luvun Helsingin talonvaltausten tavoitteena on ollut saada tila autonomiselle sosiaalikeskukselle. Talonvaltaukset ovat vastarintaa kaupunkitilan yksityistämistä ja kontrollointia vastaan. Vaikka kaikki viime vuosien valtaukset on hädetty eikä pysyvää tilaa sosiaalikeskukselle ole löytynyt, on vapaan kaupunkitilan tarve Helsingissä käynyt jatkuvasti selvemmäksi. *Helsingin Sanomien* syksyllä 2007 teettämän kyselyn mukaan yli puolet helsinkiläisistä tukee valtauksia.

Helsinki ajaa omaa kuolemaansa

Kaupunki on viimeksi kuluneiden parin vuoden aikana osoittanut harvinaislaatuista vihamielisyyttä ihmisten vapaata ja omaehtoista toimintaa kohtaan. Makasiinit purettiin vastoin yleistä mielipidettä keväällä 2006. Samoihin aikoihin vuokrasopimus punkkareiden käyttämään Vuoritaloon jätettiin uusimatta. Tänä vuonna Töölönlahdelta on purettu taiteilijoiden Happihuone toimistotalojen tieltä. Oranssi on jäänyt ilman tiloja, ja sosiaalikeskusvaltaajat on jatkuvasti hädetty.

Kaupunki käyttää valtavan määrän resursseja katujensa kontrollointiin. Tiukentuvat kaavoitus-, rakennusvalvonta- ja terveystoimet ovat tehneet Helsingistä kaupungin, jossa kaupunkitilaa voivat käyttää haluamallaan tavalla vain ne, joilla on varaa maksaa kymmeniä tuhansia euroja arkitekhtitoimistojen palveluista. Samalla Stop töhryille -kampanja on vahvistanut suuntausta, jonka mukaan katukuvassa näkyvät vain niiden viestit, joilla on varaa maksaa. Oman elinympäristön muokkaamisesta kuten katutaiteesta ja julisteiden levittämisestä on tuomittu vähävaraisia nuoria kohtuuttomiin rangaistuksiin.

Kaikista innovaatiopuheista huolimatta helsinkiläinen kaupunkisuunnittelu tähtää lähinnä julkisen tilan kaappaamiseen autoja, luksusasuntoja ja kauppakeskuksia varten. Itse kaupunki tilana uhkaa kuolla, sillä katuja, seiniä ja ylipäänsä mitä hyvänsä julkista tilaa vartioidaan tarkasti kaikelta omaehtoiselta tai vaihtoehdoiselta toiminnalta. Kuitenkin kaupungit vetävät ihmisiä puoleensa vain sen ansiosta, että ne ovat täynnä moninaista, itsenäistä ja myös ristiriitaista sosiaalista elämää.

Talonvaltaajat taistelevat tätä hidasta kuolemaa vastaan. Jokaisessa valtaamassamme tilassa, olipa se kuinka pieni tai surkeassa kunnossa hyvänsä, käy aina valtava määrä ihmisiä. Etenkin kulttuuritapahtumiin on enemmän tulokkaita kuin voidaan edes ottaa sisään. Kun kaupunkitilan vapaata käyttöä pyritään rajoittamaan, ovat talonvaltaukset keino, jonka avulla ihmiset voivat rakentaa tilaa omalle elämälleen ja kanssakäymiselleen.

Helsingissä kaupunkielämän nykytila tulee harvinaisen selväksi tarkastelemalla viimeisten kahdeksan vuoden aikana tehtyjen valtausten kohtaloita. Yksi ensimmäisistä valtauksista, joka päättyi häätöön, oli vuonna 2001 Lapinlahden Koivulassa, jonka tyhjentämiselle ei annettu perusteluja. Myöhemmin taloon muutti mielenterveyspotilaita, jotka kuitenkin hädettiin vuodenvaihteessa. 2003 oli Töölössä sijaitsevan Vanhan automuseon vuoro, josta valtaajat kuluneiden vuosien kaavan mukaan hädettiin muutaman päivän sisällä ilman selityksiä ja annettiin myöhemmin Image-kustannukselle. Vuonna 2005 vallatusta Vuorikatu 4:n Omegasta valtaajat hädettiin, koska omistaja halusi talosta ostoskeskuksen. Häädöstä on kohta kulunut kolme vuotta, ja talo seisoo yhtä tyhjänä kuin ennen valtausta. Töölönlahden Makasiinien purkamista protestoitii viimeistä kertaa vapun 2006 valtauksella.

Kesällä 2007 vallatun, Katajanokalla Vyökätkä 3:ssa sijainneen talon häätöä perusteltiin tilojen

soveltumattomuudella sosiaalikeskukseksi, mutta rivien välistä häädön syyksi paljastuivat viereisen luksushotellin avajaiset. Myöhemmin samana kesänä Telakkakadun 18 vuotta tyhjillään seisseen rakennuskompleksin valtaajat häädettiin, jotta paikan omistava kuolinpesä sai rauhassa jatkaa kiinteistökeinottelua. Elimäenkadun talo jäi vuokraamatta, koska väitetyt remonttikustannukset eivät maistuneet kaupungille suhteessa talon lyhyeen kolmen vuoden vuokra-aikaan, jonka perusteena on talon tilalle mahdollisesti tuleva toimistorakennus.

Toki kaikki vallatut rakennukset eivät ole olleet kaupungin omistuksessa. Mutta oli omistaja kuka tahansa, kaupunki on aina viime kädessä ollut tukematta valtauksia tai häätänyt ne suoraan.

Sosiaalikeskus vai barbaria?

Toisin kuin kaupungin nuorisotalot ja kulttuurikeskukset, autonominen sosiaalikeskus on poliittinen tila. Sosiaalikeskuksen on tarkoitus olla orgaaninen osa naapurustoa ja koko kaupunkia. Se ei ole tiettyyn muottiin valmisteltu tila, jossa elämä on jaoteltu työ- ja vapaa-aikaan ja politiikka näiden molempien ulkopuolelle. Jo tilasta käytävä taistelu tekee siitä aktiivisen subjektin, joka elää jatkuvassa ristiriidassa ympäröivän kapitalistisen yhteiskunnan kanssa. Tämä tekee siitä radikaalisti erilaisen verrattuna kaupungin tai vaikkapa Oranssin toimintakeskuksiin, joissa pohjimmiltaan tarjotaan palveluita jollekin käyttäjäryhmälle.

Autonomiset sosiaalikeskukset ovat Kööpenhaminasta ja Oslostä etelään peruselementti Euroopan suurissa ja pienissä kaupungeissa. Monissa kaupungeissa sosiaalikeskuksia on yksi tai useampi useissa kaupunginosissa, joissa niitä pidetään naapuruston yhteisenä resurssina.

Kuluneena vuonna Helsingin sosiaalikeskuksissa on järjestetty naapuritapaamisia, keikkoja joka makuun, kansankeittiötä, elokuvailtoja, teatteriesityksiä, kankaanpainantaa, ompelukerhoja, keskustelutilaisuuksia, poliittisia kokouksia, kahvilaa, pyörätyöpajoja, talkoopäiviä, maalaustyöpajoja, feminististä ja perinteistä itsepuolustusta, kuntosalitoimintaa, rantabileet, musiikkityöpajoja ja paljon muuta.

Sisäisen toimintansa lisäksi sosiaalikeskukset säteilevät elämää ja vastarintaa myös ympäristöönsä ja vaikuttavat siihen, miten kaupunkitilaa käytetään. Elimäenkadun ympärillä käydyt polemiikit esimerkiksi Nokian toimitusjohtajaa Kallasvuota esittävästä graffitista tai talossa toimineesta Pirate Cinemasta osoittavat sosiaalikeskusten olevan niitä harvoja tiloja, joissa kyetään tuottamaan todellisia yhteiskunnallisia konflikteja. Kallasvuo-tapauksessa kaikille tuli selväksi, ettei suuryhtiöiden ehdoilla toimiva kaupunkitila siedä mitään, minkä se voi tulkita itseensä kohdistuvaksi kritiikiksi. Konflikti koski taiteen sisällön lisäksi myös sen sallittuja muotoja.

Sosiaalikeskustoiminnan ydin on siinä, että kaupunkilaiset ottavat itse aktiivisesti tilaa elämälleen, vastakohtana viranomaisten kontrollille ja rajoituksille. Tila ei sitkeistä uskomuksista huolimatta ole rajattu nuorille, mutta samalla tosiasia on, että suurin osa vallattujen tilojen käyttäjistä ovat nuorisolain määritelmän mukaan nuoria. Tästä syystä valtaajat ovat neuvotelleet nimenomaan Helsingin kaupungin nuorisoasiainkeskuksen kanssa, vaikka esimerkiksi kulttuuriasiainkeskus voisi myös olla soveltuva kumppani.

Julkisen tilan kontrolli ja epäonnistuneet neuvotteluyritykset

Kaupungin hallinto on viime kädessä kyennyt vastaamaan valtaajien asettamaan haasteeseen vain yhdellä tavalla: lähettämällä poliisit paikalle. Kuten kaikkia ihmisiä, jotka pyrkivät tekemään kuolleesta, kliinisten kauppakeskusten ja mainosjulisteiden täyttämästä kaupunkitilasta elävää, myös talonvaltaajia kohdellaan rikollisina. Kaupunkitilan muuttaminen pääomaksi kuitenkin herättää alati

kiihtyvää vastarintaa, jota ei ole mahdollista tukahduttaa loputtomasti poliisiväkivallan avulla.

Talonvaltaajien käymissä neuvotteluissa virkamiesten asenne valtauksiin ei odotetusti ole ollut kovin joustava. Sen sijaan, että he olisivat tehneet tietä ihmisten vapaalle luovuudelle, he ovat vastanneet kesän tapahtumiin terveysäädösten ja rakennuspykälien tulvalla. Lisäksi kaikkea neuvottelemista vaikeuttaa virkamiesten sairaaloinen tarve oman asemansa turvaamiseen. Nuorisotoimenjohtaja Lasse Siurala vaihtoi päivästä toiseen kantaansa Elimäenkadun suhteen riippuen siitä, mikä taho kaupungin sisällä häntä oli viimeksi painostanut. Kenties tyyntyyttäkseen valtauksille myötämielistä julkista mielipidettä ja poliitikkoja nuorisosiainkeskus ja kaupunki lupasivat etsiä korvaavia tiloja, mutta eivät näytä todellisuudessa edistäneen tätä juuri lainkaan. Tässä prosessissa on myös käynyt selväksi, kuinka sellaiset tahot kuten rakennusvalvonta- ja kiinteistövirasto yrittävät pitää kaikkea ihmisten vapaata toimintaa aisoissa. Vaikka nuorisosiainkeskuksessa on osoitettu vähintään muodollista myötämielisyyttä valtauksia kohtaan, on uuden tilan löytäminen käynyt mahdottomaksi, kiitos kiinteistöviraston haluttomuuden toimia asian eteen.

Virkamiehet ovat vedonneet rakennusten kuntoa koskeviin yksityiskohtiin, mutta valtausten jatkussa on käynyt selväksi, että tekniset seikat ovat tekosyy poliittisen tahdon puutteelle. Rakennuksille asetetut vaatimukset ovat niin korkeita, ettei mikään tyhjillään oleva talo niitä voi täyttää. Ja koska nuorisotoimi haluaa toistaiseksi budjetoida sosiaalikeskusprojektille vain 20 000 euroa, ei tiloja myöskään noin vain päästä korjaamaan, jotta ne saataisiin vastaamaan kaupungin virkamiesrivistöjen vaatimuksia.

Valtaajien terveyden suojelemiseen vetoaminen on ylipäätään naurettavaa, jos terveyttä varjellaan lähettämällä poliisi pahoinpitelemään valtaajia. Esimerkiksi Elimäenkadulla oleskeltiin jatkuvasti yli neljä kuukautta ilman minkäänlaisia terveydellisiä haittoja, mutta Telakkakadun häädön yhteydessä useat valtaajat joutuivat niin fyysisen väkivallan kuin henkisen nöyryytyksen kohteiksi.

Nuorisotoimen ja kaupungin johdon reaktiot osoittavat, ettei kaupungin hallinnossa käsitetä kaupunkitilan dynamiikkaa. Virkamiehet eivät käsitä, etteivät he koskaan voi olla luova voima itsessään, mutta pystyvät kyllä rajoittamaan ihmisten luovuutta ja pahimmassa tapauksessa tukahduttamaan sen kokonaan. Vaikka ihmiset kaikkoavat kaupungin omista nuorisotiloista, nuorisotoimi ei ole valmis tukemaan jo vuosia sitkeästi ja luovasti edennyttä sosiaalikeskusprojektia muuten kuin kaupungin ja jopa nuorisosiainkeskuksen budjetissa naurettavalta tuntuvalla summalla. Neuvottelut kaupungin kanssa ovatkin vahvistaneet monen valtaajan käsitystä siitä, että neuvottelut ovat vain poliitikkojen ja virkamiesten mielistelyä, jonka kautta sosiaalikeskusta ei koskaan tulla saamaan.

Kaupunkitilan yksityistäminen edellyttää ”julkisen” vallan jatkuvaa puuttumista kaupunkitilan käyttöön. Itse asiassa juuri julkisen vallan asettamien säädösten monimutkaisuus johtaa siihen, että tiloja voivat käyttää vain ne, joilla on rahaa. Valtaukset ovat tuoneet hyvin esiin sen, että kaupunkitilan varaaminen vain voittoa tuottavaan käyttöön edellyttää sekä ”hyväntahtoisten” virkamiesten että väkivaltaisen poliisin jatkuvia interventioita. Varsinkin tässä valossa tilan julkinen rahoittaminen on välttämätöntä.

Kaikesta huolimatta kaupungin asennoituminen valtauksiin on kuluneen vuoden aikana kulkenut piirun verran oikeaan suuntaan. Elimäenkadun valtaajille antamassaan audienssissa ylipormestari Jussi Pajunen totesi autonomisesta sosiaalikeskuksesta, että ”kyllä tällainen mesta mahtuu stadiin”. Nuorisolautakunta on puolestaan velvoittanut nuorisosiainkeskuksen löytämään korvaavat tilat Elimäenkadun talolle. Poliittisen tahdon hapuilevasta ilmaisemisesta näyttää kuitenkin olevan pitkä matka varsinaisiin ratkaisuihin. Nuorisosiainkeskuksen tarjoamat ”korvaavat tilat” ovat olleet joko nuorisotaloja, joiden lakkautukselle on kaivattu tekosyitä ja syntipukkia tai alle sadan neliön kokoisia. Kaupunki ei näytä ymmärtävän, että nyt ei haeta mitään piiritoimistoa jollekin marginaaliryhmälle vaan tilaa niille tuhansille ihmisille, jotka ovat käyneet vallatuissa taloissa ja ilmaisseet tarpeensa ja tukensa vapaalle, yhteisölliselle tilalle.

Valtausten kriitikot ovat myös ihmetelleet, miksi sosiaalikeskus pitäisi saada ilmaiseksi, eli siten

että kaupunki käytännössä maksaa sosiaalikeskuksen vuokran itselleen tai yksityiselle omistajalle. Syyt tähän löytyvät maamme lainsäädännöstä, joka ei, toisin kuin eräissä muissa Euroopan maissa, takaa talonvaltaajille oikeuksia valtaamansa talon suhteen. Laki priorisoi omaisuutta ilman käyttötarvetta yli käyttötarpeen ilman omaisuutta. Lisäksi edellä mainitut (rakennusvalvontaa, terveyttä jne. koskevat) viranomais säädökset tekevät mistä tahansa rakennusprojektista vain rahakkaiden touhua ja näin ollen johtavat siihen, että valtaajien on Suomessa vaadittava kaupungin rahallista panosta. Samalla on syytä muistaa, että sosiaalikeskus on tarkoitettu kaikille tilan kehittämistä kiinnostuneille vapaaksi monitoimitilaksi, jossa päätöksenteko pyritään pitämään mahdollisimman avoimena kaikille. Sosiaalikeskusta ylläpitävät ja kehittävät ihmiset eivät saa kymmenien tai jopa satojen tuntien työpanoksestaan senttiäkään rahaa.

Kaupunkitilan kaupallistuminen ja sen lisääntynyt kontrolli yhdessä työn muutoksen kanssa lisäävät ihmisten toimeentulon epävarmistumista. Samalla kun työsuhteet ovat yhä epävarmempia, lyhyempiä ja ”epätyypillisempiä”, eläminen kaupungissa kallistuu ja mahdollisuudet tehdä mitään ilman paljoa rahaa vähenevät entisestään. Kun asunnot, julkinen liikenne ja harrastusmahdollisuudet kallistuvat ja harvat epäkaupalliset tilat sulkevat ovensa, tulee jatkuva kamppailu pätkätöistä yhä merkittävämmäksi osaksi kaupunkilaisten elämää. Näemme taistelun epäkaupallisista tiloista osana taistelua tämän prekarisaation aiheuttamaa työnantajien ja Kelan virkamiesten armoille joutumista vastaan.

Tuhat sosiaalikeskusta

Talonvaltausten tähtäimeen ei missään tapauksessa olla rajattu vain yksittäisen tilan hallinnointia. Vähintään yhtä tärkeitä ovat itse taistelut ja niihin liittyvät emansipaatiot. Vaikka Helsinkiin sosiaalikeskusta rakentava verkosto saisi tilan, toivomme valtauksien jatkuvan myös muiden toimesta nyt kun on nähty, että elinympäristönsä kohtalon voi ottaa omiin käsiinsä. Vuoden 2007 valtauksukset ovat osoittaneet, että valtauksille ja erilaiselle epäkaupalliselle ja omaehtoiselle toiminnalle on suuri tilaus. Tätä tarvetta sosiaalikeskus voi tyydyttää osittain, mutta kaupunkitilan hallinnasta tullaan kamppailemaan sen jälkeenkin. Nämä kamppailut tulevat varmasti esiintymään vallattujen talojen muodossa, mutta myös tavoilla, joita emme osaa vielä edes aavistaa.

Vallattuja taloja on viime vuosina ryhdytty päättäväisesti tyhjentämään monissa Euroopan suurkaupungeissa, jotta kaupunkitilat saataisiin ”tuottavampaan” käyttöön. Nykytaloudessa kaupunkitila ihmisten välisen kanssakäymisen tilana on keskeinen tuotannontekijä. Sen vuoksi erityisesti keskustat alueet on valjastettava mahdollisimman täydellisesti palvelemaan pääoman arvonnäköalaa. Tämä edellyttää kaupunkitilan vapaan käytön tukahduttamista ja pääoman eli kasautuneen, kuolleen arvon ylivaltaa kaupunkitilan elävään käyttöön nähden.

Tämä ei ole kuitenkaan luonnonlaki, ja kuten Kööpenhaminan viimeaikaiset tapahtumat ovat osoittaneet, voidaan tähän kehitykseen puuttua ja se voidaan kääntää ympäri. Emme idealisoi menneisyyttä. Helsinki on tuskin koskaan ollut kovin vapaa kaupunki, mutta aina välillä tiloja vapaaseen yhteistoimintaan on ollut, ja nyt niitä ei ole. Emme väitä tietävämmme kaavaa täydellisen maailman luomiseksi, mutta jos jostain haluamme etsiä ratkaisuja, katsomme kohti liikkeitä, jotka rakentavat itse ympäristöään ja tulevaisuuttaan.

OSA II: HISTORIA

KOLME VUOSIKYMMENTÄ TALONVALTAUKSIA

Elina Mikola

Omaehtoisuuden ja itse tekemisen ihanteet sekä halu rakentaa toisenlaista kaupunkikulttuuria ovat inspiroineet suomalaisia talonvaltaajia jo liki kolmen vuosikymmenen ajan.

Elokuussa 1979 Helsingin Kaivopuistossa järjestetyssä ulkoilmakonsertissa levisi uutinen: aiemmin alkoholistien yömajana toiminut mutta sittemmin tyhjiilleen jäänyt varastorakennus oli vallattu. Nyt entiseen ”Liekkihotelliin” haluttiin perustaa vaihtoehtoinen kulttuuri- ja musiikkitalo.

Lepakoluolan valtaajien vaatimus uudenlaisesta toimintatilasta heijasteli murrosta suomalaisessa kulttuuri-ilmapiirissä. Oltiin siirtymässä 1970-lukulaisesta ”kekkoslovakista” 1980-luvulle. Taistolaislaulujen ja anti-imperialististen opintopiirien vetovoima alkoi vähentyä ja Euroopasta puhalsi uudenlaisia, vapaamman vastakulttuurin tuulia. Interrail-matkailun yleistyttyä yhä useammat suomalaiset nuoret olivat päässeet vaikuttamaan vaihtoehtoklubeista ja -baareista, joita toimi vallatuissa rakennuksissa niin Lontoossa kuin Amsterdamissakin. Samanlaista meininkiä kaivattiin myös Suomeen.

Lepakon valtaajat poistettiin rakennuksesta jo seuraavana päivänä, mutta neuvottelujen jälkeen Helsingin kaupunki suostui vuokraamaan tilan Elävän musiikin yhdistys Elmu ry:lle. Vuokra oli aluksi 100 markkaa vuodessa ja sopimus velvoitti Elmun kunnostamaan rakennuksen yleisötilaisuuksiin sopivaksi. (Rantanen 2000, 110–111.)

Lepakon valtaaminen oli Suomen ensimmäinen julkinen talonvaltaus.¹ Sen esimerkki rohkaisi talonvaltauksiin myös muissa kaupungeissa. 1980-luvun alussa taloja vallattiin konsertti- ja harrastustiloiksi myös muissa kaupungeissa paikallisten Elävän musiikin yhdistysten toimesta (Eronen 1999).

Lepakon remontointi vei vuosia ja toiminta rakennuksessa pääsi käynnistymään kunnolla vuonna 1982. Konserttien ja klubien lisäksi järjestettiin näyttelyitä, kirpputoreja ja lastentapahtumia. Tilaa riitti myös treenikämpille, teatteriryhmille ja Aira Samulinin tanssikoululle. Radio City aloitti lähehtyksensä Lepakon kellarista vappuna 1985. (Rantanen 2000; 2002.)

Lepakko ehti toimia kulttuurikeskuksena kaikkiaan 20 vuotta ja maalivaraston katon alla ehdittiin seurata niin punkin, konemusiikin kuin graffitikulttuurinkin saapumista Suomeen. Vuodet tekivät kuitenkin tehtävänsä: 1990-luvulle tultaessa Lepakko edusti nuorisolle jo ennemminkin establishmenttia kuin jotakin uutta ja omaehtoista. Anarkopunkkarit ja vegaaniskeittarit vierastivat McDonald’sille myytyä ulkomainospaikkaa puhumattakaan Lepakossa järjestetyistä Maanpuolustusmessuista. Keikkapaikkana Lepakko toimi kuitenkin aina vuoteen 1999 asti, jolloin rakennus purettiin liikerakennuksen tieltä. Nykyisin entisellä Lepakon tontilla kiiltelee vakuutusyhtiö Ilmarisen konttori.

Omia tiloja, omaehtoista asumista

Vuonna 1986 joukko SDNL:n nuoria aktivisteja valtasi entisen Luther-kirkon kiinteistön Helsingin Fredrikinkadulla ja vaati, että purettavaksi kaavailtu talo kunnostettaisiin nuorisoasunnoiksi. Asuntopoliittinen talonvaltausliike Freda 42 oli saanut alkunsa.

Asuntopoliittisen talonvaltausliikkeen syntyyn vaikutti 1980-luvun puolivälin nousukausi ja sen seurauksena syntynyt asuntopula. Rahamarkkinat vapautuivat, ja lainojen saanti helpottui, mikä nosti asuntojen hintoja. Samalla vuokra-asuntojen myynti omistusasunnoiksi lisääntyi vuokrasäänöstelyn takia. Erityisesti pääkaupunkiseudulla nuorten oli vaikea löytää kohtuuhintaista kattoa

päänsä päälle. (Eronen 1999, Oranssi ry & Korhonen 2002.) Lisäksi Freda 42:n porukkaa innosti ulkomaisten esimerkki. Kööpenhaminassa militantti BZ-talonvaltaajaliike otti samaan aikaan yhteen mellakkapoliisin kanssa (Selin 1996).

Luther-kirkon talosta ei saatu asuntoja, mutta arvokas rakennus pantiin toimenpidekieltoon. Nykyisin sen tiloissa toimii yökerho Highlight. Talonvaltauksat jatkuivat Helsingissä, ja pian asuntopoliittinen valtaustoiminta levisi myös muihin kaupunkeihin.

Vuonna 1989 perustettiin Oranssi jatkamaan Freda 42:n työtä. Talonvaltaajat halusivat kiinnittää huomiota nuorten heikkoon asuntotilanteeseen ja vanhoja rakennuksia tuhoavaan kaavoituspolitiikkaan. Asuntojen lisäksi korostettiin tarvetta omaehtoisille nuoriso- ja kulttuuritiloille. (Selin 1996).

Yksi yritys omaehtoisen tilan hankkimiseksi oli Kokos-tehtaan valtaus Helsingin Sörnäisissä 1990. Viikon kestänyt valtaus päättyi rakennuksen tyhjentämiseen poliisivoimin ja yhteensä 60 talonvaltaajaa sai syytteen kotirauhan häirinnästä ja vahingonteosta. Kokos-tehtaan rakennuksen omistaja Haka Oy kuitenkin luopui syytteistä ennen oikeudenkäyntiä. (Oranssi ry & Korhonen 2002, 65–66.) Kokos-tehtaassa toimii nykyisin Teatterikorkeakoulu.

Meilahdessa sijainneen, Putkinotko-nimellä tunnetun talon kanssa valtaajia onnisti paremmin. Kaupunki suostui vuokraamaan entisen taksimiesten huoltoaseman Oranssille, ja Putkinotkon nuorisotalossa pyöritettiin kahvilaa ja retkeilymajaa sekä järjestettiin klubeja ja keikkoja kahden vuoden ajan. Rakennus kuitenkin purettiin Pikku-Huopalahden asuma-alueen tieltä. Uudet tilat vallattiin Katajanokan Linnakadulta, missä Oranssin nuorisotalo toimi 2000-luvulle saakka.

1990-luvun mittaan Oranssin toiminnan painopisteet siirtyivät valtauksista rakennusten kunnostamiseen. Käännekohtana voidaan pitää vuotta 1992, jolloin Oranssi siirtyi valtaustoiminnasta ennemminkin asuntojen kunnostamiseen. Oranssi vuokrasi Helsingin kaupungilta kaksi purkutuomiota odottavaa puukerrostaloa Kumpulasta ja asukkaat kunnostivat rakennukset omatoimisesti ammattilaisten ohjauksessa. Onnistunut hanke toi Oranssille uskottavuutta, eikä uusia korjauskohteita tarvinnut enää hankkia valtaamalla. (Oranssi ry & Korhonen 2002.)

Ympäristöradikalismia ja katujuhlia

1990-luvun puolivälin jälkeen Suomessa vallattiin taloja vastalauseena Kehä II:n rakentamiselle sekä vanhojen rakennusten purkamiselle. Näiden talonvaltausten kohdalla ei kuitenkaan voi puhua talonvaltausliikkeestä, vaan enemmänkin valtauksat olivat yksittäisiä protesteja, jotka liittyivät 1990-luvun puolivälin laajempaan vastakulttuuriseen liikehdintään.

Näkyvämpää tilan haltuunottoa edustivat Street party- tai Reclaim the Streets -tapahtumat, joita alettiin järjestää Suomessa vuonna 1997. Kansainvälisen konseptin mukaisesti katu vallattiin ulkoilmajuhlille, ja tanssikansa katkaisi liikenteen. Vielä 1990-luvun puolella kadunvaltauksien sanoma oli vahvasti yksityisautoilun vastainen, mutta 2000-luvulle siirryttäessä kadunvaltausten liikennepoliittiset päämäärät ovat tehneet tilaa antikapitalistisille teemoille, yleiselle karnevalismille ja halulle horjuttaa hetkeksi kaupunkitilan järjestystä.

”Lepakko ei ollut ainoastaan fyysinen ympäristö vaan myös Idea. (...) johtoajatus, esimerkki, malli: asiat voidaan hoitaa näinkin. Ilman byrokratiaa, kaupungin valvontaa tai yläpuolelta tulevaa ohjausta. Toisaalta usein myös ilman rahaa, lämmitystä tai toimivaa viemärintä”, kirjoittaa Miska Rantanen (2002, 352) Lepakkololuolasta.

Samaan tapaan voisi luonnehtia myös 1980-luvun asunnonvaltauksia, Reclaim the Streets -kadunvaltausjuhlia ja viime vuosina vallattuja autonomisia sosiaalikeskuksia. Suomalaisissa talonvaltauksissa on ollut kyse muustakin kuin rakennuksista. Se on ollut myös halua ottaa aloite omiin käsiin, haastaa virallinen tapa tehdä asioita ja luoda samalla uudenlaista kaupunkikulttuuria.

Viitteet

- 1 En laske Vanhan ylioppilastalon valtausta vuonna 1968 varsinaiseksi talonvaltauksiksi, sillä valtaajien vaatimukset eivät kohdistuneet itse rakennukseen. Kyseessä oli ennemminkin symbolinen mielenilmaus yliopiston ja ylioppilaskunnan vanhoillisuutta vastaan.

Lähteet

- Eronen, Seppo (1999) ”Tämä talo on vallattu”. *Tutkimus Oranssi ry:stä Helsingissä*. Sosiologian pro gradu -tutkielma. Helsingin yliopisto.
- Oranssi ry. & Korhonen, Ella (2002) Oranssi – asumistoimintaa ja kaupunkikulttuurin suojelua. Teoksessa Ella Korhonen & Sarianne Tikkanen (toim.): *Tanssiva katusulku. Kestävän kehityksen tositarinoita Helsingin seudulta*. Helsinki: Sarmala / Rakennusalan kustantajat, 56–70.
- Rantanen, Miska (2000) *Lepakkoluola. Lepakon ja liekkihotellin tapahtumia ja ihmisiä 1940–1999*. Helsinki: WSOY.
- Rantanen, Miska (2002) Skenen joukossa seisot. Teoksessa Ella Korhonen & Sarianne Tikkanen (toim.) *Tanssiva katusulku. Kestävän kehityksen tositarinoita Helsingin seudulta*. Helsinki: Sarmala / Rakennusalan kustantajat, 351–364.
- Selin, Tove (1996) Värikästä valtailua. Teoksessa Tuula Heima-Tirkkonen & Tarja Kallio-Tamminen & Tove Selin (toim.) *Ruohonjuuresta elämänpuuksi. Suomalainen vaihtoehtoliikehdintä*. Vaasa: Vihreä sivistysliitto.

TILA HALTUUN 1980-LUVULLA – FREDA 42 TALONVALTAUSLIIKKEENÄ

Laura Tuominen

Talonvaltauksset vakiintuivat osaksi suomalaista aktivismia 1980-luvulla. Varsinainen talonvaltausliikehdintä sai alkunsa Lepakon valtauksesta Helsingissä vuonna 1979. Myös ennen sitä tehtiin erilaisia valtauksia, joista tunnetuin lienee Vanhan ylioppilastalon valtaus Helsingissä vuonna 1968. Talonvaltauksia on tehty Suomessa huomattavasti vähemmän kuin Keski-Euroopassa, missä toimintamuoto vakiintui jo 1970-luvun alussa. Käsittelen tässä artikkelissani suomalaisia talonvaltauksia 1980-luvulla ja erityisesti Freda 42 -liikettä, joka toimi Helsingissä vuosina 1986–1988.

Suomalaisia protestisyklejä tutkineen Martti Siisiäisen (1998) mukaan merkittävät yhteiskunnalliset liikkeet ovat lähes poikkeuksetta organisoituneet muodollisesti yhdistyksiksi ja toimineet yhdistysmallin mukaisesti. Tämä on hänen mukaansa tarkoittanut ”ei-aktionistisia, väkivaltaa karttavia ja lainkuuliaisia menetelmiä”. Muutamiksi poikkeuksiksi hän mainitsee 1970-luvun lopussa heränneet ympäristöprotestit, 1980-luvun talonvaltausliikkeen sekä 1990-luvun eläinoikeusliikkeen. Hän kuitenkin korostaa ympäristöliikkeen ja talonvaltausliikkeen toiminnan ja tavoitteiden perinteisyyttä ja erottaa ne 1990-luvun laittomasta eläinoikeusaktivismista, jossa on esimerkiksi pyritty yksityisen omaisuuden sabotoimiseen. Talonvaltaajien vaatimukset ovat yleensä kohdistuneet suomalaiselle yhteiskunnalliselle toiminnalle tyypillisesti joko valtioon tai kuntaan, ja yhteenottoja virkavallan kanssa on vältetty.

Ensimmäisen kattavan selvityksen suomalaisista talonvaltauksista vuosina 1979–1990 tehnyt Anne Eronen (1991, 46–53) jakaa valtauksset kahteen ryhmään: toimitilavaltauksiin ja asuntopoliittisiin valtauksiin. Toimitilavaltauksset keskittyivät vuoteen 1979, jolloin Lepakon valtauksen innoittamana tiloja otettiin haltuun myös Helsingin Puistolassa, Tampereella ja Joensuussa. Myöhemmin toimitilavaltauksia tehtiin muun muassa Jyväskylässä 1982, Vantaalla 1985, Joensuussa 1989 ja Helsingissä 1990. Toimitilavaltauksset organisoitiin usein isompien tapahtumien, kuten rockkonserttien, yhteyteen, joten niihin saattoi osallistua paljon ihmisiä. Valtauksia perusteltiin muun muassa musiikinharrastajien huonoilla harjoittelumahdollisuuksilla ja nuorisotilojen puuttumisella. Esimerkiksi Lepakon valtauksen taustalla vaikutti Elävän Musiikin Yhdistys ELMU ry. Aktiivisen vuoden 1979 jälkeen valtaustoiminnassa seurasi kuitenkin suvantovaihe, joka kesti 1980-luvun puoleenväliin saakka.

Anne Eronen mukaan suurin osa suomalaisista 1980-luvun talonvaltauksista oli asuntopoliittisia valtauksia. Taloja vaadittiin vuokralle, mutta valtauksilla haluttiin myös herättää laajemmin huomiota erityisesti nuorten vuokra-asuntopulaan sekä omistusasuntojen lisääntymiseen vuokra-asuntojen kustannuksella. Asuntopoliittiset teemat nousivat erityisen voimakkaasti esiin Asunnottomien vuonna 1987, jolloin valtausten lisäksi aiheeseen liittyen järjestettiin runsaasti muutakin toimintaa. 1980-luvun puolessavälissä asuntopula nousi keskeiseksi poliittiseksi teemaksi, sillä asuntojen myynti omistusasunnoiksi oli muuttunut kannattavaksi muun muassa asuntoluottojen vapauttamisen myötä.

Freda 42 talonvaltausliikkeenä

1980-luvun talonvaltausliikkeenä esiin nousee erityisesti Helsingissä vuosina 1986–1988 toiminut Freda 42 -yhdistys. Yhdistystä edeltävät talonvaltauksset toteutettiin lähinnä yksi kerrallaan niin, ettei valtauksilla ollut paljonkaan yhteyksiä toisiinsa. Anne Eronen mukaan Freda 42 oli ensimmäinen

taloja valtaava taho, jota voidaan kutsua yhteiskunnalliseksi liikkeeksi. Freda 42:n, kuten myöhemmin myös Oranssi ry:n, toiminta laajentui alkuperäisestä tavoitteesta ja jatkui myös yhtä valtausta pidemmälle. Vuosina 1986–1988 nähtiin ympäri Suomea ennennäkemätön talonvaltausten sarja, jonka käynnistämässä ja vaikutteiden antamisessa Freda 42:lla oli suuri merkitys. Anne Eronen katsoo muiden paikkakuntien valtausten olevan oikeastaan osa samaa liikehdintää. Hänen mukaansa yhteistyötä Freda 42:n ja muiden paikkakuntien toimijoiden kesken tehtiin jopa lakiasioiden hoidon suhteen. (Eronen 1991, 64–67, 92.)

Suurin osa Freda 42 -yhdistystä edeltävistä talonvaltauksista oli ollut pääsääntöisesti toimitilavaltauksia. Freda 42 otti toiminnallaan vahvasti kantaa asuntopolitiikkaan: asunnottomuus, asuntopula ja varsinkin vuokra-asuntojen vähäinen määrä olivat liikkeelle tärkeitä teemoja. ”Oikeus kohtuuhintaiseen asumiseen on tärkeämpää kuin pankkien, rakennuttajien, tontinomistajien ja kiinteistönvälittäjien edut. Tältä pohjalta on muutettava Suomen lainsäädäntöä ja kehitettävä asuntopolitiikkaa.” Freda 42:n mukaan vuokralla asumisesta voisi tulla Suomessakin yleisin asumismuoto, kuten Euroopassa. Liike vaati säädettäväksi lakia, jolla 6 kuukautta tyhjänä ollut asunto olisi vuokrattava asumiskäyttöön. (Autio & Luoma 1987.) Freda 42:n toiminta sai aikanaan paljon julkisuutta, ja liikkeen tavoitteet saivat poliittista tukea niin kaupunginvaltuustosta, eduskunnasta kuin erilaisilta järjestöiltäkin, esimerkiksi Helsingin yliopiston ylioppilaskunnalta ja ammattiyhdistysliikkeeltä. (Eronen 1991, 59.)

Freda 42 sai nimensä valtaamastaan Fredrikinkatu 42:n kiinteistöstä. Omistaja halusi purkaa talon ja rakentaa tontille liikehuoneistoja. Kiinteistö vallattiin ensimmäisen kerran elokuussa 1986. Valtaajat järjestäytyivät yhdistykseksi Lepakolla pidetyssä perustamiskokouksessa, sillä talon omistaja, Suomen Luterilainen Evankeliumiyhdistys (SLEY) kieltäytyi neuvottelemasta rekisteröitymättömän tahon kanssa. Tässä mielessä Freda 42:n toiminta noudatti suomalaisen yhdistysmalliin mukautuvan yhteiskunnallisen toiminnan perinteitä. Freda 42 onnistui kuitenkin saamaan myös Helsingin yliopiston ylioppilaskunnan (HYY) mukaan kumppaniksi taloprojektiinsa. HYY oli syksyllä 1986 käynnistänyt opiskelijoiden asuntopulan helpottamiseksi jälleenvuokrauskokeilun. Jälleenvuokrauksen periaatteena oli, että HYY vuokraisi vapailta markkinoilta asunnon, jonka se vuokraisi edelleen yhdelle tai useammalle opiskelijalle asuinkäyttöön. HYY:lle yhteistyö Freda 42:n kanssa edusti ”uudentyyppistä orientoitumista opiskelijan asumiseen” (HYY:n toimintakertomus 1986). Fredalaiset puolestaan hyötyivät suuresta ja vakavaraisesta liittolaisesta. Fredrikinkatu 42:n kiinteistö vallattiin kuitenkin uudelleen tammikuun alussa 1987, sillä SLEY oli tekemässä vuokrasopimusta Sibelius-Akatemian kanssa. Tämä valtaus sai erityisen paljon julkisuutta muun muassa siksi, että poliisi käytti varsin kovia otteita kantaessaan ulos valtaajia.

Valtaukset olivat huolellisesti organisoituja. Virallisissa yhteyksissä kiistettiin, että tiloihin olisi menty murtautumalla. Valtaajilla ei ollut myöskään johtajaa, eikä Freda 42 -yhdistys ollut valtausten takana.¹ Liike antoi jäsenlehdessään varsin yksityiskohtaisia neuvoja niin valtausten etukäteisvalmisteluihin kuin toimintaan varsinaisen valtauksen aikana.

(...) Talon valtaaminen on Suomessa laitonta, mutta yleinen mielipide on valtaajien puolella. Useimmat ymmärtävät, että asuntojen tyhjilläänpito on suurempi rikos kuin valtaaminen.

Mutta jotta valtaajat saisivat yleisen mielipiteen puolelleen, tarvitaan julkisuutta. STT:n kautta valtauksista saa tiedon useimmille suomalaisille tiedotusvälineille. Lisäksi kannattaa soittaa suoraan paikallisradioille ja alueen omille lehdille.

Jotta yleinen mielipide suhtautuisi valtaukseseen mahdollisimman myönteisesti, talossa kannattaa käyttäytyä mahdollisimman siististi. Sisään joutuu usein murtautumaan, mutta tyhjiin taloihin on usein mahdollista hankkia myös avaimet. Tämä mahdollisuus kannattaa selvittää samalla kun ottaa selville talon kunnon, omistajan, yleiskaavan ja omistajan suunnitelmat talon suhteen. (...) (Freda-lehti 1/1986)

Talonvaltausten ohella valtaajat järjestivät mielenosoituksia, adressin keruuta, keskustelutilaisuuksia ja muun muassa pankkiautomaatin valtauksen protestiksi huonolle asuntotilanteelle. Toimintansa aikana Freda 42 valtasi Fredrikinkadun lisäksi Hämeentie 35:ssä sijaitsevan asunnon poikkeukselli-

sesti asuntoesittelyssä maaliskuun lopussa 1987. Viikon kuluttua tästä vallattiin talo Harjutori 2:ssa sekä myöhemmin Kalevankatu 39:ssä. Valtausideoita tarjottiin lisäksi muun muassa Turkuun ja Tampereelle. Freda 42:een otettiin myös itsenäisesti yhteyttä ympäri Suomea. Fredan innoittamana valtauksia tehtiin ainakin Kemissä, Oulussa, Vantaalla ja Hyvinkäällä. Valtaustoiminta alkoi kuitenkin lamaantua ympäri Suomen vuoden 1987 loppua kohden, vaikka valtauksia ja valtakunnallinen talonvaltaajien tapaaminen järjestettiin vielä alkuvuodesta 1988. (Eronen 1991, 55–69.)

Freda 42:n taustalla vaikutti vasemmistolaisia nuorisojärjestöaktiiveja. Toiminnasta ei kuitenkaan haluttu puoluepoliittisesti leimautunutta:

Joukko nuoria SDNL:n [nyk. Vasemmistonuoret] Helsingin piiristä ja Punaisen nuorison neuvostosta mietti kevättalvella erästä kesän tapahtumaa – ajatuksena oli järjestää opintopäivät Koivukylään ja miettimme yhdessä mitä aloitteita ja toimintaa tähän kannattaisi liittää: solidaarisuustyötä ANC:lle vaiko mielenosoitus ydinkoekiellon puolesta? Entäpä helsinkiläisen nuoren pahin ongelma, asutuspula? Siinäpä se, kimppuun vain. (...)

Mutta valtauksen voi pilata monella tavalla, ja me olimme tekemässä perusvirhettä. Kysymys kuului: haluammeko todella vallata talon asuttavaksi vai teemmekö vain tavallista rankempaa propagandaiskua. Oivalsimme, että valtaajien joukkoa oli laajennettava, että valtauksista ei saa tulla minkään poliittisen ryhmän monopolia vaan ovien on oltava auki jokaiselle, joka on samaa mieltä asiasta. Päätimme, että valtauksen tavoitteena on saada asuntoja nuorille – edes muutamia kymmeniä. Tästä päätöksestä alkoi prosessi elää omaa elämäänsä. (*Muutos*-lehti, lokakuu 1986.)

Lopuksi: Oliko Freda 42:lla merkitystä?

Voidaan kysyä, mitä merkitystä Freda 42:lla oli. Se ei onnistunut saamaan haltuunsa merkittävintä kohdettaan, Fredrikinkatu 42:n kiinteistöä. Liike myös kuihtui pois noin kahden vuoden elinkaaren jälkeen.

Oranssi ry:n toimintaa tutkineen Seppo Erosen (Eronen 1999, 28–29) mukaan 1980- ja 1990-luvun taitteessa syntyneen Oranssin talonvaltaustoiminta jatkoi pitkälti Freda 42:n käyttämien keinojen soveltamista. Muun muassa Freda 42:n toiminnan suunnitelmallisuus, julkisuuden hyväksikäyttö, väkivallattomuus ja mahdollisten poliittisten kytköksien olemassaolon peittäminen vakiintuivat myöhemmin muihinkin talonvaltauksiin. Oranssilla oli myös osittain samoja poliittisia vaatimuksia, muun muassa esitys asuntojen tyhjänä pitämisen kieltämisestä. Seppo Eronen esittää, että Freda 42:n toiminnan kautta myös talonvaltaajien ja poliisien välinen suhde taloja tyhjennettäessä selkiintyi. Oranssi poikkeaa Seppo Erosen mukaan Freda 42:sta kuitenkin esimerkiksi organisaation, toiminnan keston, laaja-alaisuuden ja tuloksellisuuden suhteen. Luonnollisesti Oranssin toimintahistoria on ollut pidempi – onhan järjestö pystyssä edelleenkin.

Freda 42 onnistui konkreettisesti saamaan paljon julkisuutta poliittisille vaatimuksilleen, käyttö-tarkoituksen muutoksia rakennuksiin ja ainakin tilapäisiä asuntoja ihmisille ympäri Suomea. Freda 42 oli myös osaltaan tekemässä talonvaltausta sosiaalisesti hyväksyttäväksi aktivismin muodoksi Suomessa. (Eronen 1991, 67–68.) Suurten voittojen puute johti kuitenkin aktivistien turhautumiseen. Mikäli Freda olisi saanut vallattua itselleen oman tilan tai pysyviä asuntoja kuten Oranssi pari vuotta myöhemmin, siitä olisi voinut kehittyä pitkäikäisempikin liike. Vaikka Fredan omat saavutukset jäivätkin vähäisiksi, merkityksetöntä sen toiminta ei ollut. Se oli yksi esikuva Oranssin toiminnan käynnistymiselle, ja se on sitä kautta vaikuttanut talonvaltauksen käytäntöihin Suomessa. Osa liikkeen toimijoista koki Fredan myös saavuttaneen tavoitteitaan varsinkin poliittisen keskustelun herättäjänä.

Viitteet

- 1 Ks. esim. Freda 42:n yleiskokouksen pöytäkirja 18.1.1987, Freda 42:n kokoelma, Kansan Arkisto.

Lähteet

- Autio, Risto & Luoma, Mare (1987) Freda 42. Freda 42:n kokoelma, Kansan Arkisto.
- Eronen, Anne (1991) *Talonvaltaus uutena kollektiivisen toiminnan muotona – Tutkimus Suomen talonvaltauksista 1979–1990*. Pro gradu -tutkielma, Sosiologian laitos, Jyväskylän yliopisto.
- Eronen, Seppo (1999) ”Tämä talo on vallattu”. *Tutkimus Oranssi ry:stä Helsingissä*. Pro gradu -tutkielma, Sosiologian laitos, Helsingin yliopisto.
- Freda 42:n yleiskokouksen pöytäkirja 18.1.1987, Freda 42:n kokoelma, Kansan Arkisto.
- Freda 42* -lehti, 1/1986.
- Helsingin yliopiston ylioppilaskunnan toimintakertomus 1986.
- Muutos*-lehti, lokakuu 1986 (Vallankumouksellisen Nuorisoliiton julkaisu).
- Siisiäinen, Martti (1998) Uusien ja vanhojen liikkeiden keinovalikoimat. Teoksessa Kaj Ilmonen & Martti Siisiäinen. *Uudet ja vanhat liikkeet*. Tampere: Vastapaino.

WHEN THE WORLD IS NOT ENOUGH...

Megafonin Helsingin toimituksen poliittinen dokumentti talonvaltauksista ja kaupunkitilaa koskevista konflikteista

Megafoni Helsinki

*Aiempi versio kirjoituksesta on julkaistu verkkolehti Megafonissa 31.7.2007
<http://megafoni.kulma.net/index.php?art=450>*

Helsingin poliisilaitoksen mukaan talonvaltaukset ovat tämän kesän kuumin trendi. Mistä tässä trendissä on kyse? Talonvaltaukset ovat ilmaus sellaisten antagonististen subjektiivisuuksien syntymisestä, jotka ovat kehittyneet kaupungissa ja joille kaupunkitilan täytyy olla ilmaista, koska se on ”ilmaa jota hengitämme”.

Kaupungin edustajat ja moraaliset julkiset kommentaattorit ovat läpi kesän korostaneet, että talonvaltaajien vaatimukset ovat ”kohtuuttomia”. He haluavat keskustasta *niin suuren tilan*, että siellä voi järjestää ilmaiseksi esimerkiksi teatteria ja keikkoja. Kaikki nämä ymmärtäväiset ihmiset ovat valmiita antamaan ”nuorille” oman tilan, kunhan se ei ole liian kallis. Kuitenkaan he eivät tahdo ymmärtää, miksi mikään tarjottu tila ei valtaajille riitä.

He eivät ymmärrä, että kyse ei ole uuden ”vähemmän byrokraattisen” nuorisotalon tarpeesta. Talonvaltaajat eivät halua uutta omaehtoista nuorisotaloa, vaan he haluavat asettaa kyseenalaiseksi kaupunkitilan kapitalistisen haltuunoton. Kyse on perustavasta poliittisesta ristiriidasta, johon ymmärtäväiset virkamiehet eivät pysty vastaamaan. Pieni syrjäinen tila ei riitä, koska kaikkein olennaisinta valtauksissa on juuri niiden ilmaisemien tarpeiden liiallisuus suhteessa kapitalistiseen logiikkaan. Edes maailma ei riitä niin kauan kuin kyse on pääoman maailmasta...

Sen rinnalle ja sisälle rakentuu toinen maailma, tai lukuisia toisenlaisia maailmoja.

Valtaajien tarpeet eivät ole liiallisia siksi, että ne olisivat määrällisesti liian suuria vaan siksi, että ne ovat *laadullisesti erilaisia* kuin kaikki tarpeet, joita kapitalistisen logiikan ohjaamat päättäjät pystyvät ymmärtämään. Valtaajat haluavat ottaa kaupunkitilaa yhteiseen käyttöön maksamatta siitä, koska tilaa ei ajatella kustannus-hyöty-logiikan mukaisesti. Tilasta ei makseta, koska sillä ei pyritä tekemään voittoa. Tila otetaan haltuun vapaata yhteistoimintaa ja rahalla mittaamatonta tuotantoa varten. Vapaa yhteistoiminta lisää kyllä sivuvaikutuksenaan pääoman arvoa, mutta sen logiikka on täysin toisenlainen kuin pääoman arvonnäkökulman.

Tämä tuotanto perustuu siihen, että ihmiset ovat valmiita tuottamaan asioita yhdessä saamatta siitä mitään yksityistä etua. Sen logiikka on pikemminkin lahjan logiikkaa kuin rationaalisen, taloudellista etuaan maksimoivan yksilön laskelmointia.

Nykyisin tämän yhteistoiminnan paikka on ennen kaikkea kaupunkitila, metropolin tila. Myös esimerkiksi autonomiset sosiaalikeskukset lisäävät kaupunkitilan arvoa, koska ne houkuttelevat ihmisiä. Italiassa tärkeimmät niistä ovat päässeet myös matkaoppaisiin, koska mielenkiintoisimmat keikat järjestetään usein niissä.

Kaupunkitilan yksityistämisen tarkoituksena on tämän kaikkialle hajautuneen arvon kasaaminen. Kiinteistöjen omistajat ja keinottelijat voivat odottaa omistamiensa tilojen arvon nousevan, koska ihmiset haluavat yhä kiihkeämmin elää kaupungeissa, joiden vetovoimaa he tuottavat elämällä, olemalla ja asumalla.

Tuotanto ja antagonismi

Urbaani yhteistoiminta siis sekä kasvattaa pääoman voittoja että menee sen logiikan tuolle puolen. Se on kollektiivista luovuutta, joka haistattaa paskat ”luoville luokille” ja heidän konsulttiorinoilleen.

Nykyisin pääomalle kaikkein suurimpia voittoja tuottavat ihmisten välisten suhteiden järjestämiseen ja yhteisen älyn käyttöön perustuvat talouden sektorit. Siksi ihmisten välisen kanssakäymisen paikat, eli suurkaupunkien keskustojen tilat, ovat kalleinta mitä kapitalistit omistavat. Kahvilat ja ravintolat menestyvät keskustoissa, koska ihmiset käyvät siellä. Muotisuunnittelijoiden ja mainostoimistojen täytyy perustaa konttorinsa keskustaan, koska heidän hyödyntämäänsä raaka-ainetta ovat ihmisten pukeutuminen, eleet, slangit ja käyttäytymistavat. Globaalit suuryritykset haluavat perustaa pääkonttorinsa juuri globaalien metropolien keskustoihin, missä on tarjolla niiden tarvitsemää työvoimaa ja äärimmilleen erikoistuneita palveluita.

Kaupungin keskustoissa tapahtuva kanssakäyminen tuottaa suunnattoman rikkauten juuri siksi, että ne ovat paikkoja, joihin väki kerääntyy, joissa metropolin heterogeeniset elementit jatkuvasti osuvat yhteen kaupunkitilassa ajalehtiessään, joissa hengailevat kaikki metropolissa elävät erilaiset ihmiset: liikemiehet, skeittarinuoret ja pissikset, siirtolaiset ja joutilaat eläkeläiset. Vain erot voivat tuottaa rikkautta.

Itse asiassa pääoma tekee kaupunkitilasta yksityisen voiton lähteen juuri sen vuoksi, että ihmiset haluavat käyttää sitä yhteisesti. Kuitenkin ihmiset tekevät kaupungin, eikä pääoma voi riistää siihen kohdistuvaa kollektiivista ”tekijänoikeutta” herättämättä alati kiihtyvää vastarintaa.

Keskusta-alueiden äärimäinen markkinoistaminen, niiden käytön taloudellinen rationalisointi, on siis yksi nykyisen kapitalistisen tuotantomuodon keskeisimpiä piirteitä. Sen vuoksi ratkaisevat yhteiskunnalliset konfliktit käydään metropolin hallinnasta sosiaalisena tilana, siitä kenellä on oikeus tehdä mitään, millä tavalla ja mihin tarkoitukseen.

Vallattujen talojen häätöjen jälkeen on järjestetty kadunvaltauksia, bilevaltauksia ja uusia valtauksia. On selvää, että kamppailu metropolissa elämisestä ei tule päättymään. Ihmiset eivät siedä sitä, että rakennuksia pidetään tyhjillään samalla, kun tilojen tarve vapaalle kanssakäymiselle on huutava. Talonvaltauksset ovat myös militantti tapa tehdä kaupunkipolitiikkaa ja asuntopolitiikkaa. Esimerkiksi Hollannissa valtausten laillistaminen on laskenut asuntojen hintoja, koska monet vuokraavat tyhjillään olevat talonsa mitättömällä hinnoilla välttääkseen niiden valtauksen. Nyt Amsterdamin kaupunki pyrkiikin pääsemään eroon squateista keskustan alueella saadakseen tilat rahakkaampaan käyttöön.

Sabotaasi ja yhteisö

Metropolin sosiaalisissa verkostoissa tapahtuvaa tuotantoa voidaan ottaa haltuun vain yhdellä keinolla: tekemällä metropolissa elämisestä rahan alaista. Raha taas on suhde, jonka kautta pääoma komentaa yhteiskuntaa. Ihmisiä pakotetaan kanavoimaan tuotantoaan palkkatyön eli pääoman komennossa tehtävän ja sen arvoa lisäävän työn sisään tekemällä kaikista kaupunkitilassa elämisen edellytyksistä vain markkinoiden kautta hankittavia. Ja markkinoilla tarvittavaa rahaa taas saa vain tekemällä palkkatyötä.

Tässä tilanteessa kaupunkitilan haltuunottamisesta, sen kollektiivisesta palauttamisesta yhteiseen käyttöön, tulee keskeinen yhteiskunnallisen lakon muoto. Metropolin tilassa syntyy uudenlaisia vallankumouksellisia subjektiivisuuksia, jotka pysäyttävät tuotannon kieltäytymällä maksamasta. Ne pysäyttävät ihmisten virtoja ja rahavirtoja metropolin tilassa, kuten työläiset pysäyttivät koneita tehtaissa. Keskeiset liikenneväylät ovat yleisen älyn liukuhihnoja, suunnattoman kalliita koneita, joiden pysäyttäminen tuottaa pääomalle kaikkein suurimmat tappiot. Mannerheimintien ja Kampin

keskuksen blokkaukset eivät ole tietenkään olleet sattumanvaraisesti valittuja protestimuotoja, vaikka todellisen vahingon aikaansaamiseksi niiden täytyy olla suurempia ja niitä tarvitaan enemmän.

Jos metropolien keskustojen tilat ovat kalleinta, mitä pääoma omistaa, on niiden kimppuun hyökkääminen myös tehokkain tapa heikentää pääoman yhteiskuntaan kohdistuvaa kontrollia.

Uusia taisteluita rakentavat subjektiivisuudet ovat kasvaneet kaupungissa. Ne koostuvat ihmisistä, joille oikeus ja kyky tuottaa kaupunkitilaa on kirjoitettu heidän ruumiisiinsa. Samalla tavoin kuin he eivät suostu maksamaan netistä lataamastaan musiikista, koska ovat kasvaneet mp3-soittimen napit korvissaan, he eivät suostu maksamaan kaupungissa elämisestä, koska ovat kasvaneet kaupungissa tuottaen kaupunkia ja sen elämänmuotojen rikkautta pelkästään ”hengaillemaalla” siinä. He ovat inspiroineet muotia ja tehneet baareista ja kahviloista suosittuja käymällä niissä. He ovat tehneet biiseistä hittejä hehkuttamalla niitä kavereilleen. Heille urbaanisuus on yhtä ”luonnollista” kuin ilma, jota he hengittävät, vaikkakin kapitalismin saastuttamana.

Vuoden 2007 valtausten kokemukset ovat luoneet heille uskoa omiin toiminnan mahdollisuuksiinsa, kykyyn rakentaa ja ylläpitää tiloja itse yhdessä toisten kanssa sekä kykyyn ja mahdollisuuteen saattaa yhteen erilaisia ihmisiä. Erityisesti Katajanokalla onnistuttiin hyvin poikkeuksellisella tavalla luomaan suhteita naapureihin ja jakamaan heidän kanssaan kaupunkitilan käyttöön liittyviä kokemuksia. Elimäenkadulla toiminta ehti neljän kuukauden aikana jo vakiintua. Siellä järjestetyissä keskustelutilaisuuksissa, elokuvailloissa ja bileissä kävi varmastikin useita tuhansia kaupunkilaisia.

Tämä ihmisten välisten suhteiden monimuotoisuushan on myös metropolin tuotannollisen merkityksen perusta. Kapitalismin tarvitsemat kulttuuriset ja tiedolliset innovaatiot syntyvät aina ihmisten omaehtoisessa kanssakäymisessä, urbaaneissa alakulttuureissa ja ”ruohonjuuritason” verkostoissa. Pääoma ei voi riistää metropolin verkostoja ilman että se antaa niiden kehittää jotain ennalta arvaamatonta. Siis jotain vallankumouksellista, pieniä arkipäivän vallankumouksia, toiseksi-tulemisia, kohtaamisia, jotka antavat mahdollisuuden toimia totutusta poikkeavalla tavalla ja muodostaa uudenlaisia tapoja havainnoida maailmaa, uudenlaisia suhteita itsen ja toisiin ihmisiin. Siis uudenlaisia, vallankumouksellisia subjektiivisuuksia.

Talonvaltaukset ovatkin autonomian ja radikaalin eron ilmauksia kahdessa välittömästi toisiinsa kietoutuneessa mielessä. Yhtäältä maksamisesta kieltäytyminen: tämä kieltäytyminen on kuitenkin aktiivista, luovaa toimintaa. Se tarkoittaa samanaikaisesti vapaan yhteisön rakentamista. Siis samaan aikaan uudenlaista äärimmäistä sabotaasia ja vapaata, kommunistista yhteisöä. Yhteisöä, joka tarvitsee pääoman komennosta vapaita tiloja suoraan metropolin keskustassa, kapitalismin sydämessä. Sosiaalikeskukset ovat uuden taistelevan luokan työväentaloja, tukikohtia, jotka mahdollistavat pysyvän rakenteen ja jatkuvuuden luomisen näille taktisille ja hetkellisille taisteluille. Ja tietenkin autonomisen tuotannon piirejä, vapaan yhteistyön alueita.

Street life, the only life I know

Metropolista on tullut subjektiivisuuden rakentamisen paikka, koska ihmisten näköpiirissä olevat paremman elämän mahdollisuudet eivät enää sulkeudu työpaikan neljän seinän sisään, vaan kimaltelevat kaikkialla metropolin katujen ja kujien sykkeessä. *Ihmiset eivät taistele työpaikalla paremmista palkoista ja työhdoista, vaan mieluummin kaupunkitilan hallinnasta, koska he haluavat päästä kokonaan pois työpaikoilta, pakoon palkkatyön helvetistä kaupungin kaduille ja vallattuihin taloihin hengaillemaan ja viettämään aikaa yhdessä, tuottamaan mitä tuottavatkaan pääoman komennosta ja sen naurettavista tuottavuusmittareista piittaamatta.*

Metropolin tilassa kasvaneet ihmiset ovat tottuneet urbaanin elämän moneuteen ja vaihtelevuuteen. Heille sen tarjoamassa vapaudessa ei sinänsä ole mitään ihmeellistä, eivätkä he halua raataa työpaikan seinien sisällä sen vuoksi. He ovat kehittäneet kykyjä, tietoja ja aistimisen käytäntöjä, jotka valuvat

hukkaan palkkatyön tympivässä rytmissä. Taistelu palkkatyötä vastaan on ennen kaikkea taistelua ajan käytöstä ja määrittämisestä, omaehtoisesta ja vapaasta ajasta, elämän rytmien määrittämisestä. Siis hyvästä elämästä, jota palkkatyö häiritsee. Se on taistelua ”oman elämän haltuunotosta” palkkatyön mitattavaa ja suorituksiksi pilkottua elämää, aikaa ja logiikkaa vastaan. Kaupungilla hengailun aika ei ole yksilölliseksi ja kansalliseksi hyödyksi kasautuvaa, homogeenista ja mitattavaa aikaa, vaan yllätyksellisten hetkien ja tilaisuuksien aikaa, joka pakenee kaikkia mittoja.

Michel de Certeau, eräs harvoista ajatteliijoista, jotka ovat ymmärtäneet jotain urbaanissa tilassa hengailuvista vallankumouksellisista subjektiivisuuksista (ja esimerkiksi vuoden 1968 tapahtumista), kutsui tätä aikaa *kairokseksi*. Siinä äärettömän pieneen hetkeen, joka on vailla erityistä paikkaa ja siis puhdasta aikaa, kasautuu äärettömän suuri määrä kykyä ja keskittymistä, joka saa aikaan jotain ennakoimatonta ja puhkaisee lineaarisen ajan kulun, kääntää historiallisen tilanteen ympäri. Se on kommunismin aikaa, joka on vailla yksilöllistä, vailla ”omaa” ja vailla erityistä paikkaa juuri tässä mielessä, siis hajautuneena kaikkialle metropolin kollektiivisiin verkostoihin.

Ne katkeroituneet kusipäät, jotka nettifoorumeilla kehottavat valtaajia ”menemään töihin” ovat ehkä sittenkin oivaltaneet hyväntahtoisia nuorisopoliitikkoja paremmin, mistä valtauksissa on kyse. Valtaajat eivät halua mennä töihin, koska he tietävät, että pääoman komennossa tehtävä työ on aina ”paskaduunia”. He ottavat mieluummin haltuunsa tyhjillään seisovia tiloja ja siivoavat ja kunnostavat niitä rakentaakseen tilaa pääoman orjuudesta vapaalle kanssakäymiselle. Epäilemättä nettifoorumien moralistit ovat nimenomaan katkeria, koska he tietävät syntymässä olevan jotain uutta, joka vitut välittää heidän reaktiivisista moraalisisista nurinoistaan ja jolla yksinkertaisesti on kaikista moralisoinnista ja käyttäväkivallasta huolimatta paljon hauskeempaa kuin noilla elämäänsä väsyneillä mulkuilla.

Moralisteille ja muille idiooteille voi vastata tietenkin vain: ”Menkää itse töihin, jos se on teistä niin ihanaa. Meillä on parempaakin tekemistä.”

Autonomia ja politiikan tasot

Vapaan yhteistyön ja sen kapitalistisen haltuunoton välinen konflikti on jotakin, mitä mikään kytien mielivalta ei kykene tukahduttamaan, sillä pääoman hyödyntämä kaupunkien lumovoima on riippuvaista tämän yhteistyön vapaudesta.

Tämä ristiriita ilmaisee radikaalia eroa kahden logiikan ja kahden arvojen järjestyksen välillä. Siis vanha teesi välittömien jokapäiväisten kapinoiden autonomiasta. Ja jälleen kerran on muistettava, että tätä autonomiaa on varjeltava kenties ennen kaikkea juuri hyväntahtoisilta nuorisopoliitikoilta.

Se, että neuvotellaan kaupungin kanssa, ei kuitenkaan sinänsä uhkaa autonomiaa niin kauan kuin neuvotteluissa pidetään tiukasti kiinni omista vaatimuksista. Autonomiassa ei ole kyse anarkistisesta ”puhtaudesta” tai ”valtasuhteiden ulkopuolelle asettumisesta” vaan tarpeiden liiallisuudesta, ylettömyydestä suhteessa kapitalistiseen logiikkaan.

Vuonna 2008 on jälleen kunnallisvaalit, ja jos vaihtoehtojen tarpeesta vaahtoavat Vihreät tai uusi vasemmisto haluavat löytää yhteyden yhteiskunnallisiin liikkeisiin ja niiden kamppailuissa rakentuviin todellisiin vaihtoehtoihin, niiden on opittava ymmärtämään metropolin hallintaa koskevia taisteluja. Jos puolueet haluavat löytää todellisia vaihtoehtoja, niiden on alettava kuunnella liikkeitä, ja talonvaltaajat ovat kiistämättä yksi viime vuosien keskeisimpiä liikkeitä myös Suomessa. Puolueiden olisi – ilmaisen joukkoliikenteen ja ilmaisten palveluiden lisäksi – otettava vaaliteemaksi muun muassa tyhjillään olevien tilojen valtaamisen salliminen. Ensimmäisessä vaiheessa kaupunki voisi päättää, että sen omistamat tyhjät tilat saa vapaasti yhteiseen käyttöön.

Konfliktien laajentaminen

Yhteiskunnallisesti kaikkein olennaisinta olisi pyrkiä valtausten laajentamiseen ja leviämiseen, niiden muuttumiseen yleiseksi käytännöksi, jonka avulla ihmiset voivat ottaa haltuun jokapäiväisen elämänsä tiloja metropoleissa.

Niin vallattujen tilojen hallinnointia kuin poliisin toimintaa olisikin analysoitava tästä näkökulmasta. On ymmärrettävä, että poliisi on poliittinen toimija, joka pyrkii lain ja järjestyksen turvaamiseen, mikä tässä tapauksessa tarkoittaa valtausten lopettamista. Itse asiassa poliisi ja viranomaiset eivät edes haluaisi häätää valtaajia yksittäisistä taloista, minkä he ovat jopa suoraan sanoneet. Poliisi ja viranomaiset pyrkivät eristämään valtaajat pieneksi sulkeutuneeksi ryhmäksi. He nimenomaan haluaisivat antaa valtaajille talon, jossa he sen jälkeen istuisivat rauhassa eivätkä aiheuttaisi enempää häiriötä.

Poliisin ja muiden viranomaisten toiminnassa ei myöskään ole kyse pelkästään puhtaasta voimankäytöstä. Poliisi käyttää moninaisia paljon hienovaraisempia menetelmiä, jotka perustuvat psykologiseen analyysiin, moderneihin skenaariomenetelmiin ja julkisen mielipiteen muokkaamiseen. Poliisi pyrkii siis vaikuttamaan ennen kaikkea valtaajien mielentiloihin ja hajottamaan lakia ja järjestystä uhkaavat autonomiset yhteisöt. On esimerkiksi mahdollista, että Telakkakadulla poliisi viivytti häätöä tahallaan väsyttääkseen ihmisiä ja estääkseen näin uudet valtaukset. Massiivisen häätöoperaation tarkoituksena taas oli ilmiselvästi pelotella ihmisiä ja näyttää, ”miten käy”, jos valtaustoimintaa vielä jatketaan.

Tilojen autonomiaa voi todella suojella vain levittämällä ja laajentamalla niitä. Häädöt tulevat mahdottomiksi ainoastaan, jos valtauksiin tulee mukaan tarpeeksi erilaisia ihmisiä ja ne leviävät tarpeeksi laajalle.

Valtausten ei missään tapauksessa pitäisi loppua yhden sosiaalikeskuksen perustamiseen, vaan niiden pitäisi laajeta massamittaiseksi laittomuudeksi. Pitäisi syntyä uusia ryhmiä, jotka ryhtyvät tekemään valtauksia omasta aloitteestaan, nykyisistä valtaajista riippumatta. Turussa ja Tampereella syntyikin kesän 2007 aikana Helsingin valtaajista riippumattomia valtauksia. Vasta yleistettynä valtausten laittomuus voi tuottaa todellisia, kiihtyviä yhteiskunnallisia konflikteja. Eikä pelkästään kyttyä, vaan kaikkia kusipäitä vastaan. Ja pahimpia kusipäitä ovat riistäjät ja kapitalistit: ne jotka käyttävät hyväkseen ihmisten halua ja tarvetta elää keskellä metropolin kuhinaa. Siis kiinteistökeinottelijat, vuokranantajat, korkoja kiskovat pankkiirit ja niin edelleen.

”Kansa löytää perustuslain kaduilta”

Varmuuden vuoksi vielä kerran: talonvaltauksissa ei siis ole kyse uuden nuorisotalon tarpeesta, vaan kaupunkitilan yksityisomistuksen lakkauttamisesta. Jälleen kerran kollektiivinen laittomuus muuttuu uudeksi laillisuudeksi, uuden perustuslain luomiseksi ja kahden laillisuuskäsityksen väliseksi konfliktiksi. Siis lupa tappaa vanha järjestys.

Sen vuoksi vanhoja puolueita ja niiden toimintaa vanhan laillisuuden sisällä ei välttämättä tarvita, sillä tilat otetaan joka tapauksessa. Kehotus laillistaa valtaukset ei ole pyyntö puolueille, vaan vihje siltä varalta, että ne haluavat säilyä hengissä uudessa globaalissa ja metropolitaanisessa kontekstissa. Metropolin tilassa taisteleva autonominen subjekti voi toki vain elää ja antaa toisten kuolla. Se on uudenlainen Bond-tyttö, jota eivät kiinnosta sen enempää martineja litkivien lipevien uhkapelureiden liehittelyt kuin kierasilmäisten roistojen runsaskätisimmätään tarjoukset. Se on itse yhtä aikaa suunnattoman älykäs kollektiivinen rikollinen ja uutta järjestystä rakentava ja suojeleva salainen agentti.

OSA III:
TALONVALTAUS
KANSALAISTOIMINTANA JA
YHTEISKUNNALLISENA LIIKKEENÄ

TALONVALTAUKSET YHTEISKUNNALLISENA LIIKKEENÄ

Leo Stranius

”Elimäenkadun Sosiaalikeskus on omaehtoinen toimintatila ja kohtaamispaikka. Talon käyttöä ei säätele kapitalistinen voitontavot-
telun logiikka, vaan tilan käyttäjien tarpeet.” – Mikä on Elimäenkadun sosiaalikeskus? -kirjoitus osoitteessa: <http://valtaus.org>.

Helsingin Vallilassa sijaitseva Elimäenkatu 15 oli kolmastoista rakennus, joka Helsingissä vallattiin vuoden 2001 jälkeen. Talonvaltaukset¹ kiihtyivät kaupungissa kesällä 2007, jolloin joukko valtaajia pyrki ottamaan luvatta käyttöön useita eri tiloja tarkoituksenaan autonomisen sosiaalikeskuksen perustaminen.

Lisäksi valtauksia on ollut ainakin Turussa ja Tampereella. Vuosien 2001–2007 aikana Suomessa valtauksia on ollut parisenkymmentä. Voidaanko puhua yhtenäisestä talonvaltausliikehinnästä, vai onko kyse sittenkin vain yksittäisistä tapauksista? Tässä artikkelissa tarkastelen vuosituhannen vaihteen jälkeen tapahtunutta talonvaltaustoimintaa yhteiskunnallisen liikehinnän näkökulmasta.

Esimerkiksi Kohti aktiivista kansalaisuutta – Kansalaisyhteiskunta 2006 -toimikunnan rapor-
tin (2006, 34–35) mukaan ihmisiä kiinnostaa eniten konkreettinen toiminta eivätkä he sitoudu mielellään yhteen toiminnan muotoon, vaan sukkuloivat eri verkostojen, asioiden ja projektien välillä. Talonvaltaukset ovat näin oiva esimerkki tämän hetken yhteiskunnallisesta liikehinnästä ja toiminnasta.

Yhteiskunnalliset liikkeet ovat Della Portan & Dianin (2006, 20–21) mukaan epämuodollisesti organisoituneita verkostoja, jotka perustuvat jaettuun uskoon ja solidaarisuuteen. Liikkeet mobilisoituvat ristiriitakysymyksistä ja käyttävät jatkuvasti erilaisia protestimuotoja. Nähdäkseni talonvaltaustoiminta täyttää nämä Della Portan & Dianin asettamat reunaehdot. Yhteiskunnallisten liikkeiden tutkimus rakentuu puolestaan usein kolmen keskeisen lähtökohdan varaan. Nämä avain-
käsitteet ovat poliittinen mahdollisuusrakenne, mobilisaatorakenteet ja kulttuuriset kehykset.²

Poliittisella mahdollisuusrakenteella tarkoitetaan yhteiskunnallisia valtarakenteita, politiikka-
verkostoja ja instituutioita, jotka joko mahdollistavat tai rajoittavat liikkeiden toimintaa (Tarrow 1998). Mobilisaatiolla viitataan liikkeiden organisoitumiseen, verkostoihin sekä epämuodollisiin ja muodollisiin liittymiin (esim. Melucci 1996). Kulttuurisilla kehyksillä taas tarkoitetaan merkityksiä, tilanneanalyseja ja toimintatapoja, joita liikkeet tekevät mobilisoidakseen ihmisiä. (McAdam & McCarthy & Zald 1996, 2–7.) Tässä artikkelissa tarkastelen talonvaltausliikehinnää näistä lähtö-
kohdista käsin.

Poliittinen mahdollisuusrakenne ja talonvaltaus

Yhteiskunnallisten liikkeiden mobilisoitumista on pyritty kuvaamaan mahdollisuusrakenteiden kautta poliittisen tilan suotuisuudella. Mahdollisuusrakenteita luovat esimerkiksi lisääntyneet osallistumismahdollisuudet, poliittisessa järjestelmässä vallitseva epävarmuus, vaikutusvaltaiset liittolaiset, valtaapitävien väliset ristiriidat ja julkisuus. (Tarrow 1998; Konttinen & Peltokoski 2004, 36–37; ks. myös Ilmonen 1998; Siisiäinen 2003.)

Tarrowin (1998, 76–81) mukaan yhteiskunnallisen liikehinnän syntyä auttavan poliittisen mah-
dollisuusrakenteen ulottuvuudet ovat siis poliittisten instituutioiden avoimuuden aste, poliittisten

sitoutuneisuuksien ja ryhmittymien vakauden aste, eliittirakenteen yhtenäisyys, vaikutusvaltaisten liittolaisten saaminen ja poliittis-hallinnollinen toimintakyky.

Toisaalta esimerkiksi Laine & Peltonen (2003, 39–40) tuovat esille painavaa poliittisen mahdollisuusrakenteen kritiikkiä. Ensinnäkin liikkeet tuottavat mahdollisuusrakenteita myös itse, ja toisekseen käsite johtaa helposti siihen, että liikkeiden toimintaa ja tavoitteita tarkastellaan ainoastaan poliittisen järjestelmän näkökulmasta. En kuitenkaan väitä, että poliittinen mahdollisuusrakenne olisi ainoa tapa tarkastella liikkeiden toimintaa. Se voi kuitenkin olla yksi hyödyllinen lähestymistapa ainakin talonvaltausten kohdalla.

Yhteiskunnallisia liikkeitä voidaan Rasimuksen (2006, 90) mukaan tarkastella Ron Eyermania ja Andrew Jamisonia mukaillen tiedollisina käytäntöinä, joiden synty liittyy historiallisiin ja tilanetekijöihin. Rasimuksen mukaan poliittisen mahdollisuusrakenteen ongelma on sen sitoutuminen perinteiseen politiikkakäsitykseen. Uudet yhteiskunnalliset liikkeet kun määrittyvät pikemminkin sosiaalisiksi kuin poliittisiksi ilmiöiksi, ja niiden tavoitteena on vaikuttaa poliittisten rakenteiden sijaan pikemminkin oman toimintatilan edellytyksiin sekä julkisuuteen. (Emt., 95–96.) Rasimuksen (2006, 111) mukaan poliittinen mahdollisuusrakenne tuleekin ymmärtää pikemminkin analyttiseksi työvälineeksi kuin todellisuuden olemusta tai ilmiöitä sellaisenaan kuvaavaksi käsitteeksi.

Talonvaltausliikkehinnän näkökulmasta poliittista mahdollisuusrakennetta ovat luomassa suomalainen osallistumisen ja vuorovaikutuksen kulttuuri. Tästä näkökulmasta onkin kiinnostavaa huomata, että yhdistystoiminnan muodot ovat aktiivisessa siirtymävaiheessa. Vaikka yhdistysten merkitys ja painoarvo kasvavat, ovat ne samaan aikaan kuitenkin rakennemuutoksen ja uudelleen rakentumisen tilassa. Urheilu-, liikunta- ja kulttuuriyhdistysten määrä on noussut, kun taas poliittiset yhdistykset ovat vaikeuksissa. (Kankainen 2007, 24.)

Kankaisen (2007) mukaan elämäntapa- tai elämäntyyliyhdistysten osuus on kuitenkin kasvanut. Mikäli talonvaltauksia pitää poliittisen mahdollisuusrakenteen näkökulmasta elämäntapaliikkeinä, on tilanne ehkä otollinen myös niille, vaikka liikkeet ovatkin eri asia kuin yhdistykset. Toisaalta mikäli talonvaltauksia pitää enemmän poliittisten vaatimusten esittäjinä, on tilanne mahdollisuusrakenteiden näkökulmasta haastavampi.

Yhdistysten rakennemuutoksen taustalla voi olla yleinen yhdistysten liikkuvuus ja elävyys ajan virtausten mukana. Postmaterialismin vahvistumisen myötä fyysisistä tarpeista ollaan siirrytty itsensä toteuttamisen tarpeisiin (esim. kulttuuri- ja urheiluyhdistysten kasvu). Yhdistykset ovat erikoistuneet ja monilta osin paikallinen taso on korostunut. Samalla on tapahtunut voimakasta kansainvälistymistä ja paine erilaisiin hybridimuotoihin on kasvanut. Voidaankin puhua ehkä rajamuotoisista yhdistyksistä tai verkostoista. On tapahtunut keskitettyjen rakenteiden ja kokoavien ideologioiden sekä keskuksiin integroitumisen heikentymistä. (Esimerkiksi Konttinen 2007.) Kaikki nämä Konttisen luettelemat muutokset ovat omiaan antamaan tilaa talonvaltausliikkehinnän tyyppiselle toiminnalle.

Samalla suomalaisessa (tai helsinkiläisessä) poliittisessa järjestelmässä tai kunnallispolitiikassa ei ole havaittavissa sellaisia muutoksia, jotka antaisivat erityisesti poliittista tilaa talonvaltausliikkehinnälle. Liikkehinnän ympärille ei ole toistaiseksi syntynyt myöskään vaikutusvaltaisia liittolaisia, jotka olisivat avaamassa toimintatilaa talonvaltauksille – ellei neuvottelusuhdetta Helsingin kaupungin nuorisosiainkeskukseen lasketa sellaiseksi. Sen sijaan julkisuutta talonvaltausliikkehintä on osannut käyttää hyväkseen erinomaisesti. Valtaukset ovat saaneet suhteellisen paljon huomiota mediassa. Esimerkiksi *Helsingin Sanomat* teki useita laajoja artikkeleita talonvaltauksista kesällä 2007. Viimeksi asia oli esillä loppuvuodesta 2007, jolloin kaupunki päätti, ettei se vuokraa Elimäenkadun sosiaalikeskusta talonvaltaajille.³

Mobilisaatioulottuvuus talonvaltauksissa

”Sosiaalikeskus vai barbaria – choice is yours”⁴

Mahdollisuusrakenne ei yksin luo kollektiivista toimintaa. Tarvitaan jonkinlainen mobilisaatio. Mobilisaatiolla tarkoitetaan yhteiskunnallisen liikkeen kontekstissa tapahtumaa tai prosessia, jonka myötä joukosta yksilöitä muodostuu yhteiskuntaan aktiivisesti vaikuttamaan pyrkivä joukko. (Räsänen 2006, 153.)

Konttisen ja Peltokosken (2004, 36) mukaan mobilisaatioon liittyvät sykliset nousut ja laskut ovat ominaisia yhteiskunnalliselle liikehdinnälle. Mobilisaatiossa protestit esiintyvät (julkisuudessa) aaltomaisina tihentyminä. Tihentymät ilmenevät ajassa ja tilassa, jolloin uusia ryhmiä syntyy ja jo ennestään toimivia aktivoituu. Toiminnallisuus kasautuu, ja monet asiakysymykset saattavat tulla ajankohtaisiksi lähes samanaikaisesti. (Konttinen 2003, 128.)⁵

Ihmiset havaitsevat ympärillään ongelmia ja yrittävät vaikuttaa tapahtumien kulkuun yhdessä muiden kanssa. Liikkeiden menestys riippuu siitä, onnistuuko ydinjoukko esimerkiksi mobilisoimaan muita osallistujia, saamaan poliittisia liittolaisia, julkisuutta ja lisää resursseja. Yhteiskunnalliset liikkeet näyttävät järkeviltä myös valtion näkökulmasta (vrt. Salasuo tässä julkaisussa). Aktiivinen kansalaisyhteiskunta tuottaa yhteiskunnallista keskustelua, aktiivista kansalaisuutta, asiantuntijuutta, ja se myös legitimoii demokratiaa.

Liikkeet ovat siis sosiaalisesti rakentuneita vuorovaikutusjärjestelmiä. Ne ovat kollektiivisen toiminnan muoto, jota on pyrittävä selittämään sen omista lähtökohdista käsin. Esimerkiksi Alberto Meluccin mukaan on tarkasteltava sitä, miten liikkeet muotoutuvat liiketoimijoiden aktiivisen toiminnan tuloksena. (Melucci 1996, 15, 38.) Uudet liikkeet paljastavat olemassaolollaan yhteiskunnallisia jännitteitä. Liikkeet myös avaavat uusia mahdollisia maailmoja, luovat uusia elämäntapojen mahdollisuuksia ja panevat niitä toimeen omassa toiminnassaan.

Yhteiskunnalliset liikkeet ovat vakiinnuttaneet asemansa kansalaisyhteiskunnassa poliittisen järjestelmän rinnalla. Uudet liikkeet ovatkin syntyneet modernissa yhteiskunnassa vastustamaan valtion ja talouden tunkeutumista ihmisten arkipäiväiseen elämään. Meluccin (1996, 292–293) mukaan yhteiskunnallisten liikkeiden mobilisaation edellytyksenä on kollektiivinen identiteetti, vastustajan ja toiminnan päämäärän määrittely sekä konfliktihakuisuus. Konttinen (1999, 17) huomauttaa Habermasia mukailleen, että uusissa liikkeissä arvostetaan ”arkielämän pieniä ympäristöjä, hajautettuja vuorovaikutusmuotoja ja erikoistumattomia toimintoja, yksinkertaista epämuodollista kanssakäymistä ja eriytymätöntä sisäistä julkisuutta.” Nämä ominaisuudet sopivat myös talonvaltausliikehdintään.

Talonvaltaajien julkilausuttuna tavoitteena on ollut autonominen, kaupallisesti vapaa tila.⁶ Talonvaltausta voi siis hyvin pitää valtion ja talouden pakkokontrollia vastustavana toimintana. Kollektiivinen identiteetti rakentuu kaupallisesti vapaan kaupunkitilan ympärille, joka yhdistää toimijoita. Vastustajaksi määrittyvät kaupunki ja julkinen valta sekä niiden pakkovaltaa toimeenpaneva poliisilaitos. Toiminnan päämääränä on saada käyttöön vähintään autonominen sosiaalikeskus, mutta laajemmin kyse on kaupunkitilan ja oman elämän haltuunotosta. Toimintakeinot talonvaltauksissa perustuvat avoimeen tai anonyymiin kansalaistottelemattomuuteen, joka Suomessa on perinteisesti nähty konfliktihakuisena toimintatapana.

Mielenosoitus sulki hetkeksi liikenteen Mannerheimintien ja Runeberginkadun risteyksessä. Tämän jälkeen mielenosoitus palasi Elimäenkadulle, jossa se lopetettiin syyttämällä kadulla autonrenkaita tuleen.⁷

Yhteiskunnallisen liikehdinnän tutkimuksessa mielenkiinnon kohteena on usein myös poliittisen toiminnan tyyli. Tarkasteltaessa liikehdinnän tyylejä, mielenkiinnon kohteena on poliittisen retoriikan ja puheen lisäksi myös konkreettinen toiminta. Maffesoli (1995, 35) näkee tyylin osana myöhäis-

modernia yhteiskuntaa, jossa teollisen rationaliteetin ja päämäärätietoisien toiminnan on korvannut tyylietoinen yhteisöllisyys. Talonvaltausliikchedinnälle on kehittynyt oma tyyli ja retoriikka, joka leimaa sen toimintaa:

”Talosta poistuminen ei ole merkki luovuttamisesta, vaan se on tapa välttää mahdollinen häätö, jolloin kaupungin on turha väittää ’voittaneensa’. Me haluamme itse päättää missä ja milloin taistelu tapahtuu”, sanoo Liinu sosiaalikeskuksen lehdistöryhmästä. Valtaajien mukaan talosta poistuminen on heidän oma valintansa eikä tarkoita konfliktin loppua, vaan sen siirtämistä toisaalle.⁸

Yhteiskunnalliselle liikehdinnälle esteettinen nautiskelu maffesolilaisessa merkityksessä on tärkeä osa toimintaa, joka synnyttää samalla myös liikkeen olemisen tapoja. Lappalaisen (2002) mukaan tyyli korostaa yksilökeskeistä näkökulmaa yhteisöllisessä toiminnassa. Tämä näkyy esimerkiksi Aura Yliselän tutkimuksessa suomalaisista kadunvaltauksista.⁹ Yliselän (2006, 104) mukaan kadunvaltauksset voidaan nähdä ”postmodernina itsensä toteuttamisen ilmentymänä, maffesolilaisena ’uusheimona’. Motivaatio toimintaan syntyy sen mielekkyydestä, opettavaisuudesta ja elämyksellisyydestä.” Kadunvaltauksset ovat heterogeeninen kokonaisuus, konsepti ja toiminnan tyyli, mutta varsinaisesti yhteisistä identiteeteistä kadunvaltausten yhteydessä ei voi puhua (Yliselä 2006, 108). Tämä sama ”tyylitietoisuus” pätee nähdäkseni myös talonvaltauksiin.

Yhteiskunnallisen liikehdinnän kulloinkin valitsemaa toiminnan tyyliä ei välttämättä pysty kuitenkaan selittämään esimerkiksi mahdollisuusrakenteiden tai mobilisaation kautta, vaan keskeinen tekijä on julkisuus. Tämä saa aktivistit käyttämään yhä spektaakkelinomaisempia toimintakeinoja saavuttaakseen näkyvyyttä huomioyhteiskunnassa (ks. myös esim. Konttinen & Peltokoski 2004, 164). Esimerkiksi Helsingin Elimäenkadun valtauksen puolesta järjestetyssä mielenilmauksessa¹⁰ vallattiin näytävästi Mannerheimin tien ja Runeberginkadun risteys ja myöhemmin sytytettiin autonrenkaita tuleen.

Talonvaltauksen kehukset

Kehyksellä tarkoitetaan tulkintakehystä, jonka avulla voidaan havainnoida, tunnistaa ja nimetä asioita ja tapahtumia. Kehykset antavat näin merkityksen asioille, tilanteelle ja toiminnalle. (Väliaverron 1996, 107; Goffman 1974). Yhteiskunnallisten liikkeiden kyky saada tavoitteilleen huomiota ja saada aikaan muutoksia yhteiskunnassa on riippuvaista siitä, kuinka käsillä oleville asioille onnistutaan luomaan merkityksiä ja saamaan mukaan ulkopuolisia tukijoita tai liittolaisia. Tämä koskee yhtä hyvin myös talonvaltausliikehdintää.

Viime vuosikymmeninä liiketutkimuksessa ja ympäristöpolitiikan alalla onkin kiinnitetty entistä enemmän huomiota merkityksenantoon ja liikkeiden diskursiiviseen ulottuvuuteen. Esimerkiksi Väliaverron (1996, 109)¹¹ nostaa esille kolme eri kehystämisen tyyppiä. 1) Diagnostisen kehystämisen tarkoituksena on ongelman identifioiminen sekä syiden ja syyllisten osoittamiseen. 2) Prognostinen kehystämisen painottaa ratkaisujen tarjoamista havaittuihin ongelmiin. 3) Motivoiva kehystämisen pyrkii hankkimaan protestille ja ongelman määrittelylle kannattajia, jotta ongelma voitaisiin ratkaista.

Arto Lindholm (2005) on omassa väitöskirjatyössään tutkinut yhteiskunnallista liikehdintää, erityisesti globalisaatiokriittistä liikehdintää liikkeen kehystämisen näkökulmasta. Lindholmin (2005, 172) mukaan kehysten erotteleminen auttaa ymmärtämään liikkeen toimintaa. Globalisaatiokriittinen liike tuotti itselleen Lindholmin (2005, 176–177) mukaan kokonaan uuden kehysten, jossa uusliberalistiselle politiikalle perustuva ajattelu kumoutui. Liikkeen kehysten laajentaminen perustui tietoverkossa tapahtuvalle tehokkaalle tietoisuuden levittämälle. Toisaalta kehysten laajentaminen

oli Lindholmin mukaan olennainen tekijä liikkeen vetovoiman heikkenemisessä myöhemmin.

Yhteiskunnallisten ongelmien syntyä ja kehitystä koskevaa tutkimusta kutsutaan Väliverrosen (1996, 40–41) mukaan usein sosiaalisiksi konstruktivismiksi tai konstruktionismiksi. Perusajatuksena on käsitys todellisuuden sosiaalisesta rakentumisesta.¹² Tämän mukaan ihmisten sosiaalinen toiminta ja kollektiiviset määrittelyprosessit muodostavat yhteiskunnallisen ongelman. Määrittelyt eivät ainoastaan kuvaa todellisuutta, vaan myös luovat sitä.

Väliverrosen mukaan konstruktivistin tutkimuskohteena on prosessi, yhteiskunnallisen ongelman synty ja kehitys. Huomio kiinnittyy ongelman dynamiikkaan. Konstruktivistisesta näkökulmasta tutkimuskohteena ovat todellisuutta koskevat määritelmät, painostusryhmien toiminta sekä yleisen mielipiteen ja yhteiskunnallisten liikkeiden mobilisointi.

Konstruktivistisen näkökulman mukaan liikkeet siis luovat todellisuutta, osoittavat itsestään selvinä pidetyt asiat vääriksi, luovat identiteettiä sekä määrittelevät päämääriä ja keinoja. Tämä tapahtuu liikkeiden keskinäisen vuorovaikutuksen ja yhteiskunnallisen määrittelykamppailun tuloksena.

Elimäenkadun sosiaalikeskuksessa järjestettiin monenlaisia kulttuuritapahtumia: konsertteja, koulutustapahtumia, teatteria, työpajoja, keskustelutilaisuuksia, elokuvien ja dokumenttien näytöksiä sekä kahvilatoimintaa. Kellarissa toimi graffitigalleria ja lisäksi sosiaalikeskus tarjosi kokoustiloja useille toimijoille. Sosiaalikeskus E15 rikastutti niin sen aktiivisten käyttäjien elämää kuin Vallilaa ja koko Helsinkiä. Sen menettäminen on tappio koko kaupungille, ja neuvottelujen katkaiseminen suuri virhe kaupungilta.¹³

Talonvaltauksen diagnostinen kehys eli ongelman identifioiminen perustuu kaupunkitilan yli-kaupallisuuteen ja omaehtoiseen toimintaan perustuvien tilojen vähyyteen. Samalla kaupunki on kuitenkin täynnä tyhjillään olevia tiloja, joita voitaisiin ottaa tarvittaessa käyttöön. Valtaajat näkevät oikeudekseen ottaa käyttöön tiloja autonomiseksi sosiaalikeskukseksi.

Prognostinen kehys eli ratkaisu ongelmaan on tyhjillään olevien tilojen käyttöönotto omaehtoiseen, kaupallisuudesta vapaaseen kansalaistoimintaan. Suomessa lainsäädäntöä tulisi muuttaa, jotta tyhjillään olevat tilat saataisiin paremmin hyödynnettyä omaehtoisen kansalaistoiminnan ja sitä kautta koko yhteiskunnan tarpeisiin. Näin tuettaisiin niin nuorisotoimintaa kuin vastakulttuurillista aktiivisuuttakin. Mahdolliset viranomaisten osoittamat tilat eivät kuitenkaan riitä, vaan olennainen osa ratkaisua on se, että valtaajat itse määrittelevät tarpeet sekä valitsevat ja ottavat tilat käyttöönsä.

Motivoiva kehys talonvaltauksessa on vapaamuotoinen ja omaehtoinen toiminta vallatussa tilassa tai autonomisessa sosiaalikeskuksessa sekä sitä kautta tapahtuva liikkeen rakennus ja laajennus. Muualta maailmasta on useita esimerkkejä vallattujen talojen roolista keskeisinä kansalaistoiminnan keskuksina. Samalla tilat vetävät puoleensa muutakin epäkaupallista kulttuuritoimintaa. Yhtenä keskeisenä motivaation lähteenä on kollektiivisen identiteetin, yhteisesti jaettujen kokemusten ja konkreettisen toiminnan syntyminen.

Talonvaltaukset arkielämän politiikkana

Manuel Castells nostaa esiin *La Question Urbaine* -teoksessaan urbaanit sosiaaliset liikkeet yhteiskunnallisten muutosten moottorina. Castells (1977) nimeää yhteiskunnallisten liikkeiden kentäksi ”kollektiivisen kulutuksen”, joka pitää sisällään kamppailuja joukkoliikenteestä, julkisista palveluista ja talonvaltauksista. Talonvaltaajien esittämät vaatimukset kohdistuvatkin suoraan kaupunkitilan käyttöön. Tämän näkemyksen mukaan ”yhteiskunnalliset konfliktit käydään metropolin hallinnasta sosiaalisena tilana”.¹⁴

Esimerkiksi Kohti aktiivista kansalaisuutta – Kansalaisyhteiskunta 2006 -toimikunnan raportissa (2006, 47) todetaan seuraavaa:

Edustuksellisen ja järjestöllisen vaikuttamisen rinnalle yhä keskeisemmäksi onkin noussut ns. arkielämän politiikka, jossa vaikuttaminen tapahtuu jokapäiväisissä käytännöissä, esimerkiksi omien kulutusvalintojen kautta. [...] Uusia vaikuttamisen muotoja yhdistää se, että elämän ohjat otetaan omiin käsiin eikä niinkään luoteta suurten kollektiivien toimintaan tai valittuihin edustajiin.

Talonvaltauksissa osallistumisen muodoksi nouseekin arkielämän politiikka, jossa vaikuttaminen tapahtuu jokapäiväisissä käytännöissä esimerkiksi omien kulutusvalintojen kautta. Yksilöllistä sisältöä voidaan hakea kansalaisliikkeiden ohella myös esimerkiksi tuunaamalla itseä eli tekemällä henkilökohtaisesta poliittista erilaisten elämäntyylien (*lifestyles*) avulla. Tämä vapaaehtoinen vaatimattomuus (*voluntary simplicity, downshifting*),¹⁵ askeettinen hedonismi¹⁶ tai kulutuskarkuruus¹⁷ voi olla vaikka vallatussa talossa asumista, öljyriippuvuudesta irtautumista, vuoden sapattivapaata tai viikottaista älä osta mitään -päivän viettoa.

Tapa osallistua on saattanut muuttua myös enemmän vastikkeelliseksi. Olennaista on tietää, mihin vapaaehtoistyön panos menee ja mitä sillä konkreettisesti saadaan aikaiseksi. Kyse on siitä, että ihmisillä on samalle ajalle monta eri käyttökohdetta. Tämä johtaa siihen, että ei haluta toimia vain ”lämpimikseen”, vaan ajan uhraaminen tiettyyn tarkoitukseen on perusteltava tarkkaan. Kysymys liittyy siis myös tehokkuusajatteluun ja kiireeseen. Talonvaltaajat odottavat autonomista sosiaalikeskusta vastikkeeksi omalle toiminnalleen.

Uhrautuvasta vapaaehtoisuudesta on siirrytty enemmän kohdistettuun ja vastikkeelliseen vapaaehtoisuuteen. Osallistumisen pitää olla helppoa, mielekästä ja vaikuttavaa. Toisaalta talonvaltauksiin osallistumista ei voida kuitenkaan pitää kovin helppona tapana vaikuttaa, vaan mukana oleminen vaatii aika suurta sitoutumista. Näin kyse on ehkä pikemminkin konkreettisuuden vaatimuksesta monimutkaisten kysymysten ympärillä kuin pelkästä helposta osallistumisesta. Ihmiset eivät innostu näennäisosallistumisesta, jollaiseksi esimerkiksi järjestöille tuttu toimikunta- ja sidosryhmätyöskentely sekä lausuntojen laatiminen saattavat merkityksellistyä.

Yhteenveto: Suomalainen kansalaisyhteiskunta liikkeessä

Kansalaisyhteiskunta muodostuu vakiintuneista järjestöistä, epämuodollisista verkostoista, paikallisista liikkeistä ja yksittäisistä projekteista tai protesteista. Toimijoista osa on pysyviä, kun taas toiset ovat hyvinkin nopeasti jonkin ajankohtaisen kysymyksen ympärille syttyviä ja sammuvia liikkeitä. Talonvaltausliikchedintää voidaan pitää epämuodollisen toiminnan verkostoina, joiden toiminta rakentuu erilaisten projektien ja protestien ympärille.

Suomalaisessa yhteiskunnassa on käynnissä suuria muutoksia. Väestö ikääntyy, ja työvoiman riittävyys tulee olemaan iso haaste. Kansainvälistyminen kutistaa maailmaa. Muuttoliike maaseudulta kaupunkeihin jatkuu. Näin ollen myös ihmisten osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuudet ovat muuttumassa. Tämä haastaa yhteiskunnallisia liikkeitä ja niiden vakiintuneita muotoja, esimerkiksi järjestöjä, arvioimaan, miten toiminta tavoittaa mahdollisimman laajan joukon ihmisiä. (Vuorinen ym. 2007, 29.)

Kansalaisyhteiskunnan osallisuus on aktiivisessa muutostilassa. Talonvaltaus on tästä hyvä esimerkki. Kansalaisyhteiskunnan muutosta voi kuvata useilla eri ulottuvuuksilla, jotka tulevat esille myös talonvaltausliikchedinnässä. Näitä toiminnan kenttiä tai akseleita voivat olla esimerkiksi yhteiskunnallisuus ja henkilökohtaisuus, pitkäjänteisyys ja projektimaisuus, paikallisuus ja kansainvälisyys, asiantuntijuus ja performatiivisuus, rakenteet ja verkostot sekä hallintokeskeisyys ja autonomisuus.

Kansalaisyhteiskunnan tarkastelussa tarvitaan uutta lähestymistapaa, jotta järjestöt ja yhteiskunta kykenevät vastaamaan edessä oleviin haasteisiin. Muussa tapauksessa keskustelu valtaajien ja virallisen julkisen hallinnon välillä uhkaa jäädä kuurojen dialogiksi. Haasteita ovat lisäksi muun muassa toiminta-

ympäristön nopea muuttuminen ja laajentuminen sekä edessä oleva aktiivisten kansalaisten sukupolvenvaihdos. Talonvaltaajat edustavat tässä kentässä ja kontekstissa muutosvoimaa ja uutta sukupolvea.

Viitteet

- 1 ”Talonvaltaus on tapahtuma, jossa yksi tai useampi henkilö ottaa tontin ja sillä sijaitsevat rakennukset haltuunsa ilman tontin omistajan lupaa. Suomessa ja useissa muissa maissa talonvaltaus on laitonta. Talonvaltaus loukkaa rakennuksen omistajan omaisuuden hallintaoikeutta. Haltuun otettua tilaa saatetaan käyttää asumistarkoituksiin, tai se saatetaan valjastaa ns. sosiaalikeskukseksi, jonka tarkoitus on tarjota esim. harjoittelutiloja bändeille, ateljeetiloja ja kokoontumistiloja.” Wikipedia: Talonvaltaus, <http://fi.wikipedia.org/wiki/Talonvaltaus>. (Viitattu 31.1.2008.)
- 2 Ks. esimerkiksi McAdam & McCarthy & Zald 1996; Melucci 1996; Tarrow 1998; Della Porta & Diani 2006.
- 3 Ks. esimerkiksi *Helsingin Sanomat* 21.12.2007: Kaupunki ei vuokraa vallattua taloa. Valtaajat jättivät talon kamppailutta torstai-iltana.
- 4 Teksti talonvaltaajien banderollissa 20.12.2007 järjestetyssä mielenilmauksessa Squat E15 ei antaudu! Helsingissä.
- 5 Tätä yhteiskunnallisen liikehdinnän syklistä ja aaltoilua olen käsitellyt erityisesti ympäristöliikehdinnän osalta pro gradu työssäni Stranius, Leo (2006) Ympäristöliikehdinnän aallot – Suomalaisen ympäristöprotestin tilanneanalyysi uudella vuosituhannella.
- 6 Uusi sosiaalikeskus vallattu Helsingissä. Tiedote 2.8.2007 [Http://www.q-olio.net/valtaus/?q=node/30](http://www.q-olio.net/valtaus/?q=node/30). (Viitattu 31.1.2008.)
- 7 Valtaajat poistuivat Elimäenkadulta, taistelu jatkuu toisaalla. Tiedote 20.12.2007 [Http://www.q-olio.net/valtaus/?q=node/143](http://www.q-olio.net/valtaus/?q=node/143). (Viitattu 31.1.2008.)
- 8 Valtaajat poistuivat Elimäenkadulta, taistelu jatkuu toisaalla. Tiedote 20.12.2007 [Http://www.q-olio.net/valtaus/?q=node/143](http://www.q-olio.net/valtaus/?q=node/143). (Viitattu 31.1.2008.)
- 9 Englannista 1990-luvun puolessavälissä Suomeen rantautunutta kadunvaltausta eli Reclaim the Streets -aktivismia voidaan pitää esimerkkinä epäformaalista ja projektinomaisesta liikkeiden toiminnan tyylistä.
- 10 Helsingissä 20.12.2007 järjestetty mielenilmaus Squat E15 ei antaudu!
- 11 Ks. myös Benford & Snow 2000.
- 12 Ks. esimerkiksi Berger & Luckmann (1966) *The Social Construction of Reality*.
- 13 Valtaajat poistuivat Elimäenkadulta, taistelu jatkuu toisaalla. Tiedote 20.12.2007 [Http://www.q-olio.net/valtaus/?q=node/143](http://www.q-olio.net/valtaus/?q=node/143). (Viitattu 31.1.2008.)
- 14 When the World is not Enough... Megafonin Helsingin toimituksen poliittinen dokumentti talonvaltauksista ja kaupunkitilaa koskevista konflikteista. [Http://megafoni.kulma.net/index.php?art=450&am=1](http://megafoni.kulma.net/index.php?art=450&am=1). (Viitattu 31.1.2008.)
- 15 Kuluttamalla ja työskentelemällä vähemmän voimme olla onnellisempia. Ihmiset voivat siis vapaaehtoisesti vähentää tulojaan ja sen myötä luonnonvarojen kulutustaan saadakseen lisää vapaa-aikaa.
- 16 Pidättäytymällä ja kieltäytymällä tietyistä ”turhakeista” kokonaan voimme nauttia elämästämme enemmän. Kantia mukaillen askeettinen hedonisti ei ole halujensa orja vaan hänellä on vapaus määrätä oman toimintansa lait. Askeettinen hedonisti on vapaa hetkellisistä viettiilykkeistä.
- 17 Kulutuskarkuruus on kokonaisvaltaista irtautumista kulutusyhteiskunnasta. Kulutuskarkurit ovat niin ”rikkaita”, että heillä on varaa olla kokonaan ilman ja siirtyä elämään normaalin palkkatyön ja yhteiskunnan ulkopuolelle esimerkiksi vallattuun taloon, omavaraistalouteen tai ekoyhteisöön.

Lähteet

- Benford, Robert & Snow, David (2000) Framing Processes and Social Movements: An Overview and Assessment. *Annual review of sociology*. Vol. 26 (2000), 611–639.
- Berger, Peter L. & Luckmann, Thomas (1966) *The Social Construction of Reality*. Doubleday Dell Publishing Group.
- Castells, Manuel (1977) *La Question Urbaine*. Pariisi: Maspero.
- Della Porta, Donatella & Diani, Mario (2006) *Social Movements. An Introduction*. Second edition. Oxford: Blackwell Publishers.
- Goffman, Erving (1974) *Frame Analysis*. Cambridge, Massachusetts: Harvard University Press.
- Helsingin Sanomat* 21.12.2007: Kaupunki ei vuokraa vallattua taloa. Valtaajat jättivät talon kampaillutta torstai-iltana. *Helsingin Sanomat*, kaupunki. A15.
- Ilmonen, Kaj (1998) Uudet ja vanhat yhteiskunnalliset liikkeet. Teoksessa Kaj Ilmonen & Martti Siisiäinen (toim.) *Uudet ja vanhat liikkeet*. Tampere: Vastapaino, 15–42.
- Kankainen, Tomi (2007) *Yhdistykset, instituutiot ja luottamus*. Väitöskirja. Jyväskylän yliopiston yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos.
- Kohti aktiivista kansalaisuutta. Kansalaisyhteiskunta 2006 -toimikunnan raportti*. Oikeusministeriö. Julkaisu 2005:14.
- Konttinen, Esa (1999) *Ympäristökansalaisuuden kyläsepat*. Jyväskylä: SoPhi.
- Konttinen, Esa (2003) Totuudet muutoksen kourissa. Teoksessa Pirita Juppi & Jukka Peltokoski & Miikka Pyykkönen (toim.) *Liike-elämää. Vastakulttuurinen radikalismi vuosituhatosen vaihteessa*. Jyväskylä: SoPhi, 115–140.
- Konttinen, Esa (2007) *Kansalaisyhteiskunnan tila ja kehitysnäkymät*. Esitys Kansalaisyhteiskuntapolitiikan neuvottelukunnan käynnistysseminaarissa Helsingin Säätytalolla 5.11.2007.
- Konttinen, Esa & Peltokoski, Jukka (2004). *Ympäristöprotestin neljäs aalto. Eläinoikeusliike ja uuden polven ympäristöradikalismi 1990-luvulla*. Jyväskylä: Minerva kustannus & SoPhi.
- Laine, Markus & Peltonen, Lasse (2003) *Ympäristökysymys ja aseveliakseli. Ympäristön politisoituminen Tampereella vuosina 1959–1995*. Tampere: Tampereen yliopistopaino Oy.
- Lappalainen, Pertti (2002) *Poliittisen tyylin taito*. Tampere: Vastapaino.
- Lindholm, Arto (2005) *Maailman parantajat. Globalisaatiokriittinen liike Suomessa*. Helsinki: Gaudeamus.
- Maffesoli, Michel (1995) *Maailman mieli: yhteisöllisen tyylin muodoista*. Helsinki: Gaudeamus.
- McAdam, Doug & McCarthy, John D. & Zald, Mayer N. (1996) Introduction: Opportunities, mobilizing structures, and framing processes – toward a synthetic, comparative perspective on social movements. Teoksessa Doug McAdam & John D. McCarthy & Mayer N. Zald (toim.) *Comparative Perspectives on Social Movements. Political Opportunities, Mobilizing Structures and Cultural Framings*. Cambridge: Cambridge University Press, 1–20.
- McAdam, Doug & McCarthy, John D. & Zald, Mayer N. (toim.) (1996): *Comparative Perspectives on Social Movements. Political Opportunities, Mobilizing Structures and Cultural Framings*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Melucci, Alberto (1996) *Challenging codes. Collective action in the information age*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Mikä on Elimäenkadun sosiaalikeskus?* -kirjoitus osoitteessa: <http://valtaus.org>, suora linkki: <http://www.q-olio.net/valtaus/?q=node/60>. (Viitattu 16.1.2008.)
- Rasmus, Ari (2006) *Uudet liikkeet – Radikaali kansalaisaktivismi 1990-luvun Suomessa*. Akateeminen väitöskirja. Tampereen yliopisto. Sosiologian ja sosiaalipsykologian laitos. Tampere: Tampereen yliopistopaino Oy.
- Siisiäinen, Martti (2003) Vuosituhannen vaihteen yhteiskunnalliset liikkeet Suomessa. Teoksessa

- Pirita Juppi & Jukka Peltokoski & Miikka Pyykkönen (toim.) *Liike-elämää. Vastakulttuurinen radikalismi vuosituhannen vaihteessa*. Jyväskylä: Sophi, 45–63.
- Stranius, Leo (2006) *Ympäristöliikehdinnän aallot – Suomalaisen ympäristöprotestin tilanneanalyysi uudella vuosituhannella*. Julkaisematon pro gradu -tutkielma. Tampereen yliopisto. Yhdyskuntatieteiden laitos. WWW-editio <http://tutkielmat.uta.fi/tutkielma.phtml?id=16103>).
- Tarrow, Sidney (1998) *Power in Movement. Social Movements and Contentious Politics*. Second Edition. Cambridge: Cambridge University Press.
- Uusi sosiaalikeskus vallattu Helsingissä*. Talonvaltaajien tiedote 2.8.2007. [Http://www.q-olio.net/valtaus/?q=node/30](http://www.q-olio.net/valtaus/?q=node/30). (Viitattu 31.1.2008.)
- Valtaajat poistuivat Elimäenkadulta, taistelu jatkuu toisaalla*. Talonvaltaajien tiedote 20.12.2007. [Http://www.q-olio.net/valtaus/?q=node/143](http://www.q-olio.net/valtaus/?q=node/143). (Viitattu 14.1.2008.)
- Väliverronen, Esa (1996) *Ympäristöuhkan anatomia. Tiede, mediat ja metsän sairaskertomus*. Tampere: Vastapaino.
- Vuorinen, Marja & Särkelä Riitta & Peltosalmi, Juha & Eronen, Anne (2007) *Järjestöbarometri 2007. Ajankohtaiskuva sosiaali- ja terveysturvan keskusliitto ry. When the World is not Enough...* Megafonin Helsingin toimituksen poliittinen dokumentti talonvaltauksista ja kaupunkitilaa koskevista konflikteista. [Http://megafoni.kulma.net/index.php?art=450&am=1](http://megafoni.kulma.net/index.php?art=450&am=1). (Viitattu 14.1.2008.)
- Wikipedia: Talonvaltaus (<http://fi.wikipedia.org/wiki/Talonvaltaus>). (Viitattu 9.1.2008.)
- Yliselä, Aura (2006) *Kadut tanssien ihmisille*. Julkaisematon pro gradu -tutkielma. Jyväskylän yliopiston yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos.

JOTAIN UUTTA, JOTAIN LAINATTUA, JOTAIN SUOMALAISTA?

Talonvaltauksset vertailevasta näkökulmasta

Eeva Luhtakallio

Kun Oranssi ry aloitti talonvaltauksset Helsingissä 1980-luvulla, oli sen toiminta Suomessa varsin ennennäkemätöntä. Oranssin aktivistit perustelivat valtauksia nuorison asuntopulalla, valtasivat pääosin vanhoja tyhjillään olevia puutaloja ja kehittivät nopeasti rautaisen ammattitaidon niiden edullisessa remontoimisessa nuorisoasunnoiksi.

Samaan aikaan toisaalla – pitkin Keski- ja Etelä-Eurooppaa – oli kehittymässä toisenlainen talonvaltauskulttuuri, Italiassa jo 1970-luvulla syntyneen *squat-* ja *centri sociali* -liikkeen inspiroimana. 1980-luvun Ranskassa sille oli ominaista yhteydet aluksi punk- ja myöhemmin myös rap-kulttuureihin sekä ennen kaikkea radikaalius ja toistuvat yhteenotot poliisivoimien kanssa. (Crettiez & Sommier 2002, 492.) Konfrontatiivisuus oli 1970–80-lukujen taitteessa yleistä myös monissa muissa maissa. Niin valtaajien kuin poliisinkin käytössä oli kovia otteita: Esimerkiksi Amsterdamissa valtaajien ja mellakkapoliisin välit kiristyivät paikoin suoranaiseksi kaupunkisodaksi (Uitermark 2004). Sittenkin konfliktit lientyivät huomattavasti poliisin omaksuessa laajalti neuvottelua korostavia toimintatapoja. Muun muassa talonvaltausten ”luvatessa kaupungissa” Berliinissä yhteenotot väistyivät vuosiksi, samoin kävi Amsterdamissa ja jossain määrin myös monessa Ranskan valtauskaupungissa, kuten Pariisissa ja Lyonissa. Ympäri Eurooppaa paluu konfliktorisempaan ilmapiiriin ja massiivisiin poliisioperaatioihin on tapahtunut melko nopeasti 2000-luvun taitteen jälkeen Seattlesta alkaneiden mielenosoitusten ja ”terrorismin vastaisen sodan” siivittäminä. (Saari 2006, 14.) Tästä surullisena esimerkkinä ovat myös Suomen poliisin viimeaikaiset suorastaan tragikoomisen ylimitoitettut kommandoiskut esimerkiksi Smash Asem -mielenosoituksen ja Ruoholahden kevään 2007 talonvaltauksen yhteydessä.

Tarkastelen tässä kirjoituksessa vertailevasta näkökulmasta suomalaista ja ranskalaista nykypäivän talonvaltauskulttuuria erityisesti Helsingin Elimäenkadun sosiaalikeskuksen ja Lyonin La Scierien esimerkkien avulla.¹ Hahmotan nykyisen suomalaisen talonvaltaamisen yhteneväisyyksiä ja eroja suhteessa ranskalaiseen, ja pohdin niiden pohjalta suomalaisten erityispiirteiden syitä ja seurauksia toiminnalle.

Suomessa 1980-luvulla ei talonvaltausten yhteydessä juuri näyttäviä poliisioperaatioita nähty. Poliisit saattoi kutsua vaikkapa kahville katsomaan remonttitöiden edistymistä. Toki sakkoja jaeltiin ja käräjillekin päästiin, mutta suurelta osin valtaustoiminta sujui rauhanomaisesti ja noudatti monin tavoin hyvin *suomalaista* logiikkaa: ensinnäkin talonvaltausaktiivismin keinovalikoimat olivat väkivallattomia ja toiseksi Oranssi vakinaisesti toimintansa nopeasti yhdistysmuotoiseksi. Näin siitä tuli suomalaisittain legitimi toimija, jonka kanssa paikalliset viranomaiset katsoivat voivansa neuvotella (Siisiäinen 1998, 219–220). Oranssi onkin varsin hyvä esimerkki sellaisesta suomalaisen yhdistyskentän menestystarinasta, jossa sosiaalinen liike saavuttaa tavoitteensa, koska sen toiminta ei kyseenalaista yhteiskunnan normeja ”liikaa”. Toisaalta mukana tulee myös vastuu toimia odotusten mukaisesti.

Nykyään on hiukan toisin. Ensinnäkin itse talonvaltaustoiminta on Suomessa lähentynyt voimakkaasti eurooppalaisia repertuaareja, ja toiseksi sekä valtaajien teoreettiset innoittajat että poliittiset argumentit ovat ympäri Eurooppaa varsin yhteneviä. Eurooppalaiset talonvaltaajat muodostavat yhä tiiviimmän kansainvälisen verkoston, johon myös suomalaiset ryhmät kuuluvat. Esimerkiksi

Elimäenkadun sosiaalikeskuksen vaiheet olivat tarkasti kansainvälisen verkoston tiedossa: kun tieto sosiaalikeskuksen hädöstä levisi maailmalle, Suomen suurlähetystö Kööpenhaminassa sai maalipommitusta tukiprotestina suomalaisille valtaajille (<http://q-olio.net/valtaus/?q=node/147>).

La Scierie² perustettiin Lyonissa syksyllä 2005 vanhaan, hylättyyn pienteollisuuskiinteistöön (jossa oli viimeksi toiminut sahalaitos, mistä sosiaalikeskus sai nimensä). Valtaajajoukko koostui pääosin kaupungin libertaariaktivisteista, joista monilla oli jo usean *squatin* kokemus takanaan. Ensimmäisen viikon aikana Scieriessä järjestettiin suuri konsertti. Seinille oli kiinnitetty toimintaohjeet:

Jos poliisi saapuu paikalle – jotta kukaan ei joutuisi vaaraan ja jotta paikan turvallisuus voitaisiin taata – on tärkeää että:

- Kukaan ei jää kadulle sisäänkäynnin ulkopuolelle
- Pysykää rauhallisina ja antakaa paikan valtaajien hoitaa neuvottelut
- Älkää provosoiko poliiseja!
- Älkää poistuko yksin konsertin päätyessä³

Ensimmäinen ilta sujui välikohtauksitta. Paikalla oli suuri joukko ihmisiä ja konsertissa esiintyi joukko paikallisia artisteja, mutta myös lyhyellä varoitusajalla paikalle saatu levyttänyt rap-artisti. Tarjolla oli vegaaniruokaa, josta saattoi halutessaan maksaa vapaaehtoisesti. Sitten La Scieriessä järjestettiin useita onnistuneita juhlia ja konsertteja. Lisäksi siellä asui valtauksen aikana 5–10 henkilöä, ja siellä kokoontui muun muassa pääosin paikallisista yhteiskuntatieteiden jatko-opiskelijoista muodostunut opintopiiri. Poliisi vieraili talossa useita kertoja varsin näyttävästikin. Säännönmukaisesti paikalta otettiin kiinni muutamia henkilöitä, jotka vapautettiin myöhemmin aktivistien asiaa ajavien lakimiesten puututtua asiaan. Kiinteistön omistaja pyrki saamaan valtaajat lähtemään muun muassa katkaisemalla talosta sähkön ja veden. Lakimiehet saivat kuitenkin nämäkin toimet peruutettua kahteen otteeseen. La Scierie oli toiminnassa kevääseen 2006 saakka, jonka jälkeen aktivistit saivat häädön.

Kuten La Scierien esimerkissä, Ranskassa talonvaltaustilanteissa vastakkain asettuvat usein joko poliisi yksin tai kiinteistön omistaja tukenaan ja valtaajia puolustavat lakimiehet. Aktivisteja puolustamaan erikoistuneiden lakimiesten joukko on melko suuri ja heidän roolinsa tärkeä niin talonvaltauksissa kuin esimerkiksi lukuisissa mielenosoituksiin liittyvissä pidätys- ja poliisiväkivaltapauksissa. Heidän ansiostaan vallatuissa taloissa pysyvät usein sähköt päällä ja vesi juoksee, ja esimerkiksi Lyonissa moni sosiaalikeskus on saanut merkittävästikin lisää aikaa toiminnalleen, kun lakimiehet ovat hakeneet käräjäoikeudelta täytäntöönpanokieltoja häädöille.

Elimäenkadun kiinteistön valtaus ei tarkempia esittelyjä kaivanne, sen verran tarkasti suomalainen media siitä syksyn 2007 mittaan raportoi. Kun tapahtumia tarkastellaan ranskalaiseen esimerkkiin rinnastaen, huomataan, että varsin moni asia on toisin, vaikka yhtäläisyyksiäkin löytyy.

Ranskalaisissa *squateissa* poliisiratsiaa ennakoidaan alusta alkaen. Konflikti on odotettu – ja se tulee, ennemmin tai myöhemmin. Suomessa konfrontatiiviset ratsiat ovat melko uusi ilmiö. Oranssin valtauksen ”konstaapeli Reinikaisten” ajoista on tultu yllättävän nopeasti yllättävän kauas. Viimeaikaisten talonvaltausten tyhjennysratsiat ovat tyyliltään jo paljon lähempänä Ranskan poliisin kovakouraisia toimenpiteitä. Ranskassa otteet tosin ovat koventuneet entisestäänkin Sarkozyn sisäministerikauden aikaisten uudistusten jälkeen.

Suomessa konfliktiin johtavia ratsioita pidetään kuitenkin valitettavina. Hyvä niin – kommandoiskujen arkipäiväistymistä, kuten Ranskassa on tapahtunut, ei ole kenelläkään syytä toivoa eikä hyväksyä. Suomalaiset aktivistit ovat kuvanneet pettymystään siihen, että neuvottelut poliisin kanssa eivät vilpittömistä yrityksistä huolimatta estäneet konfliktia Ruoholahdessa keväällä 2007. Elimäenkadulla pahimmilta ylilyönneiltä ehkä välttyttiinkin, puolin ja toisin. Valtaajien tiedoteretoriikka huokuu kyllä taistelutahtoa, mutta ajatus todellisesta kaupunkisodasta poliisin kanssa taitaa elää lähinnä joidenkin JOUHA:laisten villissä mielikuvituksessa. On toivottavaa, että myös poliisissa opitaan suhtautumaan

talonvaltauksiin osana kaupunkikulttuuria, ei ääriotteita vaativana rikollisuutena.

Myös Elimäenkadulla on kuunneltu keikkoja ja syöty kasvisruokaa sekä järjestetty keskustelutilaisuuksia – ja jopa itsepuolustuskurssi. Ehkä merkittävin ero sitä ja La Scierietä tarkasteltaessa liittyy kuitenkin valtaajien liittolaisiin ja sitä kautta suhteisiin ympäröivään yhteiskuntaan. Lakimiesten sijaan suomalaiset valtaajat saivat liittolaisekseen – ainakin tiettyyn pisteeseen asti – kaupungin nuorisotoimen. Helsingissä Nuorisosiainkeskus virkamiehineen asettui keskeiseksi toimijaksi välittämään valtaajien, kiinteistön omistajan ja poliisin kantoja.

Helsingin kaupungin nuorisolautakunnan kokouksen esityslista joulukuulta sisältää kuitenkin seikkaperäisesti selvät sävelet: raportissa perustellaan kymmenin rakennus- ja remonttiteknisin yksityiskohdin, miksi Nuorisosiainkeskus lopulta suositteli hankkeen keskeyttämistä. Raporttia lukiessa tulee lähes liikuttunut olo: kaikkea on ajateltu. Jos pohjoispuolen seinämurtumaa ei korjata, ei hätäuloskäyntejä saada lailliselle tolalle; paloturvallisuus edellyttää opastelamppuja ovien päälle; talon kosteusvauriot ovat aiheuttaneet terveydelle haitallista mikrobikasvustoa, jota esiintyy kaikissa kerroksissa.

Niinpä niin. Suomessa julkishallinto ei voi katsoa läpi sormien tällaisia kysymyksiä, ja on valtaajien epäonnea, että Elimäenkadun talo osoittautui homepommiksi. Muuten siitä olisi saattanut tulla ensimmäinen pitkäikäinen suomalainen sosiaalikeskus – paino sanalla suomalainen. Nuorisosiainkeskus olisi maksanut viulut ja se on suomalaista se.

Squatit ja Sosiaalikeskukset niin Suomessa kuin Ranskassakin voidaan nähdä paikallisina kritiikkeinä sitä kohtaan, että *New Public Managementin* ja markkinaohjautuvuuden aikakaudella julkinen tila kutistuu kutistumistaan (vrt. Eräsaari 2002). Kaupungissa on yhä vähemmän paikkoja, joihin meneminen ei maksa mitään tai joissa oleskelemista ei tarvitse legitimoida kuluttamalla. Kaupungit toimivat yhä enemmän firmojen tapaan – tai niiden ehdoilla – ja yhä vähemmän *citénä*, yhteisenä poliittisena tilana, jossa kansalaiset toimivat ja määrittelevät hyvää elämää.

Suomalainen sosiaalikeskus kuitenkin nähdään vielä varmasti toiminnassa. Nyt toiminta hakee uusia muotoja – Oranssi ry:n ajoista valtaaja-aktivistit ovat kansainvälistyneet ja osin myös muuttaneet poliittisia vaatimuksiaan. Kysymykset toisenlaisesta asumisesta ja yhteisöllisyydestä olivat tärkeitä oranssilaisille samoin kuin nykyiselle talonvaltausliikkeelle. Oranssin toiminnan keskiössä kuitenkin oli vaatimus nuorison asunto-ongelman ratkaisemisesta. Nykyinen liike sen sijaan ottaa lähtökohdakseen poliittisen vaatimuksen ilmaisesta, (markkina)vapaasta kaupunkitilasta. Vielä muutamia vuosia sitten tämä vaatimus kaikui suomalaisessa kontekstissa kummajaisena. Näin ei ole enää. Nuorisolautakunnan päätöksessä tämä toiminnan motivaatio legitimoidaan selkeästi, vaikka sen mukaan markkinavapaan tilan onkin oltava myös homeeton.

Suomalaisen talonvaltauskulttuurin uusin aalto on käynyt kovan koulun vuoden 2007 aikana: monien pettymysten ja hämmentävienkin käänteiden – erityisesti poliisioperaatioiden massiivisuuden joissakin kohteissa – jälkeen seurasi inspiroiva rakentamisen aika. Elimäenkadun rakentaminen ei kuitenkaan muodostunut pitkäaikaiseksi projektiksi. Mutta paljon lienee opittu: sosiologisin sanakääntein valtaajien on ollut otettava käyttöönsä suomalaisia kulttuurisia työkaluja – toimintatapoja, yhteistyömuotoja, ympäröivälle yhteiskunnalle minimissään ymmärrettäviä argumentaation logiikoita. Talonvaltauskulttuuria, kuten muutakaan toimintaa, kun ei voi ”tuoda” sellaisenaan – menestyäkseen sosiaalinen liike tarvitsee paikallisen sovelluksensa. (Vrt. Camus-Vigué 2000; Swidler 1986.) Sellainen talonvaltausliikkeestä näyttää syntyvän pikku hiljaa.

Ei ole syytä tulkita edellä esitettyjä kulttuurieroja niin, että Suomessa nuorisosiainkeskukset on valjastettu kekkoslaisen kesyttämisen käsikassaraksi, jonka tehtävänä olisi palauttaa rauha ja tasa-päistää ”nuorison kapina”. Ranskassa siviilirohkeat lakimiehet tarjoavat valtaajille liittolaisuuttaan, Suomessa sitä tarjoavat toisinaan jopa siviilirohkeiksi äityvät virkamiehet. Suomalaisen virkakunnan yleinen varsin korkea työetiikka yhdistettynä nuorisosiainhallinnossa toimivien asenteisiin ja nuorisolautakuntien poliittiseen toimintaan tekee mahdolliseksi sen, että talonvaltaajilla on jatkossa oma

paikkansa kaupunkitilan läpikapitalisoitumista vastustavien voimien joukossa.

La Sciériersä ei käynyt koskaan kosteusmittaajia eikä rakennustarkastajia, joskin valtaajat itse totesivat entisen sahalaitoksen olevan varsin vaarallinen paikka. Lyonissa on nykyään uusia *squateja* ja uusia projekteja, joissa vaaditaan kansalaisten oikeutta kaupunkiinsa ja edistetään mahdollisuuksia elää ja asua toisin. Niin epäilemättä myös Helsingissä tuota pikaa, jos ja kun E15-sivuilla annettuun lupaukseen tuhannen helsinkiläisen sosiaalikeskuksen tavoitteesta on luottaminen.

Viitteet

- 1 Tiedot molemmista perustuvat kirjoittajan valmisteilla olevaa väitöstutkimusta (Luhtakallio 2008) varten kerättyyn tutkimusaineistoon.
- 2 Suom. 'sahalaitos'.
- 3 Käännökset ranskasta kirjoittajan.

Lähteet

- Camus-Vigué, Agnès (2000) ”Community and Civic Culture: the Rotary Club in France and the United States”. Teoksessa Michèle Lamont & Laurent Thévenot (toim.) *Rethinking Comparative Cultural Sociology: Repertoires of Evaluation in France and the United States*. Cambridge & New York: Cambridge University Press, 213–228.
- Crettiez, Xavier & Sommier, Isabelle (2002) *La France rebelle. Tous les foyers, mouvements et acteurs de la contestation*. Pariisi: Éditions Michalon.
- Eräsaari, Leena (2002) *Julkinen tila ja valtion yhtiöittäminen*. Helsinki: Gaudeamus.
- Luhtakallio, Eeva (2008) *Public citizens. Representations of citizenship and democracy at the local level in Finland and France*. Julkaisematon väitöskirjakäsikirjoitus. Helsingin yliopisto: Sosiologian laitos.
- Saari, Kari (2006) ”Oliko Smash ASEM -mielenosoitus esimerkki uudenaikaisesta poliisitoiminnasta ja mielenosoitusten polisisoinnista Suomessa?” Teoksessa Mikko Salasuo (toim.) *Smash Asem. Kansalaistarkkailu metodina ja pohdiskelun pontimena*. Helsinki: Nuorisotutkimusseura/Nuorisotutkimusverkosto, verkkojulkaisusarja. [Http://www.nuorisotutkimusseura.fi/julkaisuja/smashasem.pdf](http://www.nuorisotutkimusseura.fi/julkaisuja/smashasem.pdf). (Viitattu 31.1.2008.)
- Siisiäinen, Martti (1998) ”Uusien ja vanhojen liikkeiden keinovalikoimat”. Teoksessa Kaj Ilmonen & Martti Siisiäinen (1998) (toim.) *Uudet ja vanhat liikkeet*. Tampere: Vastapaino, 219–244.
- Swidler, Ann (1986) ”Culture in Action: Symbols and Strategies”. *American Sociological Review* Vol. 51, 273–286.
- Uitermark, Justus (2004) ”Framing urban injustices: the case of the Amsterdam squatter movement.” *Space & Polity*, Vol. 8. Issue 2, 227–244.

TALOJEN VALTAAMINEN JA KANSALAIOSALLISTUMISEN RAJAT

Riina Simonen

Jos voi tehdä jotakin asiantilan korjaamiseksi, miksi ei siis tekisi – omaehtoista toimintaa!

Yhteiskunta suhtautuu nihkeästi [talonvaltauksiin], koska omatoimisuuden sijaan ollaan totuttu hakemuspienojen ja rahan käsittelyyn.

Talojen valtaaminen on aktiivista kansalaistoimintaa, ja aktiivinen kansalaisuus nähdään yhteiskunnassamme myönteisenä asiana. Kuitenkin talojen valtaamiseen suhtaudutaan yleensä negatiivisesti. Milloin osallistumisen rajat tulevat vastaan?

Englannin kielessä on kolme eri sanaa kansalaisosallistumiselle: *participation*, *empowerment* ja *social engagement*. *Participation* tarkoittaa sellaista perinteistä yhteiskunnallista osallistumista, jossa aloite osallistumisesta tulee muualta kuin osallistujalta itseltään, yleensä ylhäältä päin. *Empowerment* tarkoittaa sellaisia osallistumisen muotoja, joilla tuetaan jonkin kansalaisryhmän elämänhallintaa ja yhteiskunnallisia osallistumismahdollisuuksia. Aloite tulee yleensä ylhäältä päin ja ryhmän ulkopuolelta, mutta tavoitteena on saada ryhmä aktivoitumaan ja toimimaan omatoimisesti. Yksilötasolla *empowerment* edistää yksilön elämänhallintaa, ja yhteiskunnan tasolla kyse on poliittisesta aktiivisuudesta. *Social engagement* puolestaan korostaa osallistujien omaehtoista ja sitoutunutta osallistumista, jossa kyse on alhaalta ylös suuntautuvasta toiminnasta. Osallistuminen voidaan jakaa myös institutionaalisiin ja ei-institutionaalisiin osallistumismuotoihin. Karkeasti jaotellen voidaan sanoa, että institutionaalinen osallistuminen kuuluu edustuksellisen demokratian piiriin ja ei-institutionaaliset osallistumiskeinot kuuluvat vapaan kansalaisosallistumisen piiriin. (Häikiö 2000, 20–21.)

Ihmisten halutaan osallistuvan päätöksentekoon ja omien elinolosuhteidensa parantamiseen sekä olevan aktiivisia kansalaisia. Modernissa yhteiskunnassa osallistuminen rajoittui lähinnä verojen maksamiseen ja äänestämiseen. Jälkmodernissa yhteiskunnassa haetaan näiden lisäksi uudenlaista osallistumista, ja sekä Suomi että EU ovat mukana erilaisissa osallisuushankkeissa. Osallisuutta korostetaan myös uudessa lainsäädännössä. (Häikiö 2000, 74–75.) Osallistamiseen sisältyy usein ajatus kansalaisesta passiivisena osallistujana, osallistettuna (Häikiö 2000, 22). Aaro Harjun (2003, 96) mukaan osallistuminen on mukanaoloa muiden määrittämässä tilanteessa, kun taas osallisuus viittaa omakohtaisesta sitoutumisesta nousevaan vaikuttamiseen ja myös vastuun kantamiseen.

Talojen valtaaminen sopii sekä osallistamiskuvioihin että perinteisiin osallistumiskuvioihin huonosti, sillä jos ihmiset valtaavat käyttöönsä omaehtoista tilaa itsenäisesti, he eivät ole passiivisia osallistettavia sen paremmin kuin passiivisia osallistujakaan. Aloite osallistumiseen ei talonvaltaajien tapauksessa tule ylhäältä alaspäin, mutta ei myöskään alhaalta ylöspäin. Aloite tuleekin nähdäkseni alhaalta alaspäin, ja siksi tilanne on erikoinen.

Viime vuosituhaten lopulla huomattiin yhä selvemmin, että perinteinen osallistuminen alkoi laimentua ja osallistuminen muuttaa muotoaan. Edustuksellinen demokratia ei kiinnosta ihmisiä yhtä paljon kuin aikaisemmin. Varsinkin nuoret valitsevat yhä herkemmin vaikuttamis- ja vapaa-ajanviettomuodokseen löyhien, epämuodollisten ryhmien toimintaan osallistumisen perinteiseen puoluepolitiikkaan tai kansalaisjärjestötoimintaan osallistumisen sijaan. Jotkut nuoret taas tyytyvät harjoittamaan niin sanottua arkielämän politiikkaa, jolloin vaikuttaminen jää esimerkiksi omien kulutusvalintojen tasolle (Harju 2003, 88, 96–97.)

Päivi Harisen (2000, 12) mukaan on nuorten kannalta paradoksaalista, että nuorten odotetaan osallistuvan ja vaikuttavan, mutta samalla heitä työnnetään osallistumisen, vaikuttamisen ja julkisen tilan ulkopuolelle. Aktiivisen, itseään auttavan kansalaisen ideaali nousi erityisesti 1990-luvun lama-vuosien aikana nuorten kasvamisen ja kasvattamisen tavoitteeksi (emt., 19). Harinen huomauttaa, että yhteiskunnallisessa puheessa nuorten poliittinen passiivisuus määrittyy ongelmaksi, mutta vanhempien sukupolvien nuorille tarjoama poliittinen vastuunotto ja osallistuminen osoittautuu sisällöltään kapeaksi. Nuorten yhteiskunnallisen toiminnan tulee pysyä vanhempien ihmisten asettamissa rajoissa. Järjestelmää kyseenalaistavien nuorten aktivistien on muutettava toimintaansa ja kahlittava se ennalta määritellyn demokratian rajoihin. Järjestelmällä itsellään ei ole tahtoa muuttua. (Harinen 2000, 38.)

Leena Suurpään (1996, 62) mukaan nuorten yhteiskunnallista osallistumista voi tarkastella pääasiassa kahdesta näkökulmasta. Nuorten vetäytyminen perinteisestä vaikuttamisesta voidaan ensinnäkin nähdä häiriökäyttäytymisenä. Toinen näkökulma tulkitsee nuorten muokkaavan itse omaa yhteiskunnallista toimintakulttuuriaan. 1990-luvulta lähtien suomalaiset nuorisotutkijat ovat alkaneet painottaa jälkimmäistä näkökulmaa. Kuitenkin Suomessa tuntuu edelleen olevan vaikeaa mieltää nuorten poikkeavia osallistumismuotoja positiiviseksi aktiivisuudeksi.

Toimimishaluiset yksilöt ja kollektiivit ovat mahdollisuuksien kentällä, jolla he voivat toimia ja käyttäytyä usealla eri tavalla (Häikiö 2005, 40). Alberto Melucci (1996, 287) näkee kollektiivista toimintaa ruokkivana sellaiset arkipäivän sosiaalisesta kudoksesta juontavat tarpeet, odotukset ja vaatimukset, joihin institutionaalinen poliittinen järjestelmä ei joko halua tai ei kykene vastaamaan.

Marginaaliryhmät osallistuvat harvemmin julkiseen politiikkaan. Järjestelmät eivät tue kansalaisten osallistumista, jos järjestelmissä toimivat luokittelevat tietynlaisen kansalaisosallistumisen edustuksellisen järjestelmän vastaiseksi toiminnaksi (Häikiö 2005, 119). Myös köyhien ja marginaalissa elävien halutaan osallistuvan, mutta vain niin kauan kuin he eivät pyri muuttamaan pelin sääntöjä (Taylor 2003, 123). Puhtaasti edustuksellisessa järjestelmässä kansalaisia ei tarvita muuhun kuin edustajien äänestämiseen vaaleissa (Young 2000, 125). Youngin (emt., 179) mukaan kansalaisten osallistuminen on hyödyllistä jo siksi, että kansalaisyhteiskunnan piirissä kehitetään uusia ajatuksia ja vaihtoehtoisia käytäntöjä, kritisoidaan vallitsevaa järjestelmää, puolustetaan sorrettuja ryhmiä ja niin edelleen. Kansalaisyhteiskunnan toiminta onkin demokratian edellytys.

Ei pitäisi unohtaa, että kansalaisyhteiskunta käsittää myös epäsuoran vaikuttamisen ja jopa järjestelmän vastaisen toiminnan (Häikiö 2005, 262). Mellakointi ja yhteinen vastarinta voidaan nähdä joko passiivisuutena ja vieraantuneisuutena, tai se voidaan nähdä aktiivisuutena ja yhteisöllisyytenä, näkökulmasta riippuen (Taylor 2003, 99). Ian Gough (2000, 6) korostaakin kriittistä osallistumista. Ihmisten perustarpeisiin kuuluu tarve osallistua. Hieman korkeampaa tarvetta edustaa tarve kriittiseen osallistumiseen: mahdollisuutta kritisoida yhteiskuntaa ja toimia sen muuttamiseksi. Ilman kriittistä osallistumista yhteiskunnat eivät koskaan muuttuisi, ne vain uusintaisivat itseään sukupolvesta toiseen.

Harjun (2003, 102) mukaan Suomessa suhtaudutaan kansalaisaktivismiin epäilevästi, jopa kielteisesti. Kansalaisten aktiivinen, muutoksiin pyrkivä toiminta saatetaan nähdä pikemminkin uhkana kuin mahdollisuutena. Suomalaiset ovat ”instituutioita arvostavia, alamaisuus-ajatteluun taipuvaisia ihmisiä, joille esivalta ja virallistettu status ovat kunnioitettavia asioita”, kirjoittaa Harju (emt., 105). Osa poliittisista päättäjistä ei koe kansalaisten asiaksi harjoittaa politiikkaa, vaan näkee heidät lähinnä äänestysvelvollisina. Tällaiset poliitikot saattavat pelätä kansalaisten omaehtoista aktiivisuutta, joka ei ole suoraan poliittisen koneiston valvonnan ja määräysvallan alla. (Emt., 112.) Ihanneyhteiskunnassa hallinto toimii kansalaisia varten eikä päinvastoin. Kansalaisten aktiivisuus koetaan positiivisena asiana, ei järjestelmän toimintaa häiritsevänä, ja ihmiset saavat olla asioista eri mieltä. (Emt., 116.)

Miksi taloja valtaavista nuorista ollaan niin huolestuneita, vaikka he ovat aktiivisia osallistujia?

Johtopäätökseni on, että marginaaliset ilmiöt ja marginaalissa elävät ihmiset pyritään joko hiljentämään väkivalloin tai sitten integroimaan viralliseen päätöksentekokoneistoon ja ennalta hyväksyttäväksi määritellyn osallistumisen piiriin. Erilaisia alakulttuureja ei näennäissuvaitsevaisessa yhteiskunnassamme yleensä tuomita (vaikka niille ehkä naureskellaankin), mutta vastakulttuurille ei haluta antaa kasvun mahdollisuutta. Vastakulttuurihan voi uhata nykyistä yhteiskuntajärjestelmää, eivätkä järjestelmästä hyötyjät tietenkään halua tällaisen uhan konkretisoituvan.

Talojen valtaaminen on vallan käyttämistä. Mutta voitaisiinko joidenkin ihmisten ja ihmisryhmien valtaa lisätä ilman, että samalla otettaisiin valta joiltakin toisilta pois? Voitaisiin, jos valtaa ei nähdä nollasummapelinä, uskoo Taylor (2003, 86–87). Valta pitäisi siis nähdä positiivisen summan pelinä. Valmiina annettu valta ei välttämättä ole sellaista valtaa, minkä ihmiset kokisivat ”oikeaksi” vallaksi. Esimerkiksi talon valtaaminen on vallan ottamista, ja siksi ehkä erityisen voimaannuttavaa.

Sosiaalisesti syrjäytyneet saattavat Heikkilän (2000, 169) mukaan muodostaa niin sanottuja huono-osaisuuden alakulttuureja. Nämä alakulttuurit edistävät yhteiskunnan sirpaloitumista ja voivat muodostaa uhkan yhteiskunnan sosiaaliselle järjestykselle. Siksi hyvinvointivaltio pyrkii integroimaan syrjäytyneet yhteiskuntaan. Mielestäni tämä teoria ei välttämättä sovi kuvaamaan talonvaltaajia, sillä kaikki talonvaltaajat eivät ole syrjäytyneitä ja huono-osaisia. Näen, että he haluavat nimenomaan luoda omanlaistaan kulttuuria ja erilaisia toimintatapoja. Minun on vaikea nähdä aktiivista toimintaa merkinä syrjäytymisestä.

Sosiaali- ja terveysministeriön ehkäisevän sosiaalipolitiikan työryhmän muistiossa vuodelta 1992 todetaan: ”Yhteiskunnan normeista poikkeaminen ja syrjäytyminen ovat yhteisön kannalta kielteisiä seikkoja, joita on syytä ehkäistä. Syrjäytyminen voi tapahtua vetäytymällä, pakenemalla, hyökkäämällä yhteiskuntaa vastaan, sairastumalla tai joutumalla alistetuksi ja eristetyksi.” (Ref. Rauhala 2000, 65.) Määritelmän mukaan syrjäytyminen voi siis olla joko aktiivista tai passiivista.

Normien muodostuminen ja yhdenmukainen käyttäytyminen ovat sosiaalisen vuoro vaikutuksen tulosta. Normien sisällön määrittelyssä ja niiden valvonnassa on kyse vallasta ja kontrollista. Kontrollilla pyritään rajaamaan yksilöiden käyttäytyminen tiettyihin puitteisiin. Yhteiskunnan valtasuhteet vaikuttavat olennaisesti siihen, millainen käyttäytyminen määritellään niin poikkeavaksi, että ulkopuolisten on siihen puututtava. Millaista poikkeavuutta siedetään ilman, että siihen kohdistetaan kontrollitoimenpiteitä? On huomattava, että myös alttius joutua kontrollin kohteeksi riippuu valtasuhteista, ja siten vaikkapa ei-valta-asemissa olevien nuorten käytökseen on helppo puuttua. (Sulkunen 1998, 85–87.)

Normeista poikkeaminen ei ole yksinomaan sosiaalinen ongelma. Robert Merton (1957) erottelee toisistaan tavoiteltavia päämääriä ja keinoja koskevat normit. Ne, jotka hyväksyvät sekä päämäärät että keinot, ovat mukautujia. Uudistaja hyväksyy päämäärät, mutta hylkää keinot. Rituaalisti hylkää päämäärät, mutta hyväksyy keinot. Vetäytyjä hylkää sekä keinot että päämäärät. Kapinallinen taas korvaa joko keinot tai päämäärät tai molemmat. (Ref. Sulkunen 1998, 97.) Kun verrataan tätä jaoteltua sosiaali- ja terveysministeriön mietintöön, voidaan ajatella ainakin joidenkin viranomaisten näkevän talojen valtaamisen ja sosiaalikeskusten perustamisen aktiivisena normiyhteiskunnasta syrjäytymisenä.

Erilaisia nuorten projekteja halutaan valvoa yhteiskunnan taholta. On tapana, että jos nuoret haluavat osallistua yhteiskunnalliseen toimintaan, he lähtevät mukaan vaikkapa poliittiseen nuorisojärjestöön. Nuorisojärjestöt saavat yhteiskunnalta rahaa toimintaansa varten. Yhteiskunnan rahallisesti tukema toiminta ei kuitenkaan voi olla millaista hyvänsä, ja menoista on tehtävä tarkat selvitykset valtiolle ja kunnalle. Valtio on ohjaillut yhdistysten toimintaa kanavoimalla tukea poliittisesti kulloinkin toivottuun suuntaan ja vähentämällä yhdistysten jäsenten tarvetta omaehtoiseen toimintaan (Ilmonen 2004, 111). Talonvaltaajat pitävät autonomisuutta valtion rahallista tukea tärkeämpänä.

Toinen syy talonvaltauksiin negatiivisesti suhtautumiseen on tietenkin voimakas yksityisomaisuuden suoja. Esimerkiksi Hollannissa talojen valtaaminen ei ole laitonta, toisin kuin Suomessa.

Tosin Hollannin hallitus on suunnitellut lain muutosta valtausten kriminalisoimiseksi, mutta moni hollantilainen on talonvaltausten puolella. Joitakin talonvaltausaktivisteja on jopa Amsterdamin kaupunginvaltuustossa, ja Hollannin valtion palkkalistoilla on talonvaltaajien asioihin keskittynyt asianajaja. Suomessa talojen valtaaminen on aina laitonta. Talojen valtaaminen on Suomessa vielä marginaali-ilmiö.

Nuorten osallistumisen rajoja määritellään siis ennakkoon nuorilta kysymättä. Talonvaltaajille on tärkeää juuri omaehtoinen toiminta, jolle ulkopuoliset eivät aseta rajoja.

Lähteet

- Gough, Ian (2000) *Global Capital, Human Needs and Social Policies*. Basingstoke: Palgrave.
- Harinen, Päivi (2000) *Valmiiseen tulleet. Tutkimus nuoruudesta, kansallisuudesta ja kansalaisuudesta*. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, julkaisuja 11.
- Harju, Aaro (2003) *Yhteisellä asialla. Kansalaistoiminta ja sen haasteet*. Helsinki: Kansanvalistusseura (2. painos 2005).
- Heikkilä, Matti (2000) Syrjäytymisen tutkimus 1990-luvulla. Teoksessa Matti Heikkilä & Jouko Karjalainen (toim.) *Köyhyys ja hyvinvointivaltion murros*. Helsinki: Gaudeamus.
- Häikiö, Liisa (2000) *Osallisuus kylässä. Herrojen herkkua vai jokapäiväistä leipää*. Tampere: Tampereen yliopistopaino.
- Häikiö, Liisa (2005) *Osallistumisen rajat*. Tampere: Tampere University Press.
- Ilmonen, Kaj (2004) Sosiaalinen pääoma: uusi ihmeikäsite vai käyttökelpoinen hypoteesi? Teoksessa Keijo Rahkonen (toim.) *Sosiologia nykykeskusteluja*. Helsinki: Gaudeamus.
- Melucci, Alberto (1996) *Challenging codes. Collective action in the information age*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Merton, Robert (1957) *Social Theory and Social Structure*. New York: Free Press.
- Rauhala, Pirkko-Liisa (2000) Onnettomat, oikeudettomat ja osattomat? Huono-osaisuus viranomais-tulkinnossa. Teoksessa Matti Heikkilä & Jouko Karjalainen (toim.) *Köyhyys ja hyvinvointivaltion murros*. Helsinki: Gaudeamus.
- Sulkunen, Pekka (1998) *Johdatus sosiologiaan – käsitteitä ja näkökulmia*. Helsinki: WSOY.
- Suurpää, Leena (1996) Yhteisöllistä sosiaalisuutta vai sosiaalista yksilöllisyyttä? Nuorten yhteiskunnallisten identiteettien poluilla. Teoksessa Leena Suurpää & Pia Aaltojärvi (toim.) *Näin nuoret. Näkökulmia nuoruuden kulttuureihin*. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura.
- Taylor, Marilyn (2003) *Public Policy in the Community*. Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- Tilastokeskus. Äänestysaktiivisuus eduskuntavaaleissa. [Http://www.stat.fi/org/historia/aanestysaktiivisuus.html](http://www.stat.fi/org/historia/aanestysaktiivisuus.html). (Viitattu 16.12.2007.)
- Young, Iris Marion (2000) *Inclusion and democracy*. Oxford: Oxford University Press.

KADUNVALTAUS EKSPRESSIIVISENÄ KANSALAISTOIMINTANA

Aura Yliselä

Yhteiskunnallisten liikkeiden tutkimuksessa tapahtui paradigmaattinen muutos 1960-luvun opiskelijaliikkeiden jälkeen. Uudet protestimuodot eivät löytäneet selitystä vanhoista luokkayhteiskuntaan perustuneista teoreettisista koulukunnista, ja uudet tulkinnat tulivat ajankohtaisiksi. Joukko ulkoparlamentaarisia protestimuotoja, kuten ympäristö-, rauhan- ja naisliikkeet nimettiin ”uusiksi yhteiskunnallisiksi liikkeiksi”. Erottelu korosti siirtymää jälkiteolliseen tai postmoderniin yhteiskuntaan. Jälkiteollisen yhteiskunnan liikkeet mobilisoituvat erilaiselta perustalta ja aktivoivat erilaisia toimijoita (keskiluokat, nuoret) kuin teollisen yhteiskunnan yhteiskunnalliset liikkeet, esimerkiksi työväenliike. Protesti siirtyi talouden alueelta jälkimateriaalisten arvojen perustalle kulttuurin alueelle. (Ks. esim. Eyerman & Jamison 1991; Melucci 1985, 1989; Touraine 1981.)

Della Porta ja Diani (1999, 14) määrittelevät sosiaalisen liikkeen (*social movement*) neljän ulottuvuuden avulla: Yhteiskunnalliset liikkeet ovat a) epämuodollisesti organisoituneita verkostoja, jotka b) perustuvat jaettuun uskoon ja solidaarisuuteen, jotka c) mobilisoituvat ristiriitakysymyksistä ja d) käyttävät jatkuvasti eri protestimuotoja.

Tässä artikkelissa tarkastelen suomalaista Reclaim the Streets -liikettä (käytän myöhemmin tekstissä myös lyhennelmää RTS ja suomennoksia kadunvaltausliike tai kadunvaltaushuhla). Artikkelin lähtökohtana on keskustelu niin sanotuista uusista sosiaalisista liikkeistä, joiden tutkijaksi itseni luokittelen. Olen kirjoittanut suomalaisesta kadunvaltausliikkeestä kaksi pro gradu -tutkielmaa Jyväskylän yliopistossa, sosiologian ja yhteiskuntapolitiikan oppiaineisiin. Teksti pohjautuu näissä käyttämiini aineistoihin, haastatteluihin, havainnoiteihin ja kyselytutkimukseen, jotka on toteutettu Suomessa vuosien 2005–2007 välisenä aikana. Tarkastelen artikkelissa vuonna 1997 Suomeen rantautunutta kadunvaltausliikettä suhteuttamalla sen toimintatavan muihin protestiliikkeisiin ja yhdistyksiin. Pohdin kadunvaltausta erityisesti kulttuurisen ja ekspressiivisen kansalaistoiminnan näkökulmasta.

Kadunvaltausliike

Kadunvaltaus tarkoittaa kulttuurista protestia, jossa yksi tai useampi kaupungin kaduista suljetaan banderollein liikenteeltä ja suljetussa katutilassa järjestetään kadunvaltaushuhla tai englanninkieliseltä nimeltään Street Party. Kadulla on useimmiten dj tai useampi soittamassa musiikkia levyiltä, erilaisia (ympäristö)järjestöjä pitämässä infopöytää ja kadunvaltaushuhlan osanottajia, jotka tanssivat, juovat, piirtävät katuliiduilla katuun, skeittaavat ja järjestävät muuta omaehtoista ohjelmaa. Toisinaan kadunvaltaus järjestetään liikkuvana versiona, jolloin mielenosoittajat seuraavat etummaisena kulkevaa äänentoistoautoa. Tällaisesta kadunvaltauksesta käytetään usein nimitystä liikkuva kadunvaltaus eli Reclaim the City.

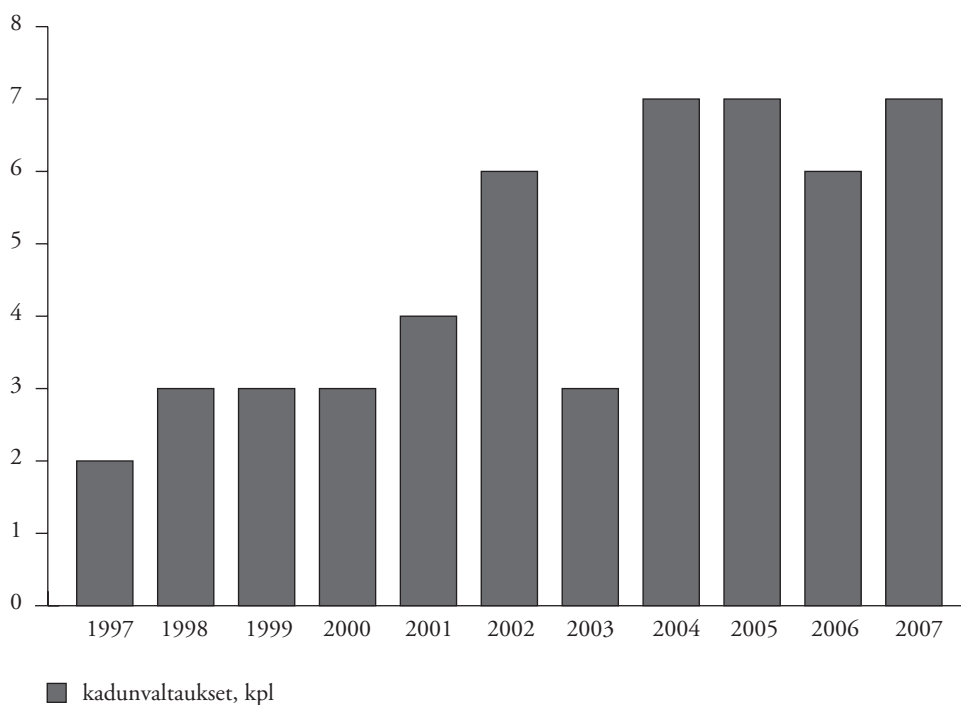
Kadunvaltausliike alkoi kehittyä Englannissa 1990-luvun alussa, kun Britannian suuret tiehankkeet synnyttivät vastarintaa. Liikkeen juuret ovat Englannin 1980-luvun anarkisti- ja punkliikkeissä sekä eurooppalaisessa avantgarde-liikkeessä Kansainväliset Situationistit (Internationale Situationniste). Situationisti- ja anarkistijuuriensa lisäksi liikkeen syntymiseen vaikutti politisoitunut ravekulttuuri. Joukko ympäristöaktiiveja, politisoituneita reivaajia ja talonvaltaajia kohtasi toisensa moottoritie M11:n vastaisen protestin aikana Lontoon Clarendon Roadilla vuonna 1994. Clarendon Roadin konfliktin jälkeen aktivistit valjasivat ravekulttuurin ekstasiksen oman protestinsa keinovalikoimaan.

Englantilaiset aktivistit ovat esimerkiksi poranneet moottoriteihin reikiä istuttaakseen niihin puita. Poliisi ei ole kuullut poranterien ääntä äänentoistolaitteiden tuottaman kovaäänisen konemusiikin alta. Ensimmäinen Reclaim the Streets -tapahtuma järjestettiin toukokuussa 1995 Lontoon Camden Townissa. Valtauksen ideana oli valloittaa kadut autoliikenteeltä ja palauttaa ne ihmisille; vallata takaisin julkinen tila, jonka autoliikenne (tai kapitalistinen pääoma) oli kaapannut.

Suomeen RTS rantautui vuonna 1997, jolloin järjestettiin ensimmäinen suomalainen kadunvaltaustapahtuma Street Party -nimellä Helsingin Pohjoisella Esplanadilla. Sen jälkeen Suomessa on järjestetty yli 50 kadunvaltausta eri kaupungeissa ympäri maata. Tapahtumia on järjestetty ainakin Helsingissä, Tampereella, Turussa, Jyväskylässä, Lahdessa, Joensuussa, Savonlinnassa, Mikkelissä, Lappeenrannassa, Rovaniemellä ja Torniossa. Englantilaisiin verrattuna suomalaiset protestit ovat olleet osanottajamäärältään pienempiä. Suurin kadunvaltaus järjestettiin 25.7.1998 Helsingissä, jolloin Simonkatua ja Yrjönkatua oli valtaamassa aktivistien arvion mukaan 2000–4000 henkilöä. 2000-luvulla suomalaisten kadunvaltausten kävijämäärät ovat vakiintuneet noin 100–500 valtaajaan. Tapahtumien osanottajamäärä on pienentynyt, mutta pienimuotoisempia kadunvaltauksia on järjestetty tasaiseen tahtiin joka kesä (kuvio 1).

KUVIO 1. Kadunvaltausten kappalemäärä Suomessa vuosina 1997–2007. Laskennan mukaan tapahtumia on järjestetty yhteensä 51.

Tulkintani mukaan kadunvaltaus edustaa kulttuurisesti orientoitunutta, ekspressiivistä kansalaistoimintaa. Tapahtumien poliittisena sisältönä oli aluksi Suomessa yksityisautoilun ekologinen kritiikki. Alusta asti mukana oli myös kapitalistisen kulutuskuulttuurin kritisointi ja kulutuksesta vapaan, ”väliaikaisen autonomisen alueen” tuottaminen kaupunkitilaan. Tässä mielessä kadunvaltaus on lähellä talonvaltaustoimintaa, jonka yhtenä tavoitteena on ollut epäkaupallisen oleskelutilan tuottaminen kaupunkiin. Ei olekaan yllättävää, että kadunvaltausten yhteydessä on vallattu taloja, esimerkiksi Helsingissä kesäkuussa 2005 kadunvaltauksen lopuksi valtaajat siirtyivät Vuorikadulle vallattuun Omega-taloon jatkamaan juhlintaa. Kyselytutkimukseni mukaan kadunvaltaajista noin 10 prosenttia ilmoitti toimineensa myös talonvaltausliikkeessä.

Rituaalien tutkija Bronislaw Szerszynski on erottanut ympäristöliikkeiden toiminnasta kaksi ulottuvuutta, tarkoitushakuisen ja periaatteellisen toiminnan. Tarkoituksellinen toiminta on poliittista toimintaa, joka tähtää tiettyjen poliittisten päätösten muuttamiseen tai spesifien poliittisten tulosten saavuttamiseen. Periaatteellinen toiminta on suuntautunut arvojen tai käyttäytymisen muuttamiseen. Näiden ulottuvuuksien lisäksi Szerszynski on erotellut keskenään vastakulttuurisen ja valtakulttuurisen toiminnan orientaation. (Szerszynski 1997.) Valtakulttuurinen orientaatio viittaa siihen, että yksilö ei kyseenalaista vallitsevia kulttuurisia arvoja toiminnan vuoksi. Esimerkiksi rahan lahjoittaminen tai adressien kirjoittaminen ovat valtakulttuurisia toimintamuotoja, jotka eivät vaadi toimijalta sen suurempaa arvojensa kyseenalaistamista. Vastakulttuuriset protestimuodot vaativat henkilökohtaista panostusta ja sitoutumista valtakulttuurista eroaviin arvoihin esimerkiksi sitoutumalla jonkun vastakulttuurisen ryhmän tai ”skenen” arvoihin.

TAULUKKO 1. Szerszynskin mallin mukainen nelikenttä protestitoiminnan ulottuvuuksista (Szerszynski 1997).

Toiminnan orientaatio Toiminnan tapa	Vastakulttuurinen	Valtakulttuurinen
Tarkoituksellinen	Suoran toiminnan ryhmät, jotka tähtäävät välittömään tulokseen, esimerkiksi kampanja eläinkoelaboratoriota vastaan	Monet suuret professionalistiset ympäristöjärjestöt kuten Greenpeace, WWF; yksilö osallistuu lahjoittamalla rahaa järjestön kampanjointiin
Periaatteellinen	”Elämäntapa”ryhmät, talonvaltauksset, Reclaim the Streets	Suuret kuluttajaboikotit, esimerkiksi Reilu kauppa, jotka vaativat toimijalta sitoutumista kulutuskäyttäytymisensä muuttamiseen

Tällä asteikolla kadunvaltauksen voi ajatella asettuvan periaatteellisen ja vastakulttuurisen toiminnan kategoriaan. Kadunvaltauksessa avattava väliaikainen autonominen tila haastaa katutilan sosiaalisen merkityksen. Katu on kaupungissa virtaava läpikulun tila. Kadunvaltaajat muuttavat tätä sosiaalisesti määritettyä merkitystä tekemällä katutilasta oleskelun ja karnevaalin tilan käyttäen innovatiivisia menetelmiä. Esimerkiksi 13.7.2007 talonvaltaajat järjestivät Mikonkadulla Ulkoilmaolohuoneen nimellä kulkeneen tapahtuman, jonka aikana he toivat kadulle sohvia oleskelua varten. Tällä tavoin katutilan kulttuurisessa merkityksessä pyritään tekemään katko ja vastakulttuurisella orientaatiolla muuttamaan vallitsevia kulttuurisia arvoja.

Olen asettanut talonvaltauksset samaan laatikkoon kadunvaltausten kanssa, sillä molemmissa toimintatavoissa yhdistyy toiminnan konkreettinen ja symbolinen sisältö. Talonvaltauksset eroavat kadunvaltauksista toiminnan keston perusteella. Kun kadunvaltauksset kestävät yleensä muutamasta tunnista yhteen iltapäivään, talonvaltauksissa on tarkoituksena konkreettisesti ottaa haltuun oma tila, jossa valtaajat voivat haltuunoton jälkeen tuottaa omaehtoista toimintaa. Kadunvaltauksset ovat symbolisemmän tason protesteja, mitä on Suomessa korostanut se, että kadut on siivottu huolellisesti tapahtumien jälkeen. Kadunvaltaus on hetkellinen irtautuminen katutilan vallitsevasta sosiaalisesta merkityksestä, joka purkautuu, kun kadunvaltaus loppuu viimeisen esiintyjän soitettua settinsä loppuun ja valtaajien hajaantuessa omille tahoilleen.

Kadunvaltaus ekspressiivisenä kansalaistoimintana

Yllä olen esittänyt kadunvaltauksen paikantuvan kulttuurisen tason protestiksi, jonka painopiste on enemmänkin kulttuuristen arvojen kyseenalaistamisessa ja symbolisen tason toiminnassa kuin konkreet-

tisten poliittisten päämäärien ajamisessa. Kadunvaltaajia haastatellessani he korostivat toiminnan kokemuksellista ulottuvuutta. Toimintaan kannusti poliittisen sisällön lisäksi sen hauskuus.

1990-luvun radikaaliliikkeiden tutkijat ovat havainneet ”uusien yhteiskunnallisten liikkeiden” toimijoiden ryhmäkiinnittymisten löytyneen. Toiminnasta on tullut lyhytjänteisempää ”ostoskoriaktivismia”, jossa toimijat siirtyvät nopeassa tahdissa projektista toiseen. (Esim. Rasimus 2006; Stranius 2006a; 2006b.) Tällöin voisi ajatella, että toiminnan mielekkyydestä toimijalle tulee entistä tärkeämpi motivoija. Jaana Lähteenmaa (1999) on tutkinut Walkers-yökahvilatoimintaan osallistuneiden vapaaehtoisten nuorten motivaatioita. Hän löysi kadunvaltausprotestin kanssa samantyyllisen eetoksen motivoitumisen perustalta ja nimesi suhtautumistavan ”altruistiseksi hedonismiksi”. Altruistinen hedonismi lähtee ajatuksesta, jonka mukaan hyvä elämä kulkee käsi kädessä hyveellisyyden ja hyvien tekojen kanssa. ”Hyvän tekeminen” ei kiinnosta nuoria, ellei siinä ole mukana ”hyviä viboja”, eli hauskanpidon ja itsensä toteuttamisen elementtejä. Hyvät vibat tulivat Walkers-toiminnassa hyvän tekemisen tuoman mielihyvän lisäksi sosiaaliseen yhteisöön kuulumisesta ja itse työstä ja sen tarjoamista oppimiskokemuksista. (Lähteenmaa emt.) Elementit ovat läsnä myös kadunvaltausprotestissa.

1960-luvun protestien jälkeisen ajan ”uudet yhteiskunnalliset liikkeet” on nähty uudenaikaisina identiteettien ja kulttuuristen arvojen tuottajina. Tästä näkökulmasta nähtynä kadunvaltausprotesti tarjoaa kulttuurisen, ekspressiivisen ja mielihyvää tuottavan tavan protestoida kaupunkitilan kaupallisuutta vastaan. Kadunvaltauksat ovat säilyttäneet suosionsa ympäröivien sosiaalisten liikkeiden syntymisestä ja hiipumisesta huolimatta. Toimintatapana kadunvaltaus on onnistunut vakiinnuttamaan asemansa suomalaisten radikaaliliikkeiden toimintarepertuaarissa. Selitys tähän voi löytyä kadunvaltauksen tarjoamasta hedonistisesta tavasta vaikuttaa yhteiskunnallisesti.

Lähteet

- Della Porta, Donatella & Diani, Mario (1999) *Social Movements. An Introduction*. Oxford, Malden: Blackwell.
- Eyerman, Ron & Jamison, Andrew (1991) *Social Movements. A Cognitive Approach*. University Park, Pennsylvania: The Pennsylvania State University Press.
- Konttinen, Esa & Peltokoski, Jukka (2004) *Ympäristöprotestin neljäs aalto. Eläinoikeusliike ja uuden polven ympäristöradikalismi 1990-luvulla*. Jyväskylä: SoPhi.
- Lähteenmaa, Jaana (1999) The hedonistic altruism of young voluntary workers. *Young* 7(4). Sage, 18–37.
- Melucci, Alberto (1985) The Symbolic Challenge of Contemporary Movements. *Social Research* 52(4), 789–816.
- Melucci, Alberto (1989) *Nomads of the Present. Social Movements and Individual Needs in Contemporary Society*. Lontoo: Hutchinson.
- Rasimus, Ari (2006) *Uudet liikkeet. Radikaali kansalaisaktivismi 1990-luvun Suomessa*. Tampere: Yliopistopaino.
- Stranius, Leo (2006a) *Ympäristöliikehdinnän aallot. Suomalaisen ympäristöprotestin tilanneanalyysi uudella vuosituohannella*. Pro gradu -tutkielma. Syyskuu 2006. Yhdyskuntatieteiden laitos. Tampereen yliopisto. [Http://tutkielmat.uta.fi/pdf/gradu01265.pdf](http://tutkielmat.uta.fi/pdf/gradu01265.pdf). (Viitattu 31.1.2008.)
- Stranius, Leo (2006b) Mihin katosi ympäristöliike radikaalin kansalaistoiminnan kentältä? Teoksessa Tommi Hoikkala & Mikko Salasuo (toim.) (2006) *Prekaariruoska? Portfoliopolvi, perustulo ja kansalaistoiminta*. Nuorisotutkimusseura/Nuorisotutkimusverkosto, verkkojulkaisusarja, 66–71. [Http://www.nuorisotutkimusseura.fi/prekaariruoska.pdf](http://www.nuorisotutkimusseura.fi/prekaariruoska.pdf). (Viitattu 31.1.2008.)
- Szszzynski, Bronislaw (1997) The Varieties of Ecological Piety. *Worldviews* 1(1), 37–55.
- Touraine, Alain (1981) *The Voice and the Eye. An analysis of social movements*. Cambridge, New York,

Melbourne, Paris: Cambridge University Press.

Yliselä, Aura (2007) *Performing Authenticities: Cultural Forms and Their Functions in the Reclaim the Streets -protest*. Pro gradu -tutkielma. Joulukuu 2007. Yhteiskuntapolitiikan laitos. Jyväskylän yliopisto.

Yliselä, Aura (2006) *Kadut tanssien ihmisille*. Pro gradu -tutkielma. Syksy 2006. Sosiologian laitos. Jyväskylän yliopisto. Saatavilla www-muodossa: http://thesis.jyu.fi/06/URN_NBN_fi_jyu-2006526.pdf. (Viitattu 31.1.2008.)

OSA IV:
TALONVALTAUS KÄYTÄNNÖN
TOIMINTANA

“HALUIS, ETTÄ KAIKILLA OLIS SELLAISIA PAIKKOJA”

Elina Mikola

Kun koko ajan mainokset leviää ja kaikkialla on vaan asiakas, niin sitten sellainen paikka missä ei oo, ja missä voi kokeilla muutakin kun mihin on tottunut. (Haastattelu nro 2, jatkossa muodossa H2.)

Sikäli kun talonvaltaus määritellään tyhjen tilojen julkiseksi haltuunotoksi, jolla tähdätään vaihtoehtoisten asuin- tai toimintatilojen hankkimiseen, sitä voidaan ainakin Euroopan mittakaavassa pitää hyvin urbaanina ilmiönä. Esimerkiksi tässä kirjoituskokoelmassa julkaistussa tekstissä ”When the World is not Enough” talonvaltauksia kuvataan ”metropolin tilaan” kohdistuvana kamppailuna. Vastarintana, joka tapahtuu suurkaupunkien keskustoissa ja jolla halutaan haastaa urbaania tilaa määrittävä voitontavoittelun logiikka.

Vallatut talot ovat itse tehtyjä tiloja, joissa asioita voi tehdä vain sen vuoksi, että se on hauskaa ja tuntuu mielekkäältä: valmistaa yhdessä ruokaa dyykatuista tarvikkeista, järjestää keikkoja tai piiraattielokuvaesityksiä, pitää opintopiirejä tai kahvilailtoja tai ihan vain ”hengailla” tekemättä mitään sen ihmeempää. Uskoisin, että ymmärtääkseen tällaisen omaehtoisen olemisen arvon ei välttämättä tarvitse olla talonvaltaaja, vaan samanlaisia kokemuksia monet hakevat vaikkapa kesämökeiltään.

Tässä artikkelissa tarkastelen talonvaltaajien kokemuksia autonomisista tiloista tekemisen paikoina, jotka tarjoavat toimijoilleen kokemuksia osallistumisesta, oppimisesta ja yhteisöllisyydestä. Artikkelini perustuu sosiologian pro gradu -tutkielmaa varten vuosina 2006–2007 keräämäni aineistoon. Parhailaan valmisteilla olevaa opinnäytetyötäni varten olen tutustunut vallattuihin, ”autonomisiin” tiloihin osallistuvan havainnoinnin myötä haastatteleamalla talonvaltaajia sekä keräämällä lehtiaineistoa ja toimijoiden itse tuottamaa materiaalia. Tekstissä esittämäni lainaukset ovat peräisin kahdeksan Helsingissä järjestettyihin talonvaltauksiin ja autonomisten sosiaalikeskusten toimintaan osallistuneen henkilön haastatteluista.

Itse tehty tila

Ilmeisimmät yhtäläisyydet autonomisen tilan ja kesämökin välillä tulevat esiin jo varustelutasossa: vesi kannetaan ulkoa, viemärointi puuttuu ja talo lämpiää puilla, jos lämpiää ollenkaan. Korjaus- ja kunnostushommaa riittää molemmissa tietysti loputtomiin.

Usein myös valtaajien kanssa keskustellessani autonomiset sosiaalikeskukset rinnastuivat maaseudun ekokyliin tai omavaraisiin yhteisöihin. Esimerkiksi haastatteluissa kävi ilmi, että monien valtaajien haaveisiin kuului maallemuutto tai mahdollisuus viljellä omat vihanneksensa. Kaupunki-squattien etuna nähtiin kuitenkin se, että samanhenkistä seuraa löytyi helpommin.

Vaikka vallattu teollisuusrakennus toki miljöönä poikkeaa perinteisestä vapaa-ajan asunnosta, toimiminen ja oleskelu näissä tiloissa on lopultakin melko samantyyppistä.

Vallatut tilat ovat kesämökkien tapaan paikkoja, joissa asioita ei tehdä tehokkuuden tai taloudellisen tuottavuuden vuoksi, vaan ihan huvikseen. Siinä missä kesämökeillä rentoudutaan kitkemällä kasvimaata tai rakentamalla laitureita, vallatuissa taloissa järjestetään keikkoja ja kahvilatoimintaa tai kokoonnutaan kankaanpainanta-workshoppiin.

Kesämökeillä irtiotta arkisesta elämäntyylistä vahvistaa yleensä maantieteellinen etäisyys. Vallattujen

tilojen tapauksessa välimatka ”viralliseen yhteiskuntaan” ei kuitenkaan edellytä tuntien automatkaa järvi-Suomeen, vaan se syntyy toimimalla mahdollisimman pitkälti niin markkinoiden kuin hallinnonkin ulkopuolella: tekemällä päätökset avoimissa kokouksissa, hoitamalla remontoinnin ja siivoukset talkoohengellä tai dyykkaamalla huonekaluja jätelavoilta. Juuri tämä mahdollisuus ja velvollisuus osallistua toisenlaisen tilan ylläpitoon ja tuottamiseen tekee tiloista toimijoilleen arvokkaita.

Ihmiset on aktiivisessa asemassa luomassa sitä tilaa tai vaikuttamassa siihen. Ja sitä ei kuitenkaan tapahdu välttämättä kaikissa muissa paikoissa missä viettää vapaa-aikaansa. Tai että monet paikat on sellaisia, joihin mennään vaan nollaamaan aivojaan tai oleen kuluttajan asemassa. (H6)

Esimerkiksi pääkaupunkiseudulla 2000-luvun mittaan vallatuista taloista pitkäikäisimmässä, Herttoniemessä sijainnassa Siperiassa, kuuli harvoin kritiikkiä askeettisia olosuhteita kohtaan, vaikka tila olikin saanut nimensä siellä talvisaikaan vallitsevan alhaisen sisälämpötilan mukaan. Sen sijaan keikkaa kuuntelemaan saapunut yleisö tuntui olevan mielissään, kun pääsi välillä pihalle sahaamaan jätelautaa kakluunissa poltettavaksi.

Skenen kohtaamispaikka

Ennen kaikkea vallattujen, autonomisten tilojen arvo oli kuitenkin niiden roolissa ”omina” kohtaamispaikkoina erilaisille toimijoille, joita yhdisti antiautoritäärinen arvomaailma ja jotka viihtyivät niiden itse tekemisen ilmapiirissä.

Niin lyhytaikaisiksi jääneet kuin pidempäänkin toimineet vallatut talot toimivat kokoustiloina erilaisille aktivistiryhmille, keikka- ja bilepaikkoina sekä ennen kaikkea yhteisinä ”olohuoneina”. Ne olivat eräänlaisia vastakulttuurillisten verkostojen solmukohtia, jotka antoivat mahdollisuuksia kohtaamisille, tutustumiselle ja yhteistyölle. Esimerkiksi Sosiaalikeskus Siperiaan löysivät pääkaupunkiseudun aktivistien ja musiikkialakulttuurien lisäksi myös monet reppumatkailijat tai muut Helsingissä viipyvät reissaajat. Talossa vallitsi toisinaan hyvin kansainvälinen ilmapiiri ja keskustelukielenä toimi useimmiten englanti.

Erilaisten toimijoiden rinnakkaiselo ei toki aina sujunut ristiriidoitta. Samalla tavoin kuin kesämökkeily edellyttää usein suvaitsevaisuutta vähintään omia sukulaisia ja perheenjäseniä kohtaan, myös autonomisissa tiloissa oleskelu opetti tulemaan toimeen monenlaisten ihmisten kanssa. Vallattujen tilojen toimintaperiaatteisiin kuului vahvasti avoimuus ja pyrkimys antaa tilaa erilaisille toimijoille ja näkemyksille. Vaikka ajatukset eivät aina menneet yksiin, halu toimia omaehtoisesti ja viehtymys tilojen epäviralliseen toimintatapaan yhdisti.

Jotkut on tulleet muun poliittisen toiminnan kautta ja toiset on tulleet, koska ne haluaa hengautilaa ja jotkut käy vaan välillä. (...) Enemmän ihmisiä on kuitenkin yhdistäneet ne tilat eikä mikään ideologia, tai se on nimenomaan ollut se ideologia, että ei oo mitään poliittista ohjelmaa. (H6)

Monissa haastatteluissa nousi esiin vallattujen tilojen merkitys paikkoina, joissa oli tilaa ideoida, toteuttaa, mokailla, yrittää uudelleen ja onnistua. Monille nuorille toimijoille tilat olivat myös itenäistymisen paikkoja, joissa oli opittu erilaisten taitojen lisäksi myös ottamaan vastuuta. Itse tekemisen ilmapiiri koettiin myös kannustavana ja ”voimaannuttavana” ja sen katsottiin antavan kokemuksia yhteisöllisyydestä, luottamuksesta sekä omasta arvokkuudesta ja osaamisesta.

Niin se oli Siperias mulle se tärkein juttu, että jengi ei tuu sanoon, että sä et osaa, sä et voi, vaan pikemminkin et kokeile ja kyl se siit. (H5)

Toisenlainen tila on mahdollinen

Ei se aktivismi oo sellasta maailmanparannusta, että autetaan jotain reppanoita, vaan mietitään myös, että miten voi parantaa omaa elämää ja luoda niitä tiloja joita tarttee. (H6)

Talonvaltaukset toimintamuotona jakavat mielipiteitä, eikä kaikilta riitä kannatusta valtaajien vaatimukselle autonomisista toimintatiloista. Monet ovat talonvaltaajien kanssa kuitenkin yhtä mieltä siitä, että kaupunkitilassa on melko vähän mahdollisuuksia toimia markkinatalouden marginaalissa. Kaupungista puuttuvaa tilaa spontaaniudelle ja itsensä toteuttamiselle etsitään mökeiltä, matkoilta ja muista erityisistä paikoista, joissa oleskelua eivät määritä velvoitteet ja tehokkuusvaatimukset.

Kaikkiaan kesämökkeilyn ja talonvaltauksen voi katsoa olevan vastauksia vapaudenkaipuuseen, jonka jakavat useimmat modernin yhteiskunnan asukkaat. Kulutuksen ja tuotannon määrittämän urbaanin arjen vastapainoksi kaivataan mahdollisuuksia luoda itse puitteita omalle elämälleen, kokemuksia kuulumisesta joukkoon sekä kokemuksia sellaisesta arvokkuudesta, joka ei ole mitattavissa taloudellisen hyödyn mittareilla.

Vallattujen tilojen erityislaatu on ollut juuri orgaanisuudessa, joka syntyy erilaisten toimijoiden yhteistyön ja omaehtoisen toiminnan myötä. Ne ovat olleet paikkoja, joissa on kokeiltu vaihtoehtoja totutuille toimintamalleille ja pyritty luomaan toisenlaisia todellisuuksia. Kesti näiden tilojen autonomia sitten päiviä tai vuosia, ne ovat olleet toimijoilleen arvokkaita osoittaessaan, että kaupunkiin on mahdollista luoda paikkoja, joissa vaihtoehtoisilla toimintatavoilla ja tyyleillä on tilaa versoa ja kukoistaa.

Kyllä toi talonvaltausjuttu on tavallaan sellasta, että mennään niihin omiin paikkoihin ja vähät välitetään siitä, mitä tapahtuu ympärillä [yhteiskunnassa] (...). Mut toisaalta on myös ihanaa ajatella, että on joku paikka mihin pääsee pakoon [yhteiskuntaa], tai niinkun pois siitä. Haluis, että kaikilla olis sellasia paikkoja. (H2)

TALONVALTAAJAT JA YHTEISÖLLISYYDEN KAIPUU

Riina Simonen

Tässä artikkelissa tarkastelen talonvaltaajia yhteisöllisyyden kaipuun näkökulmasta. Talonvaltaajia haastatellessani huomasin tämän olevan yksi keskeinen motiivi valtaajille. Lähestynkin aihetta katsauksella yhteisöllisyysteemaan. Yhteisöllisyyttä paljon tutkineen Heikki Lehtosen mukaan yhteisö voidaan käsittää joko alueellisesti rajattavissa olevana yksikkönä, sosiaalisen vuorovaikutuksen yksikkönä tai symbolista yhteisyyttä osoittavien ilmiöiden, kuten yhteenkuuluvuuden tunteiden, yksikkönä (Lehtonen 1990, 17). Aitoa yhteisöllisyyttä ei ole ollut Lehtosen mukaan vuosisatoihin ainakaan länsimaissa. Yhteisöllisyyden palauttamisen vaatimuksia on esitetty jo uuden ajan alusta saakka. Vastalauseena individualismille kollektivismi on tarjonnut Euroopassa jo 1300-luvulta lähtien vaihtoehtoisen elämäntavan, vastarinnan ja vastakulttuurin aineksia. (Emt, 117.)

Nykyaatteista esimerkiksi kommunitarismi korostaa yhteisöä ja yhteisöllisyyttä. Kommunitaristinen ajattelu kehittyi vastakohtana liberaalille, yksilön vapauksia ja oikeuksia korostavalle ajattelulle. Se sai alkunsa Euroopassa, kehittyi edelleen Yhdysvalloissa ja palasi eurooppalaiseen keskusteluun 1990-luvulla saaden jalansijaa varsinkin Saksassa ja Englannissa. (Häikiö 2000, 23.) Kommunitarismi seuraa positiiviseen vapauskäsitteeseen pohjaavien aatteiden, kuten kantilaisuuden ja marxilaisuuden, jalanjälkiä (Häyry 2000, 136).

Millaista yhteisöllisyyttä erityisesti nykyajan nuoret kaipaavat? Tutkimusten mukaan jälkimodernin yhteiskunnan nuoret kuuluvat useisiin erilaisiin ryhmiin ja ryhmittymiin. Nämä ryhmät voivat olla keveitä ja päällekkäisiä. Liian tiiviit ryhmät herättävät nuorissa ajatuksia rajoittavuudesta, mukautumisen pelosta tai leimautumisesta. Nuoret haluavat yksilöllistä vapautta, mutta kaipaavat samalla sosiaalista vastuunottoa ja yhteisöllisyyttä. Sosiaaliset vuorovaikutussuhteet muodostuvat nykymaailmassa yhä harvemmin ikään kuin luonnostaan, ja siksi sosiaalisia vuorovaikutussuhteita täytyy aktiivisesti etsiä ja rakentaa. (Suurpää 1996, 58–61.) Voidaan ehkä ajatella nuorten kaipaavan niin sanottua toiminnallista yhteisöllisyyttä, mikä ei kuitenkaan rajoita heitä tai pakota tietynlaiseen muottiin. Toiminnallinen yhteisöllisyys luo yhteisyyttä yhdessä tekemisen kautta, mutta ei rajoita henkistä vapautta ja yksilöllisyyttä. Tällöin yhteisöllisyyden positiiviset puolet korostuvat.

Yhteisöllinen asuminen ja paikallisyhteisöllisyys

Yhteisöllinen asuminen ei ole erityisen suosittua nyky-Suomessa. Kuitenkin moderni yhteisötutkimus on osoittanut, että moni ihminen kaipaa yhteisöllisempää asumista (Lehtonen 1990, 14). Viime vuosina onkin alettu puhua yhteisöllisyyden luomisesta kaupunkeihin esimerkiksi arkkitehtuurin avulla, uudenaikaisella urbaanilla suunnittelulla (Field 2003, 128.) Matti Kortteinen (1982, 37) korostaa, että suunnittelu ja rakentaminen luovat perusteet sosiaaliselle elämälle.

Millainen sitten olisi yhteisöllinen asuinalue? Arkkitehti Hilikka Kuusisen (1992) mukaan yhteisöllinen asuinalue määrittäyty yhteistoiminnan kautta. On esimerkiksi yhteistä vapaa-ajan viettoa, kiinteistöjen hoitoa, lasten hoitoa ja ruokatarvikkeiden hankintaa. Astetta yhteisöllisempi asumisen muoto on asuinyhteisö, jossa on edellä mainittujen toimien lisäksi vaikkapa yhteisiä harrastus- ja työtiloja, järjestettyjä yhteisruokailuja ja hoivaa. Lisäksi on olemassa ideaan tai ajatusmaailmaan liittyviä elämäntapayhteisöjä, joissa tehdään työtä yhteisön hyväksi ja joissa on yhteistä tuotantoa.

Äärimmäisyyttä yhteisöllisessä asumisessa edustaa yhteistalous, jossa asutaan yhtenä suurperheenä.

Erkko Anttilan (2004) mukaan paikallisyhteisöllisyys oli kaupungeissakin vahvaa vielä 1900-luvun alun Suomessa, varsinkin työläiskaupunginosissa. Kun työväestön elintaso alkoi nousta 1940-luvulta lähtien, rapautui paikallisyhteisöllisyys. Asuinympäristössä tehtävän työn merkitys väheni samalla kun paikallisten palvelujen vaihtaminen ja omavaraistalous lakkasivat olemasta tärkeitä selviytymisen kannalta. Modernisaation myötä riippuvuus paikallisyhteisöistä on vaihtunut riippuvuudeksi paikakuntien rajat ylittävistä verkostoista ja yli paikallisista organisaatioista, kuten palvelujärjestelmistä. Kortteinen (1982, 98–99) näkee asian hieman samoin: Lopullinen siirtyminen luontaistaloudesta rahatalouteen tapahtui vasta 1960- ja 1970-luvuilla, kun suuret ikäluokat muuttivat maaseudulta lähiöihin. Aluksi muuttajat koettivat luoda lähiöihinsä yhteisöllistä toimintaa, kuten talkoita, mutta niihin osallistuttiin heikosti. Talon yhteiset työt päätettiin teettää ulkopuolisilla, vaikka se merkitsisi yhtiövästikkeiden korottamista. Maalaisyhteisössä kenelläkään ei ollut varaa jäädä pois talkoista, sillä keskinäinen riippuvuus oli vahvaa.

Ei ole kovin kauaa siitä, kun Suomen lähes jokaisessa pitäjässä oli vireä työväentalo. Työväenyhdistykset järjestivät taloissa monenlaista toimintaa: poliittisia kokouksia, kulttuuritoimintaa, koulutusta ja valistusta sekä vapaa-ajan aktiviteetteja. Rahaa toiminnalle kerättiin muun muassa tanssiaisilla, näytelmillä, arpajaisilla ja myyjäisillä. Anttila (2004) korostaa, että varsinkin 1900-luvun alkupuolella työläisesikaupunkien vapaa-ajanvietto pyöri paikallisten yhdistysten järjestämien tapahtumien ympärillä. Juhlat olivat tärkeitä, ja varsinkin tanssiin tultiin kauempaakin. Toiminta lähti liikkeelle asukkaiden aidosta tarpeesta järjestää itselleen mielekästä vapaa-ajan toimintaa: fyysisiä puitteita vapaa-ajan vieton ja harrastuksille ei ollut valmiiksi olemassa, joten asukkaiden oli luotava ne itse.

Nykyään suomalaisen, kaupunkilaisen elämäntapaan kuuluu niin sanottu negatiivinen solidaarisuus, joka tarkoittaa esimerkiksi naapureiden välistä etäisyyttä ylläpitävää ja asukkaiden yksityisyyttä suojaavaa sosiaalista normia (Kortteinen 1982, 251). Elämä palkkatyöyhteiskunnassa on tavallisesti perhekeskeistä, ja sosiaaliset verkostot rakentuvat pikemminkin työtoveruuden ja harrastusten kuin naapurisuuden varaan. Moni kokee, etteivät he edes tarvitse naapureita ja että löyhät (tai olemattomat) suhteet naapureihin tuovat enemmän hyötyä kuin haittaa heille itselleen. (Emt., 167.) Negatiivisen solidaarisuuden edellyttämä etäisyys vaikeuttaa paikallisyhteisöllisyyden syntymistä.

Yhteisöllistämishankkeet

Yhteisöllisyyden murentumiseen ovat vaikuttaneet myös sellaiset konkreettiset asiat kuin vaikkapa yhteiskunnan tilojen jakaantuminen aiempaa selvemmin yksityiseen ja julkiseen. Yhteisöllisyys tarvitsee yhteisen toiminnan mahdollistavaa puoliyksityistä ja puolijulkista tilaa. Yhteisöllisyyttä edistäviä tiloja ovat esimerkiksi asukastalot, seurantalot ja korttelitilat. Tutkimusten mukaan tällaisten tilojen rakentaminen tuottaa osallistumista ja yhteisöllisyyttä. (Harju 2003, 77.)

Yhteisöllistämishankkeet ovat sosiaalipoliittisia hankkeita, joilla pyritään luomaan yhteisöllisyyttä vaikkapa lähiöiden asukkaiden elämään (esimerkiksi Helsingin lähiöprojektit). Anneli Anttonen (1989, 7) jakaa yhteisöllistämishankkeet byrokraattis-hallinnolliseen eli sosiaalivaltiolliseen yhteisöllistämiseen sekä kansalaisten itsemääräämiseen ja itseorganisoitumiseen perustuvaan yhteisöllistämiseen. Tavoitteena on yleensä vahvistaa ja luoda muulla tavoin kuin valtiollisesti organisoituja auttamisen yhteisöjä. Yhteisöllisyyden ihanne on ulotettu myös kulttuuri- ja nuorisotyöhön. Siitä kertovat yhdyskuntatyön ja alueellisen kulttuuritoiminnan kokeilut. (Emt., 69–71.)

Yhteisöllistämishankkeissa onkin usein keskeistä sellaisen tilan hankkiminen yhteisön käyttöön, missä voi kouluttaa ja kouluttautua, harrastaa taiteita, kehittää kädentaitoja sekä tavata ystäviä ja naapureita. Näihin hankkeisiin liittyy ajatus ihmisten voimaantumisesta. Kun ihmiset huomaavat osaavansa tehdä ja järjestää monenlaista, heidän omanarvontuntonsa kasvaa ja elämäntilansa

paranee. (Taylor 2003, 140–154.) Yhteisöllistäminen kuuluu vahvasti myös ekososiaalisen sosiaalipolitiikan visioon. Ohjelmaan kuuluvat esimerkiksi naapurustokeskukset, itseapuryhmät ja sosiaaliset verkostot. Tavoitteena on lisätä ihmisten itsemääräämisoikeutta eli autonomisuutta. (Anttonen 1989, 79–80.)

Näen talojen valtaamisen sekä toiminta- että asuinyhteisöiksi nykyaikaisena osana yhteisöllisyyden palauttamisen ruohonjuuritason vaatimusta. Talonvaltaajat hankkivat itselleen yhteisöllistä tilaa ja järjestävät siellä itse toimintaa. Yhteisöllisyyttä halutaan lisätä valtiovallan taholta, ja moni poliitikko puhuu innokkaasti yhteisöllisemmän Suomen puolesta. Yhteisöllistämishankkeita ei vastusta juuri kukaan. Tilanne muuttuu, kun hankkeella ei olekaan valtiovaltaa edustavaa valvojaa. Onko sosiaalikeskusprojekti toivottava, jos tila hankitaan itse, ja järjestetään täysin omaehtoista, yhteisöllistä toimintaa? Pelätäänkö ei-toivotunlaisten yhteisöjen vahvistuvan liikaa?

Lehtosen (1990, 30) mukaan avainsanoja yhteisöideaaliin ovat vapaaehtoisuus, legitimiisyys, demokraattisuus, tasa-arvoisuus ja autonomia. Juuri näitä arvoja talonvaltaajat käsittäkseni pyrkivät toteuttamaan. Minun on vaikea uskoa, että ulkoapäin ohjatut yhteisöllistämishankkeet tuottaisivat aidosti autonomiaa yhteisöjä. Mutta juuri omaehtoinen yhteisöllisyys on Lehtosen mukaan pyritty tukahduttamaan (emt., 130).

Talonvaltaajat ja yhteisöllisyyden kaipuu

Erittäin selvästi haastatteluaineistostani esiin noussut teema on yhteisöllisyyden ja yhdessä tekemisen kaipuu. Oikeastaan jokainen haastattemistani talonvaltaajista kaipasi lisää yhteisöllisyyttä. Millaista sitten on heidän kaipaamansa yhteisöllisyys? Esiin nousi ainakin seuraavia seikkoja: valtausyhteisö turvaverkkona, jossa vaihdetaan tavaroita, palveluja ja kokemuksia ja luotetaan toisiin ihmisiin. Naapurusto, jossa apua sekä saadaan että annetaan ja jossa ollaan omatoimisia. Myös jonkinasteista omavaraisuutta toivottiin. Yhdessä tekemisen kaipuu on vahvaa: tavoiteltavaksi toiminnaksi nähtiin talon remontoiminen yhdessä, yhteinen ruoanlaitto ja syöminen, tapahtumien suunnittelu ja toteuttaminen sekä erilaiset käsityö- ja korjauspajat. Talonvaltaajat uskoivat yhteisöllisyyden puutteen luovan masennusta ja pahoinvointia.

Valtausyhteisö on luotettava turvaverkko, jossa vaihdetaan tarvittavia tavaroita, palveluita ja kokemuksia. (...) Elämä [valtatessa talossa] on epävarmempaa, mutta luottamus ihmisiin on suurempaa.

Talo vastasi varmaan monien yhteisöllisyyden kaipuuseen. Yhdessä tehty ruoka, suunnitellut ja toteutuneet tapahtumat (kahvila, bileet, laajennus, silkkipainopaja, resurssien hankinta...) yhdistivät valtaajia. (...) Uskon, että useilla ihmisillä on näinä päivinä kipeä yhteisöllisyyden kaipuu, joka ei löydä sopivaa kanavaa ja purkautuu masennuksena ja pahoinvointina.

Haastattelemani talonvaltaajat halusivat yhteisöllisyyden ulottuvan myös naapurustoon, ja he toivoivat, että vallatuissa taloissa olisi toimintaa kaikenlaisille ihmisille, ei vain aktivisteille. Ihannetapauksessa vallatusta talosta muodostuisi korttelin sydän, sosiaalikeskus. Kaikille avoimia tapahtumia onkin järjestetty: näitä ovat olleet muiden muassa taidenäyttelyt ja musiikkitapahtumat sekä avoimien ovien päivät. Myös kahvilatoimintaa on järjestetty. Yhteisöjen ei siis vastausten perusteella haluta olevan ulossulkevia ja yhteisöllisyyden halutaan olevan toiminnallista. Toiminnan järjestämistä ei haluta jättää vain pienen, asialleen omistautuneen aktivistijoukon harteille, vaan toiveena on, että naapurustokin paitsi osallistuu, ryhtyy myös itse järjestämään talossa itselleen mieluista toimintaa. Eräs valtaaja sanoo suoraan, että talo pitäisi ottaa ympärillä asuvien ihmisten käyttöön.

Ihannetapauksessa vallatuissa taloissa olisi enemmän toimintaa ihan kaikenlaisille ihmisille, ei vain pienille ”alakulttuuri”ryhmille.

Ihannetapauksissa toiminta houkuttaisi vielä enemmän mukaan naapurustoa ja niin sanottuja tavallisia ihmisiä. Toimintaa saisivat järjestää muutkin kuin ammattivaltaajat/aktivistit.

(...) tiiviin omavaraisen naapurustoakin auttavan yhteisön syntyminen (...)

Haastatteluissa kävi myös ilmi, että talonvaltausaktiivit toimivat yleensä useissa eri yhteiskunnallisissa liikkeissä ja osallistuvat monenlaisiin projekteihin. Suomessa myös talonvaltaukset ovat joitakin poikkeuksia lukuun ottamatta jääneet lyhytaikaisiksi projekteiksi. Voidaan kuitenkin ajatella, että sosiaalikeskuksen perustamisella haetaan pysyvämpää yhteisöä ja sellaista yhteisöllisyyttä, jota postmodernin ajan yhteiskunnallisissa, usein ajasta ja paikasta riippumattomissa liikkeissä ei pääse syntymään.

Johtopäätökseni on, että talonvaltaajien kaipaama yhteisöllisyys ulottuu kahdelle eri kehälle: toisaalta he kaipaavat sosiaalikeskukseksi vallatun talon sisälle syntyvää melko tiivistä yhteisöä, ja sen lisäksi he toivovat, että yhteisöllisyys ulottuisi myös naapurustoon ja olisi niin sanottua kortteliyhteisöllisyyttä. Talon sisälle syntyy helposti yhteisöllisyyttä yhteisten tavoitteiden ja toiminnan kautta. Yhteisöllisyyttä vahvistaa erityisesti se, että talo on vallattu ja kunnostettu yhdessä. Koska talojen valtaaminen on Suomessa laitonta, myös pidätetyksi ja häädetyksi tuleminen uhka vahvistaa yhteenkuuluvuuden tunnetta. Kortteliyhteisöllisyyden luominen on haastavampaa, ja haastattelutavani ehdottivat sen luomiseksi esimerkiksi avointen ovien päiviä, kahvilatoimintaa ja erilaisia, kaikille avoimia tapahtumia. Mutta riittävätkö ne luomaan laajempaa yhteisöllisyyttä? Etsivätkö talonvaltaajat jotakin, mitä ei voi saavuttaa? Negatiivisen solidaarisuuden kulttuurissa yhteisöllisyys ei ulotu naapurustoon, ja niin sanottujen tavallisten ihmisten ennakkoluulot valtaajia kohtaan vielä heikentävät kortteliyhteisöllisyyden luomisen mahdollisuutta.

Lähteet

- Anttila, Erkki (2004) Paikallisyhteisöllisyys ja sen katoaminen Helsingin seudun työläisesikaupungeissa. *Sosiologia* 3/2004, 181–194.
- Anttonen, Anneli (1989) Valtiollisesta yhteisölliseen sosiaalipolitiikkaan. Helsinki: Sosiaaliturvan keskusliitto.
- Field, John (2003) *Social Capital*. Lontoo: Routledge.
- Harju, Aaro (2003) Yhteisellä asialla. *Kansalaistoiminta ja sen haasteet*. Helsinki: Kansanvalistusseura 2003/2005 (2. painos).
- Häikiö, Liisa (2000) *Osallisuus kylässä. Herrojen herkkua vai jokapäiväistä leipää*. Tampere: Tampereen yliopistopaino.
- Häyry, Matti (2000) Biovalta. Teoksessa Juha Räikkä & Mikko Wennberg (toim.) *Mitä on valta?* Kuopio: Unipress, Kuopion yliopiston painatuskeskus.
- Kortteinen, Matti (1982) *Lähiö. Tutkimus elämäntapojen muutoksesta*. Helsinki: Otava.
- Kuusinen, Hilikka (1992) Asumisen arki – yhteisöasumisen mahdollisuudet. Teoksessa Hille Kaukonen (toim.) *Kestävä kehitys ja asumisen vaihtoehdot*. Tampere: Tampereen Teknillinen Korkeakoulu, Arkkitehtuurin osasto.
- Lehtonen, Heikki (1990) *Yhteisö*. Tampere: Vastapaino.
- Suurpää, Leena (1996) Yhteisöllistä sosiaalisuutta vai sosiaalista yksilöllisyyttä? Nuorten yhteiskunnallisten identiteettien poluilla. Teoksessa Leena Suurpää & Pia Aaltojärvi (toim.) *Näin nuoret. Näkökulmia nuoruuden kulttuureihin*. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura.
- Taylor, Marilyn (2003) *Public Policy in the Community*. Basingstoke: Palgrave Macmillan.

MUINAISMUISTOJEN TARPEELLISUUDESTA: TALONVALTAUKSIEN VERTAILUA SUOMESSA JA HOLLANNISSA

Oona Juutinen

Muistan, kuinka taannoin löydettyäni itseni valtausliikkeen liepeiltä katselin ihaillen vanhempia aktivisteja. Niitä jotka olivat nähneet Prahat ja Genovat, jotka puhuivat joitain vuosia sitten tapahtuneista valtauksista ja tuntuivat olevan perillä kaikesta. Mielenosoituksissa he kulkivat usein eturivissä, kokouksissa heillä oli mielipiteitä, ja heidän luokseen oli hyvä mennä kysymään neuvoa, jos jokin asia askarrutti, oli kyse sitten lähiseudun parhaista dyykkauspaikoista, barrikoinnin jalosta taidosta tai siitä mitä tehdä, kun postiluukusta on tipahtanut kutsu haastemiehen pakeille.

Joitakin vuosia myöhemmin vain harva heistä oli enää paikalla, ja havaitsin joidenkin nuorempien valtaajien katsovan minua tavalla jonka tunnistin: kuin tietäisin kuinka ratkaista ongelma kuin ongelma, kuinka käyttää mitä tahansa työkalua. Paniikki: apua, enhän minä tiedä mistään mitään!

Tässä kirjoituksessa tarkastelen talonvaltausta omakohtaisesta näkökulmasta. Olen itse toiminut niin Suomen kuin Hollanninkin talonvaltausliikkeissä. Tarkoituksena on pohtia toimijoille kertyvän ”hiljaisen tiedon” merkitystä sekä kokeneempien aktivistien roolia talonvaltauksissa. Lisäksi pohdin talonvaltauskysymystä sukupolvien välisenä jatkumona.

Kokeneempien valtaajien vastuu ja kollektiivinen muisti

Vanhempien ja kokeneempien asemaan tahtomattaankin asetetut valtaajat joutuvat ottamaan paljon vastuuta silloin kun muihin iskee sekasorto ja paniikki. Vaikka asiat tehdäänkin yhdessä, on aiemmissa valtauksissa mukana olleiden vastuulla silti usein kokemuksen tuomalla perspektiivillä sanoa: tuo voisi toimia, tuo ehkä ei, tuota olemme kokeilleet sata kertaa ja aina kävi huonosti. Asema on uuvuttava etenkin, jos ihmiset eivät minun tapaani oikeastaan tiedä mitä tehdä, eivät ole asiasta millään tavalla varmoja tai eivät koe oloaan kotoisaksi vastuullisessa asemassa.

Suomessa valtauksia tapahtuu niin vähän, että vaikka liikkeessä ja sen liepeillä olisikin pyörinyt monta vuotta, ei käytännön kokemusta asioista silti ehdi kertyä kovinkaan paljon. Itseen verrattaessa ulkomaiset valtaajakollegat tuntuvat suorastaan syntyneen työkalupakki toisessa kädessä ja lakikirja toisessa, tai ainakin he oppivat asioita nopealla tahdilla, pakostakin. Kun ympärillä tapahtuu, siitä joko ottaa oppia tai sitten ei, ja yleensä ottaa, sillä muuten on pian pulassa.

Kotoisassa valtausliikkeessämme oppi jää usein lyhytikäiseksi, sillä syystä tai toisesta ihmiset vaihtuvat melko tiuhaan tahtiin. Kerätty informaatio ja opittu tietotaito jäävät usein välittymättä eteenpäin uusille valtaajille. Yksi Suomen talonvaltausliikkeen suurimmista ongelmista onkin jatkuvuuden puute. Maissa, joissa talonvaltaamisella on pidemmät perinteet ja valtaajien ikäjakauma laajempi, samoista asioista kiinnostuneiden ihmisten välille tuntuu toisinaan syntyvän jonkinlainen oppi-isän ja kisällin suhde. Asiaan pitkään perehtynyt auttaa nuorempiaan alkuun. Suomessa tämä on harvinaista. Kun vanhat valtaajat katoavat kuvioista, katoaa heidän mukanaan paljon kokemusta ja käytännön taitoja. Esimerkiksi Hollannissa pitkään mukana olleet valtaajat muistavat ulkoa, mitkä kiinteistöfirmat ovat tekemisissä mafian kanssa, tietävät kuinka rakentaa kestävä barrikadi tai kuinka kuunnella poliisiradiota. Suomessa on murrettu ovia, barrikoitu taloja ja neuvoteltu kaupunginisten

kanssa useaan otteeseen ja useina eri vuosikymmeninä, mutta siitä huolimatta sitä tekevät ihmiset tuntuvat aina olevan asialla ensimmäistä kertaa. Ja kun vanhat valtaajat joskus kokoontuvat kapakkaan keskenään, kritisoiivat nämä herkästi nuorempiaan: eivät nekään ole mitään oppineet.

Näin liikkeelle ei pääse syntymään minkäänlaista kollektiivista muistia, ja jokainen valtaajasukupolvi joutuu keksimään pyörän (tai sorkkaraudan) uudelleen yritysten ja erehdysten kautta. Myös suullisen perimätiedon välittyminen olisi tärkeää. Suomessa on vallattu taloja monella eri vuosikymmenellä, mutta silti valtausliikkeellä ei ole henkisiä isovanhempia, kuvainnollisessa kiikkustuolissa istuvia vanhan ajan sankareita, jotka kertoisivat siitä, kuinka asiat olivat joskus aikoinaan – tai ehkä vain muutama vuosi sitten. Niinpä ihmiset usein tietävät enemmän muiden maiden valtaushistoriasta, siinähan auttaa internet, mutta oman liikkeemme juuret ovat monelle tuntemattomia. Nykyvaltaajilla ei ole minkäänlaisia kontakteja esimerkiksi aikoinaan Lepakkoa valtaamassa olleisiin ihmisiin eikä juurikaan edes Oranssin kultakauden aktiiveihin, ja se on sääli.

Valtaajille olisi hyväksi tietää, mistä he ovat tulossa ja miltä juurilta he ponnistavat. Vaikka kaikkia aiempien sukupolvien ajatuksia ei todellakaan tarvitse allekirjoittaa, saa historian tunteminen silti ihmiset juurtumaan vahvemmin liikkeeseen. Lisäksi se saattaa herättää tunteen toiminnan tarkoituksellisuudesta, siitä ettei kaikki jää vain siihen, mitä sillä hetkellä toimiva porukka saa aikaan ennen väsähtämistään, vaan aina löytyy uusia ihmisiä jatkamaan projekteja. Toisaalta historia saattaa myös toistaa itseään, ja joskus menneistä ajoista lukiessa voi tulla tunne, että eikö tästä tosiaan ole päästy lainkaan eteenpäin (vrt. Elina Mikolan artikkeli historiasta tässä julkaisussa).

Sukupolvien jatkumot

Ulkomailla vallatuista sosiaalikeskuksista voi usein löytää sulassa sovussa kuusivuotiaan ja kuusikymmenvuotiaan. Hollannissa jotkut nykyisistä parikymppisistä valtaajista ovat syntyneetkin vallatuissa taloissa. Sellaisesta jatkumosta Suomessa voidaan vasta haaveilla. Suoraan näitä kahta eri valtauskulttuuria ei toki voi verrata, sillä Hollannissa valtauksia on ollut jo pitkään ja paljon, siinä missä Suomessa valtaaminen on ollut projektiluontoista ja valtausten välillä on usein runsaasti aikaa, mikä sekin vaikeuttaa eri aikoina toimineiden valtaajien välistä kommunikaatiota. Toiminnan pitäminen jatkuvana ja eri tapahtumien linkittäminen toisiinsa olisikin ensiarvoisen tärkeää niin liikkeelle sisäisesti kuin myös keinona muutoksen saavuttamiseen.

Kenties suurin ja merkittävin ero suomalaisten talonvaltaajien ja heidän ulkomaisten kollegojensa välillä on se, että Suomessa talonvaltaus on monella tapaa yhä lähinnä harrastustoimintaa. Muuhun ei oikein ole mahdollisuuksia, kun aina tunnutaan aloittavan uudestaan nollassa, ja siten liike pysyy lapsenkengissä, ihmiset kokemattomina ja resurssit vähäisinä. Sosiaalikeskuksissa tapahtuu viikonloppuisin ja aina silloin kun projektia pyörittävillä riittää aikaa koti-, koulu- ja työkiireiden lomassa. Ulkomailla sosiaalikeskukset sen sijaan toimivat yleensä asuintilojen yhteydessä, ja niitä pyörittävät ihmiset, joille talonvaltaus on elämäntapa ja sosiaalikeskus kaksikymmentäneljä tuntia vuorokaudesta nielevä projekti. Aktiivisen sosiaalikeskuksen pitäminen toiminnassa käy päivätyöstä usealle ihmiselle. Sosiaalikeskusprojektissa mukana oleva talonvaltaaja saattaakin olla virallisesti työtön muttei suinkaan toimeton.

Talonvaltaamisen asema harrastustoimintana vaikuttaa suuresti myös jatkuvuuden puutteeseen. Harrastuksesta on helpompi luopua esimerkiksi perheen tai opiskelujen viedessä enemmän aikaa siinä missä elämäntavan ollessa kyseessä nämä asiat pyritään yhdistämään toisiinsa tai ainakin hoitamaan ne niin, ettei yksikään osa-alue kärsi liikaa. Toki esimerkiksi Hollannissa valtaaminen on nykyään varmasti helpompaa kuin Helsingissä, sillä aiemmat sukupolvet ovat taistelleet valtaajille perusoikeudet. Tämä taas on onnistunut vain siksi, ettei liikettä ole koskaan tarvinnut laittaa telakalle odottamaan uutta sukupolvea, vaan toiminta on jatkunut koko ajan, eikä sitä siten ole ollut

mahdollista lakaista maton alle. Suomessa tämä on luonnollisesti hankalampaa jo siksin, että väkeä on maassamme huomattavasti vähemmän, ja heistä aktiivisesti talonvaltaamisesta kiinnostuneita vielä pienempi osa.

Muinaismuistojen merkitys talonvaltauksessa

Suomalaisten valtaajien tiellä on siis lukuisia esteitä, ja sen vuoksi olisikin erityisen tärkeää, ettei tarina koskaan pääsisi katkeamaan. Liikkeen on pysyttävä hengissä ja aktiivisena koko ajan, hierävänä kivenä päättäjien kengissä, asiana jota on mahdotonta unohtaa. Tämän vuoksi on tärkeää, etteivät valtaajat itsekään unohtaisi: sukupolvien vaihtuessa on vaarassa kadota paljon uudenlaista, vaihtoehtoista kansanperinnettä, jota tulisi vaalia kaikin keinoin.

Koska maailma muuttuu jatkuvasti, ja niin talonvaltaajien tilanne kuin taktiikatkin siinä sivussa, tuntuvat vanhat valtaajat joskus jämähtäneen edellisille vuosikymmenille. Hollannissa jotkut vanhat valtaajat muistuttavat välillä lähinnä lattiaan ruuvattuja huonekaluja, muinaismuistoja, jotka jauhavat jatkuvasti kultaisesta 1980-luvusta. Toisinaan näille reliikeille naureskellaan hyväntahtoisesti, mutta ennen kaikkea arvostetaan silti sitä, etteivät he ole edes kypsän iän saavutettuaan luovuttaneet. Kaikille on selvää, että valtaajien nykyinen asema ja nykyiset mahdollisuudet ovat pitkälti heidän työpanoksensa ja taistelujensa tuloksia. Lisäksi vanhat valtaajat ovat kuin eläviä kirjoja, hakuteoksia, joille voi vain mainita jonkin aiheen tai kenties vain katuosoitteen, ja välittömästi nämä suoltavat ulos kaiken mitä asiasta tietävät. Se on usein korvaamatonta tietoa, sellaista mitä edes internet kaikkine ihmeellisyyksineen ja wikipedioineen ei kykene syrjäyttämään.

TALONVALTAUKSET – KAUPUNGIN PELASTUS

Sampo Villanen

Helsingissä vuosina 2007–2008 järjestettyihin talonvaltauksiin liittyy jotain uutta: Kuten Marcus Floman *Libero*-lehdessä (5/2007) totesi, yleisö on suhtautunut niihin mielipidekyselyissä myönteisesti. Tämä johtuu varmasti ainakin osittain siitä, että talonvaltauksia tehnyt ryhmittymä valitsi alusta alkaen pehmeän strategian: kaupungin nuorisotoimeen sekä tiedotusvälineisiin ja vallattujen talojen lähinaapurustoihin on haluttu luoda hyvät välit neuvotteluratkaisun aikaansaamiseksi. Samalla kaupunkia on painostettu valtaamalla häätöjen jälkeen aina uusia tyhjillään seisovia rakennuksia, kunnes valtaajien annettaisiin jäädä.

Tätä kirjoittaessa kaupungin hallinnon ja päättäjien joustamaton asenne on pakottanut valtaajat ulos Elimäenkatu 15:n ravintola- ja toimistorakennuksesta. Nuorisolautakunta vetosi rakennuksen huonoon kuntoon, korkeisiin korjauskustannuksiin ja terveysriskeihin, vaikka valtaajat olisivat hyvin voineet pitää sen, kunnes sopiva tila löytyy. Kaupungin viranomaiset eivät ole löytäneet sopivaa tilaa valtaajille, vaikka he ovat etsineet uuden tyhjillään olevan talon jokaisen häädön jälkeen. Talonvaltausten saama hyväksyntä johtunee myös niiden järjestyksestä: vallattu talo antaa kaupunkiyhteisölle ja kaupunkilaisille paljon enemmän kuin ottaa.

Valtaajien tavoitteena on perustaa Helsinkiin eurooppalaisissa kaupungeissa yleisiä autonomisia sosiaalikeskuksia. Autonominen sosiaalikeskus on kapitalistisen, voiton tavoitteluun tai varallisuuden luovuttamiseen pakottavan valtajärjestelmän ulkopuolella toimiva toimintakeskus. Siellä järjestetään epäkaupallista kulttuurista ja poliittista toimintaa, jonka sisältöön viranomaiset ja pääoman valtaa käyttävät managerit eivät pysty vaikuttamaan. Sosiaalikeskus on poliittinen projekti ja esimerkki, jonka tavoitteena on tarjota ihmisille näkymä parempaan yhteiskuntaan. Se ei ole suunnattu erityisesti nuorisolle, mutta käytännössä radikaalia poliittista toimintaa harjoittavat etupäässä nuoret aikuiset.

Tässä artikkelissa esitän pohdintoja sosiaalikeskuksen merkityksestä kaupungin elämälle seuraavista lähtökohdista: 1) Kaupunkiin kohdistettu kulutuskritiikki ei ole mitään uutta, mutta esitän siitä seuraavassa tiivistetyksi oman versioni. Modernissa yhteiskunnassa kaupunki on ainaisessa vaarassa jäädä valtaeliitin rahanteon välineeksi. 2) Valtausten mielekkyys voi tulla näkyvämmäksi, kun kaupunkia ajatellaan tilallisena kokonaisuutena, jossa yksi piste on yhteydessä moniin muihin pisteisiin ja heijastaa omalla toiminnallaan ja esimerkkillään niihin monenlaisia vaikutuksia. Näiden kahden lähtökohdan nojalla esitän, että kaupungin autonominen haltuunottaminen voidaan nähdä mahdollisuutena uuteen, demokraattisempaan ja avoimempaan kaupunkikulttuuriin. Sitä tarvitaan, kun kaupungin toiminnallinen rakenne yksipuolistuu ja monopolisoituu yhä harvempien yksityisten toimijoiden hallintaan, ja sitä sanelee yhä enemmän puhdas rahallisten tuottojen laskenta.

Kaupungin kaupallistuminen

Helsingin keskustassa kaupallinen tila on lisääntynyt rajusti viimeisten kymmenen vuoden aikana. Erään arvion mukaan katettu kävelytila oli kolmin–viisinkertaistunut kaupungin keskustassa vuosien 1984 ja 2004 välillä (Mäenpää 2005, 284).¹ Suurin osa tästä tilasta on pyhitetty shoppailulle. Moniin muihin kaupunkeihin verrattuna hyvin suuri määrä vartijoita kyttyä siellä palkkansa eteen ihmisiä ja estää yleensä muun kuin kulutukseen tai läpikulkuun suuntautuneen toiminnan. Pelkästään voittojaan maksimoivat suuryritykset tappavat pienet liikkeet ja syrjäyttävät omaehtoisen, pienimuotoisen ja

luovan kaupunkikulttuurin. Ihmiset pakotetaan ketjukauppojen huomaan sijoittamalla kappeleita, kirjastoja ja jopa linja-autoasema kauppakeskukseen.

Mitä se haittaa? Eivätkö ihmiset sitten halua viettää kaikkea aikaansa ostelemalla ja ihaillemalla näyteikkunoita tai katselemalla amerikkalaisia tusinaelokuvia?

Kuten kaikki tietävät, suurella osalla kaupunkilaisista ei ole joko varaa tai halua ostella jatkuvasti tavaraa ja palveluja. Mainostajien tavoittelemat kuluttajasegmentit eivät ole kaupungin koko väestö eivätkä välttämättä edes enemmistö siitä. Kaupungin keskustan rakentaminen vain tällaisille ihmisille on siten jopa vastoin yleistä etua. Joitakin kaupunkilaisia myös syrjitään avoimesti vartijoiden hallinnoimissa tiloissa. Tiettyjä nuorisoryhmiä, maahanmuuttajanuoria ja pultsareita poistetaan säännöllisesti kauppakeskuksista ja rautatieasemalta. Ne suunnitellaan kuitenkin niin, että ihmiset menevät vaistonvaraisesti sisälle, kun ulkopuoli tehdään tilallisesti vähemmän mielekkääksi (Rantanen 2007). Kun Helsingin keskustan lähes kaikki uusi tila edellyttää jonkinlaista pyrkimystä kuluttamiseen (vrt. Mäenpää 2005, 292), osa kaupunkilaisista suljetaan ulos varsinaisesta kaupunkielämästä.

Hyvä kaupunki on kuitenkin *theatrum mundi*, maailmanteatteri, jossa ihmiset näyttävät toisilleen ja kohtaavat erilaisuutta. Richard Sennett kuvasi keskiaikaista kaupunkia kaupunkilaisten vuorovaikutuksen areenana, jossa ihmisten yhteiskunnallisten asemien erot olivat helposti tunnistettavissa. Tilanteen mukaan erot joko hyväksyttiin tai jätettiin huomiotta. Mutta keskiajan kaupunkilaiset ymmärsivät myös ihmisten esittävän kaupungilla erilaisia rooleja. He arvioivat toistensa toimia kriittisesti tietäen, että ihmiset eivät ole aina sitä, mitä he juuri tietyllä hetkellä sattuvat tekemään. Tällainen suvaitseva suhtautuminen toisiin on Sennettin mukaan suurelta osin kadotettu jo 1800-luvulla. Sennett väittää, että ihmiset käsittävät nykyään toiminnan julkisuudessa sisäisten tunteiden suoraksi ilmaukseksi ja kääntyvät siksi herkästi pois kohdatessaan kulttuurista erilaisuutta. (Sennett 1976.) Hän pitää kaupunkia paikkana, jossa ihmisten tulisi kultivoitua kohtaamaan erilaisuutta ja jossa he ymmärtävät ihmisten olevan erilaisia ja sellaisina arvokkaita.

Kulutuksen tiloja on suunniteltu nimenomaan siten, että siellä ei tarvitsisi kohdata mitään keskiluokkaisesta ydinperheideaalista poikkeavaa. USA:ssa kaupungit ovat ottaneet oppia Disneylandin sosiaalisista eroista puhdistetusta lumetodellisuudesta (esim. Zukin 1991; Sorkin 1992). Sosiaalisista ongelmista eristäytymisen kulttuuri huipentuu aidatuissa asuinalueissa, joihin keskiluokka eristyy aitojen ja vartioitujen porttien taakse kontrolloidakseen sitä, kuka saa tulla edes heidän kaupunginosaansa. Aukkaat kieltävät omaehtoisesti oman alueensa jäseniä esimerkiksi maalaamasta seinä ja nuoria liikkumasta iltaisin ulkona omilla yksityisillä kaduillaan (esim. Low 2003). Tutkijat pitävät tällaista patologista sosiaalista eriytymistä ääriesimerkkinä suurituloisten, hyvin liikkuvien ihmisten pyrkimyksestä suojautua kuviteltuja kaupunkivaaroja vastaan (Atkinson & Flint 2004). Tämä pahimmillaan demokratiaa uhkaava ilmiö on yleistynyt USA:n ja Brasilian lisäksi myös esimerkiksi Ison-Britanniassa ja Bulgariassa (SIPA 2007). Eurooppalaiset tutkijat puhuvat myös eurooppalaisten kaupunkien amerikkalaistumisesta tarkoittaen juuri sitä, että julkisen vallan roolin pienentyessä ja muun muassa julkisen tilan merkityksen heikentyessä käsitys kaupungista yhteisenä asuinpaikkana katoaa (Häußermann 2001; Beauregard 1999).

Suomessakaan tämä keskustelu ei ole epärelevanttia. Kyse ei ole kauppojen tai kaupankäynnin haitallisuudesta sinänsä, vaan koko kaupunkitilan muuttumisesta. Pääoman keskittyminen aiheuttaa pienten yrittäjien liikkeiden häviämistä, ja suuret yritykset pyrkivät monopolisoimaan ja dominoimaan kaupankäynnin lisäksi kaupunkitilaa kokonaisuudessaan. Suurten ketjujen monistetussa maailmassa tehokkuus ja viivan alle jäävä rahasumma sanelee kaiken. Eurooppalaisessa kaupungissa julkisen ja yksityisen tilan ero on ollut selvä ja ihmiset ovat tienneet, milloin he ovat jonkun omistamassa kaupassa ja milloin kaikille kaupunkilaisille kuuluvalla kadulla. Tämä ero liudentuu nykyään myös Helsingin keskustassa. Kauppakeskusten sisätilat on tehty muistuttamaan julkista kaupunkia ja julkinen kaupunki nivoutuu yhä tiiviimmin kauppakeskuksiin. Helsingissä on jopa eräiden tutkijoiden toimesta esitetty kyseenalaisin perustein rikkaille omia asuinalueita, joissa näi-

den ei tarvitsisi olla kosketuksissa työväenluokan kanssa (Vaattovaara & Lönnqvist 2003, mutta ks. *Yhdyskuntasuunnittelu* 2003:1).

Kaupunkitutkijat nostavat usein esille demokratian kysymyksiä ilmaistessaan huolensa julkisen tilan vähentymisestä ja korvautumisesta kaupallisella tilalla. Demokraattinen kaupunkitila määrittää vahvasti kaupunkia. Ilman kaupunkilaisten keskinäistä vuorovaikutusta heidän poliittinen vallankäyttönsä alkaa perustua erilaisille ennakkoluuloille, jotka voivat kasvaa loputtomasti. Niinpä julkisia liikennevälineitäkin luulevat vaarallisiksi erityisesti ne, jotka eivät niitä käytä.

Edustuksellisessa demokratiassahan on aina vaarana enemmistön diktatuuri, jos vähemmistöä ei kuunnella. Mutta yhteisten kohtaamispaikkojen häipyminen voi olla vielä vakavampaa. Jos enemmistön valitsevat päättäjät ja virkamiehet eivät enää lainkaan ymmärrä vähemmistön tarpeita, niin vähemmistö toteaa vähitellen äänestämisen turhaksi ja vetäytyy yhteisten asioiden hoidosta. Sen jälkeen valtaa ei horjuta enää mikään. Kun vaihtoehdot on tehokkaasti marginalisoitu, epäkohtia ei nähdä, aitoa keskustelua ei synny, eivätkä äänestäjät voi edes saattaa päättäjiä vastuuseen politiikasta. Kun politiikka muuttuu joksikin muuksi kuin yhteisten asioiden vastuulliseksi hoidoksi ja poliittisen kamppailun tulokseksi, äänestäminen menettää merkityksensä lopuillekin. Se ei ole enää poliittisten vaihtoehtojen valitsemista vaan vapaaehtoista viihdettä. Väitän, että tällainen USA:ssa jo tapahtunut edustuksellisen demokratian tappio on etenemässä myös meillä. Sitä edistävät median keskittyminen suuriin, ensisijaisesti vain voittoa tavoitteleviin konserneihin sekä julkisen tilan korvautuminen yksipuolisella tilalla, jossa ihmisryhmät eivät enää kohtaa toisiaan. Kun myös toimittajat elävät samassa keskiluokkaisessa kaupungissa, he alkavat vieraantua monien ihmisten todellisuudesta ja ongelmista. Todellista tietoa sosiaalisista epäkohdista ei välitetä, koska toimittajat eivät enää ymmärrä niitä tai heillä ei ole siihen rahantekokoneeksi muuttuneessa mediassa mahdollisuutta.

Elävän ja demokraattisen kaupungin on sanottu koostuvan moninaisten ihmisten moninaisesta, yhteensovittamattomastakin toiminnasta (Rajanti 1999) ja suurkaupungin vastaan tulevien tuntemattomien erilaisuudesta ja yllätyksellisyydestä (Simmel 2005). Jos näitä on vakavasti rajoitettu, ihmiset eivät ehkä asukaan kaupungissa, vaan jossakin ahdasmielisessä yhteisössä. Tällöin se ei ole enää paikka, jossa voi kohdata milloin tahansa kenet tahansa, missä voi kokea joka päivä jotain uutta tai nauttia siitä, että tietää kiinnostavia paikkoja. Mäenpää (2005, 292) kiteyttää tilanteen, jossa kaupungin julkinen tila korvautuu puolijulkisella tilalla: ”[u]usi Kamppi kauppakeskuksena (...) mahdollistaa käymisen kaupungissa ilman, että käy lainkaan kaupungissa”. Tällä hän tarkoittanee juuri julkisen tilan katoamista.

Kaupunki on sen tila

Kaupungissa kaikki vaikuttaa kaikkeen. Asiat tapahtuvat aina tilallisesti jossakin. Ne tapahtuvat aina myös tilan ehdoilla, sillä esimerkiksi kahdensadan metrin päähän voi kävellä tuossa tuokiassa, mutta 20 kilometrin päähän ei pääse autollakaan kovin nopeasti. Kaikki toimintamme on sidottu siihen, missä eri paikat ovat ja millä tavalla ne liittyvät toisiinsa (Lefebvre 1991; Massey 2005). Se, millainen kaupunki muodoltaan ja rakenteeltaan on, vaikuttaa ratkaisevasti siihen, millä tavalla mikäkin kaupungissa oleva ryhmä tai henkilö ylipäänsä voi olla yhteydessä muihin ja siihen, miten tämä vuorovaikutus käytännössä toteutuu.

Kaupunki on paikkojen muodostama verkko, jossa toisiaan lähellä sijaitsevat tai toisiinsa hyvin yhdistetyt paikat ovat vuorovaikutuksessa keskenään voimakkaammin kuin kaukana tai hankalien yhteyksien päässä sijaitsevat. Jokainen ankea kohta kaupunkitilassa vaikuttaa välittömään ympäristöönsä negatiivisesti. Jos tilassa A ei tapahdu mitään, on sen viereisessä tilassa B yksi suunta vähemmän, josta sinne voisi tulla ihmisiä, johon ihmiset voisivat uteliaina katsella tai johon he voisivat sieltä jatkaa matkaansa. Näin myös tilasta B tulee tylsempi kuin se olisi, jos A olisi mielenkiintoinen. (Jacobs 1961,

259; 263–264; Villanen 2000, 9.) Silloin B:hen on esimerkiksi paljon huonompi perustaa kahvila kuin moninaisen tilan keskelle, joka liittyy saumattomasti muihin mielenkiintoisiin tiloihin.

Vastaavasti kaikki toimiva kaupungissa mahdollistaa ympärilleen muuta hyvää. Suosittujen yökerhojen vieressä nakkikioskit pärjäävät. Mattolaiturien matonpesijät tekevät tietyistä paikoista parempia sunnuntaikävelykohteita kesäisin. Ihmisten liikkeessa jonnekin heistä tulee kaupunkilaisia. Liikkeessaan samoihin paikkoihin he jakavat samanlaista kaupunkilaisuutta keskenään, havaitsevat toisensa ja oppivat toisistaan. Kaupunkilaiseksi ei synnytä, vaan kaupunkilaiseksi kasvetaan vuoro-vaikutuksessa erilaisten toisten kaupunkilaisten kanssa.

Autonominen sosiaalikeskus: henkireikä

Poliittisesti Helsinki ei ole kaupunkina Euroopan mittakaavassa kovin elävä eikä monimuotoinen. Sitä leimaa osin vaihtoehtottomuus ja mielikuvituksettomuus. Toki myönteisiäkin esimerkkejä on, kuten Taiteiden yö ja Rautatientorin luistinrata. Silti 1970-luvun suunnitteluperiaatteet näkyvät edelleen penkittömillä aukioilla, rakennuksissa, jotka seisovat ”vapaina puistossa” pahimpien modernististen järjestömyyksien mukaisesti. Ne näkyvät yhdenmukaisilla uusilla alueilla, joilla talojen on oltava keskenään samannäköisiä, sekä yhä edelleen jatkuvassa autokaupungin haikailussa. Suuren rahan edessä kumarrellaan: SanomaWSOY rakensi Sanomatalon selvästi korkeammaksi kuin kaavoituksessa suunniteltiin (esim. Hbl 12.8.2000), makasiinien kansalaistoiminta ja kirpputorit korvataan ylemmän keskiluokan musiikkiharrastuksella ja kaupunginosajuhlien rahat käytettiin euroviisuihin. Tarve kontrolloida kaikkea taas näkyy terassien tuoleissa ja tähtitieteellisiä summia maksavassa kampanjassa tarroja liimaavien kaupunkilaisten ja taiteilijoiden vainoamiseksi ja sähkökaappi-ilmoittelun estämiseksi. Kaupunkilaisten omaehtoista toimintaa ei siten ehkäistä ainoastaan häätämällä talonvaltaajia ohuin perustein.

Yksi epäkaupallinen toimintakeskus edistää säteittäisesti ja verkostomaisesti eri tavoin kaupungin ja kaupunkilaisten mahdollisuuksia tehdä jotain muuta kuin vain kuluttaa rahalla tavaroita ja palveluita. Se levittää oma-aloitteisuuden ja elämän sanomaa ja tukee kamppailua sosiaalisemman, ekologisemman ja kestävämmän maailman puolesta. Se on myös vastakulttuurista, jota ilman mikään yhteisö ei ole demokraattinen.

Autonominen sosiaalikeskus on poliittinen paikka, joka vaikuttaa kaupunkitilassa lähelle ja yhteyksien kautta kauemmas. Se säteilee ympäristöönsä kiinnostusta poliittisiin kysymyksiin, itsetuntoa vahvistavia toiminnan kokemuksia ja vahvoja identiteettejä. Se tarjoaa saman kaupunginosan ihmisille paikan, johon pääsee maksamatta sisäänpääsymaksua ja jossa keskustellaan kaikkia koskettavista asioista. Se edesauttaa myös nuorison todellista poliittista osallistumista, ei alamaisuutta, joka välillä tuntuu olevan poliitikkojen ja viranomaisten käsitys nuorison poliittisesta aktivoimisesta. Autonominen sosiaalikeskuksen toiminta nostaa esille poliittisia kysymyksiä ja herättää ihmisiä miettimään niitä. Kun kaupunki tarjoaa tylsyysoongelmaan lääkkeeksi yhä rankempia tylsyysoikkeitä (viinibaari historialliseen keskustaani? turistiravintola Jugend-saliin?!), sosiaalikeskus on henkireikä. Se tuottaa erilaisia ajatuksia siitä, millainen kaupunkilaisten kaupunki voisi olla.

Kun kaupunkitilaa suunnitellaan irrallaan kaupunkilaisten omista intresseistä ja kaupallisuuden ehdoilla, luodaan yksipuolista kaupunkia. Autonominen sosiaalikeskus on sille vastalääke. Se on juuri sitä kaupunkilaisten itse tekemää omaehtoista ja aidosti toisille ihmisille suunnattua toimintaa, joka tekee Berliinistä ja Barcelonasta tänä päivänä sekä trendikkäitä että erittäin suosittuja. Niinpä on jopa ristiriitaista kaupungilta yrittää rakentaa turisteja ja suuria yrityksiä houkuttelevaa kaupunkia ja samaan aikaan ehkäistä juuri sellaista kaupunkitoimintaa, joka antaa paljon sekä kaupunkilaisille että vieraille: kyläjuhlat, pienten yrittäjien liikkeet ja autonomiset sosiaalikeskukset ovat sitä, mitä kaupungin tulee verorahoilla tukea, eikä laittaa niille kapuloita rattaisiin suuren pääoman hyväksi,

sillä ne tekevät kaupungista asumisen arvoisen. Autonominen sosiaalikeskus ja sitä seuraavat uudet sosiaalikeskukset voivat ehkä vielä pelastaa Helsingin.

Stadilaisuus on suvaitsevaisuutta, avuliaisuutta vieraita kohtaan ja vaatimatonta mutta tietäväistä mutkattomuutta, ja se on sukua sille, mitä eurooppalaiset ajattelijat ovat nimittäneet kosmopoliittiseksi suurkaupunkilaisuudeksi. Se ei ole erilaisuuden pelkoa, ihmisten häätämistä taloista, joita kukaan muukaan ei käytä, eikä jääräpäistä vetoamista ulkokohtaisiin säännöksiin ja seikkoihin, kun ihmiset tarvitsevat jotain. Autonomiset sosiaalikeskukset sopivat Helsinkiin paremmin kuin hyvin.

Viitteet

- 1 Täsmällisiä tietoja taloissa sijaitsevien huoneistojen käyttötarkoituksista ei ole vielä mahdollista saada. Kaupungilla on tietoja vain kokonaisten rakennusten käyttötarkoituksista kaavamuu-
tosten kautta, mutta toiminnot sijoittuvat huoneistoihin. Niinpä samassa talossa on usein liiketiloja,
toimistoja ja asuntoja, eikä niiden historiallisesta kehityksestä ole säilytetty aineistoja. (Keskustelu
kaupunkisuunnitteluviraston yleiskaavasunnittelija Elina Tuomisen kanssa keväällä 2005.)

Lähteet

- Atkinson, Rowland & Flint, John (2004) The Fortress UK? Gated Communities, The Spatial
Revolt of the Elites and Time-Space Trajectories of Segregation. *Housing Studies* 19 (6), 875–892.
[Http://www.bristol.ac.uk/sps/cnrpaperspdf/cnr17pap.pdf](http://www.bristol.ac.uk/sps/cnrpaperspdf/cnr17pap.pdf). (Viitattu 31.1.2008.)
- Beauregard, Robert (1999) Julkinen kaupunki. *Janus* 7 (3), 214–223.
- Hbl, Hufvudstadsbladet*, kulturstadsbilaga, RRR, nr 3, 12.8.2000. Magnus Londen: Vems är Helsing-
fors? Mikael Sundmanin haastattelu. [Http://www.magnuslonden.net/sve/artiklar/tema___histo-
ria/artikel-3834-1440.html](http://www.magnuslonden.net/sve/artiklar/tema___histo-
ria/artikel-3834-1440.html). (Viitattu 31.1.2008.)
- Häußermann, Hartmut (2001) Die europäische Stadt. *Leviathan* 9, 237–255.
- Jacobs, Jane M. (1961) *Death and Life of Great American Cities*. New York: Vintage.
- Lefebvre, Henri (1991/1974) *The Production of Space [La Production de l'espace]*. Oxford: Blackwell
Publishers.
- Low, Setha M. (2003) *Behind the gates: life, security, and the pursuit of happiness in fortress America*.
Lontoo: Routledge.
- Massey, Doreen (2005) *For Space*. Lontoo: Sage.
- Mäenpää, Pasi (2005) *Narkissos kaupungissa – tutkimus kuluttajakaupunkilaisesta ja julkisesta tilasta*.
Helsinki: Tammi.
- Rajanti, Taina (1999) *Kaupunki on ihmisen koti*. Helsinki: Tutkijaliitto.
- Rantanen, Annuska (2007) *Kauppakeskuksen tilallisuuden muotoutuminen ja suhde kaupunkitilaan*.
Esitelmä kaupunkitutkimuksen päivillä Helsingissä 4.5.2007.
- Sennett, Richard (1976) *The Fall of Public Man – On the Social Psychology of Capitalism*. New York:
Vintage Books.
- Sennett, Richard (1994) *Flesh and Stone – The Body and the City in Western Civilization*. New York:
W.W. Norton.
- SIPA News (2007) Gated residential properties grow popular in Bulgaria.
- Swiss International Property Advisorin uutinen 30.4.2007. [Http://www.s-i-p-a.com/dan/Latest-
News/Gated-residential-properties-grow-popular-in-Bulgaria.html](http://www.s-i-p-a.com/dan/Latest-
News/Gated-residential-properties-grow-popular-in-Bulgaria.html). (Viitattu 13.1.2008.)
- Sorkin, Mike (ed.) (1992) *Variations on a Theme Park: The New American City and the End of Public
Space*. New York: Hill and Wang.

- Simmel, Georg (2005) Suurkaupunki. Teoksessa Georg Simmel *Suurkaupunki ja moderni elämä. Kirjoituksia vuosilta 1895–1917*. Helsinki: Gaudeamus.
- Vaattovaara, Mari & Lönnqvist, Henrik (2003) Helsingin asuntopolitiikka seudullisessa viitekehäyksessä – tarvitseeko asunto- ja kaavoituspolitiikka uudelleenarviointia. Helsingin kaupungin tietokeskuksen keskustelualoitteita 2003:1.
- Weber, Max (1992/1921) *Kaupunki*. [Die Stadt.] Suom. ja toim. Tapani Hietaniemi. Jyväskylä: Gummerus.
- Villanen, Sampo (2000) *Toimistorakennus osana elävää kaupunkia*. Helsingin kaupunkisuunnitteluviraston julkaisuja 2000:10. Helsinki: Helsingin kaupunki.
- Villanen, Sampo (2004) Eduskuntatalon portaiden aikatila. *Tiede & edistys* 29 (4), 308–319. *Yhdyskuntasuunnittelu*-lehti 2003:1. Keskustelua Helsingin kaupungin asuntopolitiikasta ja kirjarvio kaupungin Tietokeskuksen keskustelualoitteesta. *Yhdyskuntasuunnittelu* 41 (3).
- Zukin, Sharon (1991) *Landscapes of Power – from Detroit to Disney World*. Berkeley: University of California Press.

OSA V:
VUOROPUHELU
YHTEISKUNNAN KANSSA

NEUVOTTELUA ILMAN YHTEISTÄ PÄÄMÄÄRÄÄ

Mikko Salasuo

Neuvottelu on tavoitteellista vuorovaikutusta, jolla pyritään saavuttamaan yhteisymmärrys neuvoteltavasta asiasta. Sen tarkoituksena voi olla ongelman ratkaiseminen, yhteisen sopimuksen aikaansaaminen, asioiden suunnitteleminen tai vaikkapa tapahtumien analysoiminen. ([Http://www.kielijelppi.fi/neuvottelutaito/mita-neuvottelu-on.](http://www.kielijelppi.fi/neuvottelutaito/mita-neuvottelu-on))

Tämän kirjoituksen keskeinen teesi on, että talonvaltauksset eivät ole ensisijaisesti pyrkimystä neuvotteluun establishmentin kanssa fyysisestä tilasta, vaan kyseessä on ennen muuta *kulttuurinen ja ideologinen kamppailu*. Vastakkain ovat kovasti kärjistäen kankea ja hierarkkinen järjestäytynyt yhteiskunta sekä sumearajainen ja heterogeeninen joukko tyytymättömiä nuoria aikuisia. Mikäli kyse olisi vain tilaan liittyvästä vastakkainasettelusta, olisi juoksuhaudat kaivettu jo kauan sitten paikoilleen ja rauhanpiippu savuaisi. Talonvaltauksessa tila onkin vain kamppailun symboli ja väline. Kyse on lopulta paljon monimutkaisemmasta asetelmasta, jossa toisiinsa kietoutuvat niin nuorisolain (2006) nuorisotyölle määrittämät tehtävät, kaupunkitilan kapeneminen, uuden politiikan ideologiat, kansalaistottelemattomuus sekä mentaliteettien hallinnan ja hallinnon tekniikat. (Vrt. Straniuksen artikkeli tässä julkaisussa.)

Päällimmäisenä kamppailuna käydään vaikeasti paikannettavaa hallinnan ja vapauden välistä kädenvääntöä. Lähtökohtana vallitsevan hallintomallin keskiössä on ajatus siitä, että vallankäyttäjät ohjaavat erilaisin tekniikoin käyttäytymistä. Tavoitteena on vaikuttaa haluihin, pyrkimyksiin ja uskomuksiin siten, että ne muokkaavat ihmisten käyttäytymisen yhtenäiseksi. Yksilöiden käytös ei näin palaudu filosofiaan tai ideologiaan, vaan se ohjautuu ennen kaikkea palvelemaan hallinnon määrittämää ”yleistä yhteiskunnallista hyvää”.

Hallintamalli ei kuitenkaan läpäise kaikkea ja kaikkia. Sen ongelma on yksilö. Yksilö on sekä hallinnan kohde että toimija. Yksilö on vapaa, mutta vapaa vain niin kauan, kun hän sopeutuu käyttäytymään yhtenäisesti ja palvelemaan yhteistä hyvää. Kaikki eivät kuitenkaan sosiaalistu hallinnon tarjoamaan näennäisen vapauden itsesääntelyyn, vaan kyseenalaistavat yhteisen hyvän tarkoituksenmukaisuuden filosofisten ja ideologisten kysymysten kautta. Tässä piilee myös talonvaltausten julkishallinnolle sietämätön ydin. Miten suhtautua ilmiöön, joka on samalla hallinnon itse määrittelemän päämäärän, aktiivisen kansalaisuuden ja nuorten osallistumisen muoto, muttei toteudukaan halutun käyttäytymismallin kaulapannassa (vrt. Wallinin artikkeli tässä julkaisussa).

Talonvaltaajat ovatkin julkishallinnolle todellinen ”pain in the ass”, sillä he tekevät juuri sitä, mihin nuorisolaki (2006) heitä suorastaan kehottaa ja samalla nuorisotointa velvoittaa, mutta liian karhealla metodilla ja kaulapannassa olevien hallintamekanismien ulkopuolella. Talonvaltaajat käyttävät siis heille tyrkytettyä vapautta, mutta eivät siten kuin hallinto toivoisi. Talonvaltaus onkin oiva esimerkki siitä, kuinka ohutta ja häilyvää vapaus on, kun kyseessä on ei-toivottu vapaus.

Talonvaltausta nuorisolain sumuisilla rajapinnoilla

Nuorisolain (2006) ensimmäinen ja toinen pykälä määrittelee lakia muun muassa seuraavasti:

1 § Tavoite

Tämän lain tarkoituksena on tukea nuorten kasvua ja itsenäistymistä, edistää nuorten aktiivista kansalaisuutta ja nuorten sosiaalista vahvistamista sekä parantaa nuorten kasvu- ja elinoloja. Tavoitteen toteuttamisessa lähtökohtina ovat yhteisöllisyys, yhteisvastuu, yhdenvertaisuus ja tasa-arvo, monikulttuurisuus ja kansainvälisyys, terveet elämäntavat sekä ympäristön ja elämän kunnioittaminen.

2 § Määritelmät

Tässä laissa tarkoitetaan

- 1) nuorilla alle 29-vuotiaita,
- 2) aktiivisella kansalaisuudella nuorten tavoitteellista toimintaa kansalaisyhteiskunnassa,
- 3) sosiaalisella vahvistamisella nuorille suunnattuja toimenpiteitä elämäntaitojen parantamiseksi ja syrjäytymisen ehkäisemiseksi,
- 4) nuorisotyöllä nuorten oman ajan käyttöön kohdistuvaa aktiivisen kansalaisuuden edistämistä samoin kuin nuorten sosiaalista vahvistamista, nuoren kasvun ja itsenäistymisen tukemista sekä sukupolvien välistä vuorovaikutusta,
- 5) nuorisopolitiikalla nuorten kasvu- ja elinolojen parantamista.

Kaupunkiovela talonvaltaaja penäisi oikeuksiaan viittaamalla suoraan nuorisolakiin. Argumenttien etsiminen ei ole kovin hankalaa. Kasvu ja itsenäistyminen istuvat hyvin toimintaan, 18–29-vuotiaille tarkoitettun nuorisotyön lähes totaalinen puuttuminen vielä paremmin, aktiivisesta kansalaisuudesta puhumattakaan. Kyse ei kuitenkaan ole siitä, etteikö nuorisolaki velvoita kuntia toimintaan, vaan pikemminkin siitä, että talonvaltaajille nuorisolaki edustaa juuri sitä mentaliteettien hallinnan metodia, josta halutaan irtautua. Jos edellä mollasin kansalaisten vapautta ohueksi ja sumeaksi, kumpuaa talonvaltaus toimintana vain näennäisesti konkreettisesta tilavaatimuksesta, mutta ennen kaikkea ideologiasta ja oikeudesta hyödyntää kaupunkitilaa ja luoda kaupunkikulttuuria myös juridiikan rajapinnoilla liikkuen. Julkishallinnon pyrkimykset noudattaa nuorisolakia ja talonvaltaajien tavoitteet eivät asetukaan toisilleen rinnakkaisiksi pyrkimyksiksi, mutta eivät myöskään suoraan toisiaan vastaan.

Edellinen näkyy konfliktitilanteiden syntyemisissä sekä niiden ratkaisuyrityksissä. Talonvaltaajat etsivät omasta mielestään sopivan tilan ja vaativat sitä autonomiseksi sosiaalikeskukseksi. Esitetyt vaatimukset oikeudesta tilaan liittyvät sen sijaintiin, sen käyttämättömyyteen ja sen käyttökelpoisuuteen nuorille aikuisille. Hallinto ei kykene vastaamaan vaateisiin, sillä se ei kykene takaamaan hallinnollisesti valittua tilaa valtaajien käyttöön, saattamaan turvallisuusmääräyksiä kohdalleen, maksamaan suuria summia korjaus- ja huoltokuluja ja antamaan tilaa ilman legitiimiä valvontaa.

Asia voidaan myös kellistää päälaelleen ja katsoa sitä niin päin, että talonvaltaajat eivät osaa (lue: halua) vallata tilaa, jonka julkishallinto pystyisi realistisesti tarjoamaan heidän käyttöönsä siten, että se olisi kaupungin omistuksessa, sen kunto täyttäisi julkisen kokoontumistilan vaatimukset ja se pystyttäisiin kytkemään pitkäaikaisesti palvelemaan tiettyä tehtävää. Tästä näkökulmasta voidaan esittää kysymys siitä, mikä on talonvaltaajien puhdas, ideologioista riisuttu päämäärä ja onko sellaista? Vai onko kyseessä hyvin heterogeeninen ryhmä nuoria, joista osa pyrkii aidosti tavoittelemaan tilaa, toinen näkee toiminnan ”harrastuksena” ja kolmannelle toiminta on tapa rikkoa normeja samanhenkisen yhteisön kanssa.

Jos edellisestä voi päätellä jotain, on selvää, että kunnallishallinnon ja talonvaltaajien vaatimukset eivät kohtaa. Väitänkin, että vallitsevassa ilmapiirissä koko neuvotteluprosessi on enemmän tai vähemmän näennäistä. Kunnallishallinto on sidottu erilaisten byrokraattisten ja juridisten ehtojen noudattamiseen ja talonvaltaajien pyrkimykset näyttävät löyhinä sekä ristiriitaisina. Kumpikaan neuvottelutaho ei halua tai kykene irtautumaan tietyistä reunaehdoista, jolloin kyseessä ei ole enää ”yhteiseen sopimukseen pyrkiminen”, vaan ideologioiden, mentaliteettien ja kulttuurien kamppai-

lu, jossa vaihtoehtoiset ratkaisumallit asettuvat vastakkain. Molemmilla neuvotteluosapuolilla on takanaan legitiimi oikeus vaatia toista toimimaan ”oman” tahtonsa mukaisesti, mutta kumpikaan ei halua antaa toisen sanella ehtoja. Se olisi oman ideologian vastaista, luopumista omista arvoista ja toimintatavoista.

Kyse on lopulta establishmentin arvovallan säilyttämisestä ja talonvaltaajien moraalisen oikeuden läpiviemisestä. Nämä tavoitteet eivät ole neuvoteltavissa, sillä ne nousevat eri keskustelukerrostuksista. Hetkellinen kompromissi voidaan saavuttaa, mutta piilevä ideologinen ristiriita hallinnon ja valtaajien välillä ei katoa, vaan se uusintaa toistuvasti itseään. Syytä uusintamiseen onkin, sillä mentaliteettien hallinta strategiana on salakavaluudessaan syytä tehdä aika ajoin näkyväksi. Muuten vapaus muuttuu vain tyhjäksi itseään toistavaksi retoriikaksi ja illuusioksi.

Baruch Spinozaa mukaillen: ”ulkoa ohjautuvasta ihmisestä tulee onneton räpäle”.

VALLAN VALTAAJAT

Johanna Sumuvuori

Luin teini-ikäisenä antaumuksella *Toinen Vaihtoehto* -pöytäkirjaa, joka levy- ja keikka-arvosteluiden ohella raportoi melko säännöllisesti eri puolilla Suomea tehdyistä talonvaltauksista. Kuvissa vallattujen talojen ikkunoista oli heitetty lakanoita, joihin oli maalattu valtauksen symboli ja kirjoitettu isolla ORANSSI. Kymmenisen vuotta myöhemmin asuin vanhassa puutalossa, jonka Helsingin kaupunki oli antanut Oranssi ry:n käyttöön kunnostettavaksi nuorisotasumiseen.

”Valtaamalla vallan kylkeen” on näyttänyt olevan melko toimiva tilapoliittinen konsepti ainakin Helsingissä. Se on erinomaista, sillä siten on saatu aikaan myös hyviä tuloksia. Kuten puoluetoveri ja vanha talonvaltaaja Anni Sinnemäki joskus Vihreiden puoluekokouksessa totesi – ”talonvaltauksista on harvoin seurannut mitään huonoa”.

Onnistunut talonvaltaus on mielestäni sellainen, jossa vallattu tila päätyy asumiskäyttöön tai monipuoliseksi nuoriso- tai kulttuuritilaksi ja joka luo toimintaympäristön myös uudelle ja vaihtoehtoiselle toiminnalle. Yksi esimerkki lähihistorian onnistuneista talonvaltauksista on Helsingin Ruoholahdessa sijainnut Lepakkoluola, joka keräsi kattonsa alle parikymmeneksi vuodeksi vaihtoehtonuria ja -musiikkia, sekä tietenkin legendaarisen Radio Cityn toimituksen. Lepakko purettiin vuonna 1999. Kahdenkymmenen vuoden toiminnan jälkeen Lepakon olemassaolon tarve oli niin itseoikeutettua, että Helsingin kaupunki vuokrasi Elävän Musiikin Yhdistykselle (ELMU) Hernesaaresta Nosturin tilat, jossa toiminta saattoi jatkua.

Ymmärtävä byrokratia?

Yli kolme vuotta Helsingin kaupungin nuorisolautakunnan puheenjohtajana on pitänyt tehokkaasti talonvaltauksista mielessä. Se on johtanut myös pohdiskeluun valtaajien ja vallan suhteista – asia, josta on keskusteltu usein myös nuorisolautakunnan kokouksissa. Pystyn jollain tavalla samaistumaan sekä valtaajien että päätöksentekijöiden näkökulmaan. Niiden yhdistäminen on kuitenkin haasteellista, vaikka periaatteellinen yhteisymmärrys tilapolitiikasta ja nuorisotoiminnan omaehtoisuudesta olisikin saavutettu.

Valtaajien näkökulmasta – ja aivan oikeutetustikin – kunnallispoliittinen päätöksenteko on hidasta ja kankeaa. Kunnallispoliittiseen byrokratiaan paatuneiden luottamushenkilöiden näkökulmasta taas valtaajien vaatimukset ovat usein kärsimättömiä ja ehdottomia. Siitäkin huolimatta olen sitä mieltä, että dialogi talonvaltaajien ja Helsingin kaupungin nuorisotoimen välillä on toiminut kohtuullisesti. Toisaalta, vaikka keskusteluyhteys on ja hyvää tahtoa nuorisotoimen puolelta riittää, tilojen löytäminen on usein kiven takana, mikä ei ole aina omiaan lujittamaan valtaajien luottamusta yhteistyöhön.

Helsingin nuorisotoimen asenne talonvaltauksiin on mielestäni peruslähtökohdiltaan kuitenkin hyvä. Helsingissä on melko hyvin ymmärretty, ettei nuorisotoimen tehtävä ole holhota ja päättää yksin ylhäältäpäin, millaista nuorisotoimintaa ja -tiloja kaupungin pitää tarjota. Nuoriso kun ei ole mikään homogeeninen massa, jossa kaikille riittää, että kotikulmilta löytyy nuorisotalo, jossa on lautapelejä, kahvia ja ymmärättäviä aikuisia. Ja tämän sanottuani totean, että näitä kaikkia ehdottomasti tarvitaan, mutta se ei riitä.

Nuorisotutkija Mikko Salasuo toi pääkaupunkiseudun nuorisokulttuureja tutkiessaan (Salasuo 2006) hyvin esiin sen, että kollektiivisen, yhdenmukaisen nuorisokulttuurin ohien tai tilalle on noussut eräänlainen pienryhmien ja heimojen kulttuuri, joka merkitsee nuorten yhä yksilöityneempiä

tarpeita ja valintoja. Tämä aiheuttaa uudenlaisia haasteita myös kaupunkien nuorille suuntaamien palveluiden suunnittelussa, kun nuorisotoimet joutuvat kilpailemaan nuorten huomiosta ja ajankäytöstä yhä monimuotoisemman kaupallisen tarjonnan kanssa.

Omasta mielestäni Helsingin nuorisotoimessa nuorisokulttuurin pirstaloituminen ja nuorison tarpeiden yhä yksilöityneempi kehitys on ymmärretty hyvin ja sen eteen on ryhdytty myös paiskimaan töitä. Tästä on seurannut muun muassa uuden toiminta- ja tilastrategian laatiminen, joka perustuu nimenomaan siihen, että nuorten erilaisiin tarpeisiin pystyttäisiin vastaamaan entistä paremmin. Nuorisotoimi on Helsingissä jo pidemmän aikaa noudattanut politiikkaa, joka suosii myös nuorten omaehtoista, ruohonjuuritasolla syntyvää toimintaa. Tästä hyvänä esimerkkinä on nuorten vapaille toimintaryhmille myönnetyt projektiavustukset. Toisin kuin monet luulevat, ei ole pakko kuulua yhdistykseen tai poliittiseen nuorisojärjestöön saadakseen nuorisotoimelta taloudellista tai muuta tukea tapahtumien järjestämiseen. Vapaat toimintaryhmät ovat kuuluneet tuen piiriin yhtä lailla. Omasta mielestäni painopistettä voi hyvin siirtää enemmänkin tähän suuntaan.

Myös talonvaltauksiin on suhtauduttu nimenomaan nuorten omaehtoisen toiminnan näkökulmasta. Talonvaltausta voi tapahtumana mielestäni lukea sekä viestinä tietynlaisen nuoriso- tai kulttuuritoiminnan tarpeesta että merkinä nuorten kyvystä järjestää sitä itse. Nuorisotoimen rooli talonvaltausten suhteen taas on valtauksen kautta syntyneen toiminnan mahdollistaminen ja välittävänä tahona toimiminen tilojen ylläpidossa tai hankinnassa. Tärkeintä on viime kädessä tilojen kuluista vastaaminen.

Kun vaihtoehtoinen nuorisokulttuuri kohtaa kaupungin byrokratian, on ilmeistä, ettei konsensus toimintatavoista ja asioiden käsittelyvauhdista synny helposti. Yritystä on kuitenkin ollut, puolin ja toisin. On helppoa ajatella, että kaupunki ei ymmärrä nuoria eivätkä nuoret kaupunkia, mutta tämä ajattelu murtuu yhtä lailla helposti, kun näkee talonvaltaajanuoria nuorisoasiainkeskuksen tiloissa Hietaniemenkadulla kopioimassa lentolehtisiä ja lainaamassa megafonia nuorisoasiainkeskuksen pihalla järjestettävään mielenosoitukseen.

Näen nuorisotoimen ja etenkin nuorisolautakunnan roolin poliittisena päätöksentekuelimenä erilaisten näkemysten yhteensovittamisessa. Helsingin nuorisolautakunta pyöritti viime vuonna pitkään Vallilan Elimäenkadun vallatun talon kohtaloa kokouspöydällään. Lähtökohta oli se, että valtaajien tarpeet ymmärrettiin, vaatimuksia tilasta pidettiin oikeutettuina, mutta tila osoittautui puolueettoman kuntokartoituksen mukaan liian huonokuntoiseksi terveyden ja turvallisuuden näkökulmasta. Se, että Elimäenkatua ei pystytty vuokraamaan, oli tietenkin pettymys, mutta Elimäenkadun tilanteesta käyty pitkä julkinen keskustelu johti siihen, että lautakunta sitoutui korvaavan tilan etsimiseen Elimäenkadun sosiaalikeskuksen toiminnoille.

Lopuksi: Neuvottelemalla saadaan jotain uutta

Suomalainen talonvaltauskulttuuri on luonteeltaan vähän samanlainen kuin suomalainen mielenosoituskulttuuri. Peruslähtökohta on vastakulttuurinen tai vaihtoehtoinen, mutta yleensä viranomaisten kanssa halutaan ja pystytään neuvottelemaan. Talonvaltauksissa taas neuvotteluyhteys nuorisotoimen virkamiesten tai nuorisolautakunnan poliitikkojen kanssa aukeaa melko nopeasti heti valtauksen jälkeen. Yhteys vastakulttuurien ja viranomaisten välillä ei tietenkään ole harmoninen ja pelkkää suloista yhteisymmärrystä, mutta ei myöskään niin konfliktinen kuin miltä se voi päältä päin näyttää.

Uskon, että talonvaltauksiset ovat yksi keino synnyttää jotain uutta ja raikasta, oli kyseessä sitten asumismuoto, nuorisotoiminta tai peräti uusi poliittinen kulttuuri. Uusien ideoiden syntyminen alhaalta päin hyödyttää loppujen lopuksi laajempaa ihmisjoukkoa kuin sitä, joka niitä luo. Minäkin olen saanut asua yhdessä maailman kauneimmista puutaloista Helsingin Vanhassakaupungissa, mistä

olen kiitollinen Oranssille sekä niille veteraaneille, jotka olivat 1990-luvun alussa valtaamassa Kokos-tehdasta. Valtauksen ansiosta paikalla toimii nykyään teatterikorkeakoulu.

Lähteet

Salasuo, Mikko (2006) *Atomisoitunut sukupolvi. Pääkaupunkiseudun nuorisokulttuurien maisema ja nuorisotyön haasteita 2000-luvun alussa*. Helsinki: Helsingin kaupungin tietokeskus.

TALONVALTAUKSET KAUPUNKIPOLIITTISINA KESKUSTELUNHERÄTTÄJINÄ

Paavo Arhinmäki

Erilaiset talonvaltaukset laitetaan helposti yhteen nippuun. Ja monesti takana voi olla samoja henkilöitä ja samansuuntaisia ajatuksia sekä tavoitteita. Talonvaltaukset ovat konkreettista toimintaa, mutta samalla myös puheenvuoroja toisenlaisen kaupunkipoliitiikan puolesta. Talonvaltaukset ovat mielestäni konkreettisuudessaan oiva tapa tehdä politiikkaa.

Kesää 2007 on moni kutsunut valtauskesäksi. Helsingissä nuoret valtasivat useita eri rakennuksia tavoitteenaan luoda omalle ja muiden toiminnalle avoin autonominen sosiaalikeskus. Valtausliike on levinnyt myös muihin kaupunkeihin. Julkisuus on seurannut tarkasti valtausten sarjaa, joka tätä kirjoittaessa on siirtynyt Elimäenkadulta Saarenkadulle ja sieltä taas kaupungin kaduille.

Mielenkiintoista on ollut se, että talonvaltaajat ovat saaneet oman äänensä kuuluville julkisuudessa. Valtaajat ovat päässeet kertomaan suoraan itse tavoitteistaan ja suunnitelmistaan. Yleensä vain pelkkään aktioon keskittynyt media on jaksanut seurata tällä kertaa myös valtauksen jälkeen syntynyttä toimintaa.

Nuorten talonvaltaukset oman autonomisen sosiaalikeskuksen puolesta ovat herättäneet myös kunnallispoliittista keskustelua. Talonvaltaukset ovat olleet selvä poliittinen avaus siitä, että kaupungissa on tarvetta vapaille, epäkaupallisille tiloille. On tervettä, että tällaista keskustelua on syntynyt.

Vaikka vallattu talo autonomisena sosiaalikeskuksena ei ole suoraan verrannollinen kaupungin ylläpitämään nuorisotaloon, on valtaukset kuitenkin nähtävä myös kannanottona siihen, ettei nuorille ja nuorille aikuisille ole riittävästi tiloja Helsingissä.

Talonvaltaajien tavoite on saada itselleen toimitilat. Se on arvokas ja hyvä tavoite. Samalla valtaajat ovat myös jatkaneet uudella tasolla keskustelua, jota käydään lähes aina, kun nuoret ja kunnallispoliitikot kohtaavat. Olen vuosia osallistunut Hesän Nuorten Äänen avoimiin foorumeihin. Näissä tilaisuuksissa nousee joka kerralla esiin toive siitä, että nuorisotalot olisivat auki myöhempään ja myös viikonloppuisin.

Vaikka valtaajat eivät ole sitä ensisijaisesti tavoitelleet, ovat talonvaltaukset antaneet lisäarvoa myös keskusteluun nuorten tarpeesta saada ylipäättään lisää vapaita, epäkaupallisia kokoontumispaikkoja Helsingissä.

* * *

Kesän 2007 talonvaltauksien konkreettinen tavoite on ollut saada uusi autonominen sosiaalikeskus Herttoniemessä sijainneen ja palossa kesällä 2006 tuhoutuneen Siperian tilalle. Tämä on varmasti tullut selväksi myös jokaiselle, joka on edes vähän seurannut julkisuuden kautta tuoreimpia valtauksia.

Toivottavasti tämä kamppailu tuottaa myös konkreettisen tuloksen. Viimeisen vuoden aikana nähty valtausten sarja on voimistanut poliittista tahtoa. Valtaajaporukalle pitää löytää uudet tilat. Nyt tahto pitää osoittaa myös käytännössä.

Samalla valtaukset ovat pakottaneet esiin toisen suuren kaupunkipoliittisen kysymyksen. Miten on mahdollista, että Helsingissä on niin paljon tyhjillään olevia tiloja?

Samaan aikaan kun asunnottomuus ei ole poistunut, asumisen hinta on pilvissä ja järjestöt kamppailevat tilanpuutteessa, voi kaupungilla ja yksityisillä omistajilla olla valtavasti tyhjillään olevia tiloja ilman mitään suunnitelmia niiden käytöstä.

Valtaamalla tyhjänä oleva tila avataan aina arvokas kaupunkipoliittinen keskustelu tilankäytöstä. Erityisen räikeänä voi pitää Vuorikadun varrella ollutta vallattua taloa. Miten on mahdollista, että Helsingin ydinkeskustassa on kokonainen kerrostalo täysin tyhjillään vuosikausia?

Syntyy kysymys siitä, pitäisikö olla sellaista lainsäädäntöä, joka edellyttäisi tyhjiä tilojen käyttöönottoa jollain aikavälillä. Vähintäänkin taloudellisesti pitäisi esimerkiksi kiinteistöverotuksella puuttua siihen, että keinottelumielessä ei voi pitää rakennuksia tyhjillään vuosikausia.

Vuorikadun talonvaltaajat häädettiin mellakkapoliisin voimin. Viimeksi kun kävelin talon ohi, seiso se edelleen tyhjillään. Voidaan kysyä, onko yhteiskunnan kannalta todella vakavampi rikkomus vallata tyhjillään oleva kerrostalo kuin pitää taloa tyhjillään vuosikausia?

Valtaajien aktiivisuus on tuottanut myös arvokasta tulosta. Muutama vuosi takaperin (vuonna 2001) Lapinlahden sairaala-alueella vallattiin niin sanottu Koivulan talo. Valtaajien tavoitteena oli saada kyseinen talo nuorten asumis- ja kokoontumiskäyttöön.

Tämä tavoite ei toteutunut, mutta valtausta voi pitää silti erittäin onnistuneena. Se nosti ilmaan kysymyksen, miten Helsingin kaupungilla voi olla tyhjillään kokonainen kerrostalo psykiatrista hoitoa antavan sairaalan yhteydessä, kun samaan aikaan on huutava pula mielenterveyskuntoutujien asunnoista.

Valtauksen tuloksena Koivula peruskorjattiin nuorten mielenterveyskuntoutujien asumiskäyttöön. Enpä ole huomannut, että jälkikäteen valtaajia olisi juuri kiitelty. Kiitoksen he ansaitsevat. Ilman kansalaisaktivismia Koivula seisoisi todennäköisesti edelleen tyhjillään ja nuorilla mielenterveyskuntoutujilla olisi nykyistäkin vähemmän asuntoja.

* * *

Talonvaltauksset ovat arvokkaita keskustelunherättäjiä myös kaupunkikuvallisesta näkökulmasta. Viime kesänä erityisesti Turussa vallattiin vanhoja puutaloja juuri tästä syystä. Itsekin suunnittelin aikoinaan muutaman toverin kanssa kaupunkikuvallista aktiota, en tosin valtausta.

Helsingissä on yksi kerrallaan purettu vanhoja, hienoja funkkisbensa-asemia. Viimeisimpänä jyrättiin matalaksi Hämeentien ja Mäkelänkadun kulmassa ollut huoltoasema. Vaikka en ole yksityisautoilun suuri kannattaja, on minusta tärkeää säilyttää merkkejä autoistumisen ajasta. Ja lisäksi selväpiirteiset funkkisrakennukset ovat kauniita.

Valtuusto päätti tiukan äänestyksen jälkeen vuonna 2001 hyväksyä kaavan, joka olisi tiennyt Sturenkadulla sijaitsevan vanhan Volvon rakennuksen purkamista. Suunnittelimme suuren ”tämä talo on säilytettävä!” -banderollin ripustamista Sturenkadun Volvon katolle. Onneksi kaava kaatui valitukseen ja talo säilyi.

Uuden rakentamisen vimmassa ei usein ymmärretä säilyttää vanhaa ja arvokasta. Kaupunkia pitäisi rakentaa kerroksittain, niin että entisten aikojen jäljet näkyvät rakennuskannassa. Jokaisen sukupolven ei pidä rakentaa kaupunkia kokonaan uudestaan. Talonvaltauksset ovat olleet arvokas ja myös konkreettisesti onnistunut tapa osoittaa, että aina uusi ja moderni ei ole oikea ratkaisu vanhan tilalle.

Sörnäisten rantatiellä bussin kyydissä istuessa voi käytännössä todeta, kuinka arvokkaita talonvaltauksset voivat olla kaupunkikuvan kannalta. Tänä päivänä jokainen pitää itsestäänselvyytensä, että teatterikorkeakoulu toimii vanhoissa, arvokkaissa tehdastiloissa.

Se ei ollut kuitenkaan ollenkaan selvää alun perin vuonna 1990. Ilman sinnikkäitä nuoria, jotka valtasivat Kokos-tehtaan, ei teatterikorkeakoulu toimisi hienossa, vanhassa teollisuusmiljöössä.

* * *

Talonvaltauksset ovat siis arvokasta, konkreettista kaupunkipolitiikkaa, jotka tuovat mukanaan tarvittavia keskustelunavauksia. Helsingissä on paljon rakennuksia, jotka olisi tuhottu ilman aktiivisia toimijoita. Helsingissä on myös kunnostettu iso määrä nuorisoasuntoja, jotka olisivat jääneet rakentamatta ilman valtaajia. Moni bändi olisi jäänyt perustamatta ja moni kulttuuriteko tekemättä ilman vallattuja taloja.

Vaikka Lepakko purettiin Nokian varaaman tontin tieltä (Nokia myi myöhemmin tontin Ilmariselle), elää edelleen valtava määrä siellä syntyynyttä kulttuuria. Jossain vaiheessa toimi yhtä aikaa jopa kaksi radioasemaa, jotka molemmat ovat lähtöisin Lepakon kellarista.

Oranssin aktiiveja kannettiin aikoinaan poliisiautoihin. Tänä päivänä järjestö kunnostaa ja hallinnoi nuorisoasuntoja. Ja esimerkiksi Oranssilta nousseen The Rasmuksen soittajat takovat edelleen verotuloja Helsingin kaupungille.

Jos kahden edellisen valtaajasukupolven saldo on näin komea, miksi ei olisi myös nykyisen? Suomalaisessa politiikassa ei tunnuta ymmärtävän sitä arvoa, minkä talonvaltauksset voivat tuoda poliittisen keskustelun herättäjinä, kaupunkikuvan suojelijoina tai uuden innovatiivisen toiminnan mahdollistajina. Tämän on voinut itse nähdä katsoessaan uutiskuvia, joissa kesällä mellakkapoliisit moottorisahalla tunkeutuivat Katajanokan vallattuun taloon tai laskeutuivat helikoptereista Telakkakadulla vallatun talon katolle. Nuorten ainoa ”rikos” oli saada tyhjillään olevat arvokiinteistöt uuteen, aktiiviseen käyttöön.

VALLATUN TALON IKKUNOISTA PEILAUTUU OMAKUVA

Mikael Kallavuo

Mitä talonvaltaajien sukupolvi haluaa? Kuka heidät kasvatti? Poliittiset ja eettiset arvot ovat luoneet ympäristön, jossa uusimman ikäluokan tuntemukset hyväksyttävästä toiminnasta ovat muhineet liki 20 vuoden ajan.

Sukupolvien välillä on aina kuilu, mutta sen yli voi kurottautua. Jos pohtii aikaamme nuorten välittömästä näkökulmasta, saattaa oivaltaa talonvaltaajien kaipuun ja pyrkimyksen positiivisen tarkoituksen. Silloin ei ole syytä kärjistä konflikteja, vaan voi toimia rakentavasti ja vuorovaikutteisesti.

Länsimaiset demokratiat ovat sallineet erilaisten yhteiskunnallisten impulssien kehittyä rinnakkain. Useimmat hedelmälliset keksinnöt ja ideat ovat tässäkin maassa aluksi muhineet joidenkin luovien ihmisten mielissä. He ovat havainneet puutteita, pohtineet niiden luonnetta ja esittäneet ratkaisuehdotuksia. Demokratioiden menestys selittyy paljolti pyrkimyksellä suvaita uudenlaisia näkökulmia.

Yleisesti ottaen demokratiaa voidaan pitää kansanvaltana eli valtiomuotona, jossa kansalaisilla on oikeus valita valtaa käyttävät. Demokratian olemukseen liitetään usein myös ihmisarvon kunnioittaminen (esim. Dunn 2005). Mitä enemmän on vaalittu inhimillistä politiikkaa, sitä vähemmän on ollut tarvetta kapinointiin. Diktatuureissa eli rajoittamattomaan vallankäyttöön perustuvassa yhteiskuntajärjestelmässä vallitsee yhtenäisempi linja: kaikki mikä ei taivu vanhaan kaavaan, koetaan mahdollisena uhkana ja siksi torjutaan. Näin monet avaukset jäävät diktatuurissa syntymättä.

1980-luvun Suomessa elettiin rauhallisen mielipideilmaisun aikaa. Silloin maamme kuului nykyistä vahvemmin pohjoismaiseen demokratiamalliin, jota ihailtiin kaikkialla maailmassa. Ihmiset ilmeisesti viihtyivät ympäristössä, jossa asiat edistyivät jatkuvasti. Haitalliset epäkohdat saattoi nostaa esille demokratioille tyypilliseen tapaan eli avoimen mielenilmaisun ja julkisen keskustelun kautta. Sen sijaan monessa läntisen Euroopan maassa nuoriso kapinoi hyvin väkivaltaisella tai jopa terroristisella tavalla (Kumm 2003). Suomi alkoi Heikki Patomäen mukaan 1980-luvulta alkaen kallistua kohti uusliberalismia. Sen kilpailukykyvaatimukset ovat 1990-luvun laman jälkeen vaikuttaneet kuin totalitääriin oppi, joka vaatii työntekijöiltä aina vain suurempia ponnistuksia ja alistuneisuutta sekä muokkaa julkista sektoria oman päämääränsä mukaiseksi. Kilpailukykyideologiaa voi Patomäen mukaan pitää eräänlaisena teknoliberaalina versiona italialaiselle fasismille (Patomäki 2007, 55–82).

Miksi nuoriso on levoton, mitä se kaipaa nykyisessä Suomessa?

Suomen kansantalous on laman jälkeen kasvanut niin, että bruttokansantuote on maailman korkeimpia ja julkinen velka on kutistunut länsimaisittain hyvin matalaksi. Mutta samalla kun talous kukoistaa, kuulee monelta taholta tietoja, kuinka julkisen talouden tehostamiskuurien seurauksena moni nuori voi huonosti. Monella lukioikäisellä on psyykkisiä ongelmia. Alkoholin, mielialälääkkeiden ja eri huumeiden käyttö kasvaa ja painottuu yhteiskunnan marginaalissa.

Monia uhkaa jo elämänsä alkuvaiheessa syrjäytyminen tai vaurioituminen ilman, että yhteiskunta panostaisi aidosti ongelmien ehkäisyyn ja ratkaisujen tuottamiseen. Nuoret saattavat miettiä, onko kyse välinpitämättömyydestä vai onko valtiovarainministeriössä tai kaupunkien johdossa tehty laskeleita, joissa tehokkuuden hintana uhrataan heikompiosaisia. Millä logiikalla voidaan hyväksyä,

että osa nuorista ohjautuu kohti elinikäistä työttömyyttä, syrjäytymistä ja pahoinvointia? Mitä he ovat tehneet? Nuoret ehkä miettivät: mitä arvoja vanhempi, vallassa oleva sukupolvi edustaa?

Uhkaako kulttuuriamme siis samankaltainen vähittäinen vääristymä kuin erästä toista sivistysmaata, jolla on kunniakkaita perinteitä klassisen musiikin, tieteen ja filosofian alueella, mutta joka silti lankesi epäinhimilliseen laskelmointiin ihmisten hyöty- ja tuottosuhteesta? Alkuvaiheessa kyse oli vain muutamasta tuhannesta vammaisesta, mielisairaasta ja toisinajattelijasta. Mutta koska tätä logiikkaa vastaan ei äänekkäästi protestoitu, niin myöhemmin suunniteltiin jopa 20–30 miljoonan ihmisen syrjäyttämistä yhteisestä ruokintaketjusta. (Tooze 2007.)

Nyky-Suomessa tilanne on onneksi vielä hiukan erilainen. Jatkuvasti kuitenkin paljastuu kam-mottavia uutisia hoitolaitoksissa kärsivistä vanhuksista. Tästä huolimatta tilanteeseen ei tehdä juuri mitään korjauksia. Sen sijaan julkisuudessa puhutaan, kuinka meillä ei ole kohta varaa vanhuksiin tai heidän hoitamiseensa. Lastensuojelun avohoito on myös päästetty törkeän huonoon kuntoon. Mielisairaanhoidtoa on ”tehostettu” eli käytännössä moni on jätetty hoidotta, ja nyt sekä kaduilla että Helsingin raitiovaunuissa hortoilee romahtaneita ihmisiä. Työelämässä moni poltetaan ylitöillä nopeasti loppuun ja siirretään masennuksen jälkeen pienelle eläkkeelle. (Ojapello 2007.)

Onko siis ihme, jos nuoret haluavat oman sosiaalikeskuksen, jossa he voivat edes hieman kokea toisenlaista, ehkäpä inhimillisempää ilmapiiriä? Vapaaehtoisesti ja palkatta. Edellisen sukupolven ja yhteisön jäykistyneistä ja ahdistavista tottumuksista on nuoren vaikea irrottautua edes hetkeksi, kun niihin törmää jollakin tavalla kaikkialla säädösten, kieltojen, mielipiteiden, mainonnan ja rahan välttämättömyyden muodossa. Niinpä eri maissa on usein toiveikkaina vallattu tyhjiillään olevia rakennuksia ja luotu pieni pesäkolo omille aloitteille. Vallattuja tiloja on satoja eri puolilla maailmaa. Kuka voi vakavissaan pitää niitä erityisen vaarallisina tai haitallisina?

Kuinka nauttia nykyisestä sopasta?

Tarkoituksena on ollut pohtia mahdollisia taustasyitä ja tunnelmia, jotka laittavat nuoret liikkeelle. Nuorten talonvaltauksiset ja vanhasta yhteiskunnasta irtaantumisen halu voi olla osoitus vääryydestä, johon he ovat heränneet ja johon myös yhteisön olisi havahduttava. Se mahdollisuus olisi voitava myöntää, vaikka se kirpaisisi yhteiskunnallista egoamme.

Suomessa on romutettu muita Pohjoismaita enemmän julkista sektoria ja luotu syvää hajaannusta sekä epätoivoa, josta Jokelan ampumistragedia ja Myyrmannin itsemurharäjähdys saattavat olla yhdenlainen ilmaus. Onko viime vuosien epäinhimillisuus nakertanut ihmisarvon tunnetta, tuonut tilalle katkeraa pettymystä, alemmuuden tunnetta ja vihaa koko yhteisöä vastaan? Miksi Jokelan tragediata ei olisi voinut edes kuvitella 1980-luvun hyvinvointi-Suomessa? Miltä tuntuu kasvaa ympäristössä, jossa hyvinvointiyhteiskunta vuosi vuodelta murenee, ja nähdä monien ystävien sekä tuttuun joutuvan pulaan?

Laman jälkeen Suomessa olisi ollut vaurautta huomattavasti inhimillisempään politiikkaan. Viime vuosina valtio on kerännyt valtavat verotulot ja yritykset kymmenien miljardien voitot. Mutta kun edes vuonna 2007, jolloin julkisen talouden ylijäämä arvioitiin ennätyskellisen suureksi, 4,4 prosenttia bruttokansantuotteesta, ei sijoiteta ilmiselvien epäkohtien poistamiseen, niin syy lienee yhden oppisuuntauksen pakonomaisessa noudattamisessa.

Kuitenkin paremmalla politiikalla taloudellinen kasvu voisi olla nykyistä nopeampaa, inhimillisempää ja kestävämpää. Eri ryhmien taloudelliset intressilangat on mahdollista huomioida myös globaalissa nykymaailmassa kuten esimerkiksi nobelisti Joseph Stiglitz osoittaa teoksissaan (Stiglitz 2004; 2007).

Tämä edellyttää halua irrottautua siitä ajattelutavasta, joka asettaa kilpailutalouden opit ylimmälle palkintopallille. Viime vuosina Suomeen on vaivihkaa levinnyt lähes sokea usko uusliberalismin

oppeihin (Patomäki 2007). Sen suuntaviivojen kuuliainen noudattaminen on johtamassa dogmaattikkaan, jossa heikkoja ja syrjäytyneitä kohdellaan vain ”sivukuluina”, joiden yhteinen loppusumma on pidettävä mahdollisimman pienenä. Lisäksi omaksuttu uusliberalistinen malli saattaa itse olla pian suurissa vaikeuksissa tai muutosten edessä. (Patomäki 2007; Lordon 2007). Onko siihen yhtään varauduttu?

Niinpä pieniä aloitteita, jotka tulevat uuden sukupolven aktivistien suusta olisi tervehdittävä samalla ilolla ja suopeudella kuin lapsensa parasta tarkoittava, hyväntahtoinen kasvattaja. Joillakin näillä nuorilla voi olla ideoita, jotka kehittyessään voivat ehkä pelastaa Suomen siltä inhimillisyyden rappiolta, johon se näyttää olevan ajautumassa, tai ainakin lieventää pahimpia lieveilmiöitä. Tämän hetken suurimpana haasteena on yhteisöllisyyden tunteen edistäminen. Mikä voisi olla parempi toivonmerkki nuorilta kuin sosiaalikeskuksen luominen? Vallatun talon lämmityksestä, sähköstä, vedestä, vierailijoista ja esiintymisistä huolehtiminen on erittäin haastava tehtävä. Jos sellaisessa onnistuu, niin saattaa luoda positiivisen ja luovan voiman, joka selkeästi erottautuu edukseen yhteisöä viime vuosina tuhonneista piirteistä.

Siksi kaupunki voisi osoittaa tarvittavaa joustoa ja myötämielisyyttä. Antaa nuorten näyttää. Vapauden tarve on luova voima, ja jos sille ei aseta esteitä, se auttaa hädänalaisia, tuottaa rakentavia ehdotuksia ja pystyttää taloja. Jos nuorilla on paljon energiaa ja luovuutta, on parasta antaa sille tilaa. Se on vapauden edistämistä yhteisen edun nimissä ja ehkä hieman parempien tulevaisuuden taimien istuttamista. Pienten aloitteiden tukeminen luo siltoja ja ylläpitää sitä energiaa, joka vääntää suupieliä ylöspäin.

Lähteet

- Dunn, John (2005) *Setting the People Free*. Lontoo: Atlantic Books.
- Kumm, Björn (2003) *Terrorismens historia*. Lund: Historiska Media.
- Lordon, Frédéric (2007) Rahoitusmarkkinoiden panttivankina. *Le Monde diplomatique*, (Voima, 7/2007), 11–22.
- Ojapelto, Ari (2007) *Ahneuden aika*. Saarijärvi: VS-Kustannus.
- Patomäki, Heikki (2007) *Uusliberalismi Suomessa*. Helsinki: WSOY.
- Stiglitz, Joseph E. (2004) *Globalisaation sivutuotteet*, Helsinki: Like.
- Stiglitz, Joseph E. (2007) *Making Globalization Work*. Lontoo: Penguin Books.
- Tooze, Adam (2007) *The Wages of Destruction*. Lontoo: Penguin Books.

LIITE 1. Periaatteita projektimme perustaksi

Tervetuloa autonomiseen sosiaalikeskukseen!

Sosiaalikeskus on omaehtoinen toimintatila ja kohtaamispaikka. Talon käyttöä ei säätele kapitalistinen voitontavoittelun logiikka, vaan tilan käyttäjien tarpeet. Tämän peruseriaatteen lisäksi haluamme, että talolla vierailijat ja tilan käyttäjät eivät erottele, syrji, alista ja riistä ihmisiä sukupuolen, seksuaalisuuden tai etnisen taustan perusteella. Tämän linjauksen rikkominen johtaa kulloinkin sopiviksi arvioituihin toimenpiteisiin. Syrjintä ei ole missään muodossa yksiselitteinen ja helppo asia käsiteltäväksi, mutta olemme kollektiivina sitoutuneet kiinnittämään sortaviin käytäntöihin huomiota, emmekä pelkää nostaa kissaa pöydälle. Kyseessä ei ole luettelo ikäviä asioita, vaan toimintamme kaunis ja radikaali kulmakivi!

Sukupuolijuttuja

Sosiaalikeskuksessa ihmisillä ei ole ”naisten töitä” ja ”miesten töitä”. Kulttuurissamme on tapana yrittää pakottaa ihmisiä sukupuolirooleihin, jotka jakavat meidät sukupuolistereotyyppioihin ja asettavat meille erilaisia odotuksia: esimerkiksi miehiin liitettyjä ominaisuuksia arvostetaan enemmän kuin naisellisia pidettyjä.

Ihmisellä ei ole syntymälahjana sukupuolta, joka määrittäisi automaattisesti hänen luonteensa, tekonsa, mielipiteensä tai tunteensa. Pikemminkin sukupuoli kirjoitetaan häneen lukuisten erilaisten tapojen, arvojen, sääntöjen, käytäntöjen ja instituutioiden kautta. Haluamme purkaa seksististä ajattelua ja seksistisiä valtarakenteita.

Sosiaalikeskus on tila miljoonille erilaisille sukupuolisuuksille. Ainoa raja oman seksuaalisuuden toteuttamiselle on toisten kunnioittaminen. Jokaisella on itsemääräämisoikeus omaan ruumiiseensa.

Pervo meininki!

Sosiaalikeskus on tila, jossa ei suvaita heteroseksismia eli ei-heteroseksuaalisten ihmisten syrjintää, sortoa ja näkymättömäksi tekemistä. Heteroseksuaalisen oletuksen mukaan jokaisen ihmisen halu kohdistuu ”vastakkaiseen” sukupuoleen, ellei toisin mainita. Miehen ja naisen välistä seksiä, rakkautta tai parisuhdetta pidetään luonnollisena, normaalina ja etuoikeutettuna, jolloin ei-heteroseksuaalisuus on joko poikkeavaa tai näkymätöntä.

Rasismista

Sosiaalikeskuksessa ei lokeroida ihmisiä heidän kansallisuutensa, ihonvärinsä, kielensä tai etnisen taustansa perusteella. Vastustamme aktiivisesti kaikkea rasismia, oli se biologista tai kulttuurista, emmekä hyväksy minkäänlaista rasistista toimintaa tai symboliikkaa sosiaalikeskuksessamme.

Pään sekoittaminen

Emme halua, että sosiaalikeskuksen toiminta pyörii päihteiden ympärillä. Häiritsevää käyttäytymistä (edes päihtyneenä), diilaamista ja huumeiden käyttöön kannustamista ei suvaita.

Safkapolitiikka

Kapitalismi tekee voittoa ihmisten, eläinten ja ympäristön kustannuksella. Sosiaalikeskuksen rahoja käytetään vain vegaaniseen ruokaan ja kannustamme kaikkia freeganismiin.

(Joillekin) Pyhistä Asioista

Sosiaalikeskus ei ole tila, jossa uskonnollisten symbolien esillepano, uskonnollisten tilaisuuksien järjestäminen ja uskontoon kääntäminen olisi mahdollista.

Periaatteet on julkaistu osoitteessa <http://www.valtaus.org> projekti sosiaalikeskuksen toimesta.

KIRJOITTAJAT

PAAVO ARHINMÄKI on helsinkiläinen kansanedustaja, kaupunginvaltuutettu ja Vasemmistoliiton 1. varapuheenjohtaja.

OONA JUUTINEN on talonvaltaaja ja toimittaja, tässä järjestyksessä.

MIKAEL KALLAVUO on pohtinut suoran toiminnan, avoimen yhteiskunnan ja median suhdetta eri artikkeleissa ja teoksessa *Väkivallattomuus ja demokratia*.

EEVA LUHTAKALLIO on helsinkiläinen sosiologian tutkija, joka valmistelee väitöskirjaa paikallisesta kansalaisuudesta Suomessa ja Ranskassa.

MEGAFONI on postmoderni, ideologioihin (suoraan) sitoutumaton aikakausjulkaisu osoitteessa <http://megafoni.kulma.net/>.

ELINA MIKOLA on suomalaiseseen kansalaisaktivismiin perehtynyt pätkätyöläinen, joka kirjoittaa parhaillaan sosiologian pro gradu -tutkielmaa 2000-luvun talonvaltauksista.

MIKKO SALASUO on tutkija, valtiotieteiden tohtori, joka työskentelee Nuorisotutkimusverkostossa.

RIINA SIMONEN viimeistelee talonvaltausaiheista sosiaalipolitiikan graduaan Tampereen yliopistolle.

LEO STRANIUS on hallintotieteiden maisteri ja ympäristöpolitiikan jatko-opiskelija Tampereen yliopistosta, joka tutkii ympäristöjärjestöjä ja yhteiskunnallisia liikkeitä, erityisesti 2000-luvun talonvaltausliikehdintää.

JOHANNA SUMUVUORI on kansanedustaja ja Helsingin nuorisolautakunnan puheenjohtaja.

LAURA TUOMINEN valmistelee 1980-luvun puolivälissä toimineesta Freda 42 -talonvaltausliikkeestä pro gradu -tutkielmaa Helsingin yliopiston poliittisen historian laitoksella.

VAPAA HELSINKI -KOLLEKTIIVI on ryhmä, johon kuuluu kaikkiin 2000-luvulla Helsingissä tapahtuneisiin sosiaalikeskusvaltauksiin osallistuneita.

SAMPO VILLANEN on koulutukseltaan kaupunkisosiologi Helsingin yliopistosta. Hän on julkaissut tutkimuksia kaupunkisuunnittelusta, julkisesta kaupunkitilasta ja mielenosoituksista, joista hänellä on tekeillä myös väitöskirja. Villanen työskentelee Vasemmistonuorten pääsihteerinä.

STEFAN WALLIN on nuorisoasioista vastaava kulttuuri- ja urheiluministeri.

AURA YLISELÄ on yhteiskuntatieteiden maisteri ja sosiologian jatko-opiskelija Jyväskylän yliopistosta.